Kommuneatlas
Odense I

Bevaringsværdige sammenhænge 1996

Miljø- og Energiministeriet
Skov- og Naturstyrelsen

i samarbejde med Odense Kommune

Indhold

Forord 2

Indledning 3

Bebyggelse og landskab 4

Byhistoriske hovedtræk 8

Bevaringsværdige sammenhænge i byen 12

Dominerende træk 14

Odense Centrum og de offentlige bygninger 14 - Odense Å 16 - De store veje 18 - Grønne vejbilleder 20 - Fikspunkter og udsigter 21 - Villabyen Odense 22

Bebyggelsesmønstre 23

Institutionsområde ved Odense Slot 23 - H.C. Andersen kvarteret 24 - Gårde i Odense 25 - Rytterkasernen i Pjentedamsgade 26 - Mindre stiftelses- og beboelseskvarter ved Lahnsgade 27 - Kvarteret mellem Frederiksgade og Christiansgade 28 - Kvarteret mellem Albanigade og Absalonsgade 30 - Etagehuskvarter mellem Vestre Stationsvej og Vesterbro 32 - De offentlige Slagtehuse og Odense Kvægtorv (TV2) 34 - Gerthasminde 35 - Villaer på Jomsborgvej 36 - Dobbelthuse på Steinsgade 37 - Institutionsområde ved Søndre Boulevard 39 - Villakvarter mellem Hunderupvej og Odense Å 40 - Dæhnfeldts Villaby 42 - Dobbelthuse på Marienlystvej 43 - Etageejendomme ved Kræmmermarksanlægget 43 - Villakvarter mellem Åløkke- og Snapind Skov 44 - Boligområde ved Nørrevænget 46 - Rækkehuskvarter mellem Hjallesevej og Hunderupvej 47 - Etagehuskvarter mellem Rismarksvej og Møllemarksvej 48 - Etagehuskvarter ved Nyborgvej 49

Udsnit og dele 50

Møntergården i Overgade 50 - Flakhaven - byens rådhusplads 51 - Fisketorvet og Albani Torv 52 - Sankt Jørgens Gade 54 - Frue Kirkestræde-Brogade 56 - Villaer langs kanalen 57 - Funkishuse ved Tesdorpfsvej 58

Bevaringsværdige sammenhænge på landet 59

Vester Kærby 60 - Lerhusene 60 - Åsum 61 - Rågelund 62 - Hunderup 63 Killerup 64 - Over Holluf 64 - Davinde 65 - Allerup 66 - Sanderum 67 - Brændekilde 68 - Elmelund 69 - Troelse 69 - Lumby 70 - Lumby Torp 71 Stige 72 - Sanderumgård 73

Bevaringsplanlægning 74

Litteraturliste 76

Signaturforklaring 76

Forside: Steenbachsvej - et af Odenses fine vejbilleder. Tegning: Steen Allin.

Odense

Kommuneatlas I

Bevaringsværdige sammenhænge 1996

Miljø- og Energiministeriet
Skov- og Naturstyrelsen

i samarbejde med Odense Kommune

Forord

Skov- og Naturstyrelsen gennemfører i disse år i et samarbejde med kommunerne en kortlægning af byernes arkitektoniske kvaliteter og en registrering af bevaringsværdige bygninger. Kommuneatlas Odense er resultatet af Skov- og Naturstyrelsens kortlægning og registrering af bevaringsværdier i Odense Kommune.

Arbejdet med at registrere bevaringsværdier i bygninger og bymiljøer blev indledt i 1987. Her ni år senere er der udgivet en hel serie kommune- og bydelsatlas, der hver giver en kortfattet oversigt over bevaringsværdierne i de enkelte kommuner.

Hensigten med registreringen er først og fremmest at give borgere, planlæggere og politikere et overblik over, og dermed mulighed for at vurdere, hvilke arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, der bør værnes om. Herudover er det ønskeligt, at kommuneatlasset indgår som en del af forudsætningsmaterialet for den kommunale planlægning.

Kommuneatlas Odense er opdelt i to bind. Det foreliggende, det første, beskriver de bevaringsværdige, arkitektoniske sammenhænge, som kan iagttages i kommunen, samt de særlige historiske og topografiske forhold, der har præget kommunens tilblivelse. Det andet bind indeholder resultatet af bygningsregistreringen.

Arbejdet med Kommuneatlas Odense blev indledt i vinteren 1995 med en forundersøgelse. Arkitektfirmaet Hasløv & Kjærsgaard har stået for registreringen af bygninger og bymæssige sammenhænge. På tegnestuen har Steen Allin, Benny Bøttiger, Jørn Kjærsgaard og Kirsten Rasmussen deltaget i arbejdet. I bygningsregistreringen deltog under ledelse af Kirsten Rasmussen arkitekterne/arkitektstuderende Allan Günther Andersen, Peter Jacob Rask, Henrik Bjørn Nielsen, Mette Marie Villadsen, Birgitte Pedersen, Julie Hasløv Frankel og Nanet Krogsbæk Mathiasen.

Arkitekt Steen Allin har skrevet teksten, tegnet og stået for den grafiske tilrettelæggelse. Sten Lange har taget fotografierne. Odense Kommunes korttegnestue har leveret de mange digitale kort til atlasset. Hele processen er blevet ledet af arkitekt Rolf Flemming Poulsen, Odense Kommune, og arkitekt Alvaro Ferreira, Skov- og Naturstyrelsen.

I hele arbejdsperioden har en følgegruppe løbende deltaget i arbejdet, givet råd, kommenteret og suppleret med oplysninger. Især har Poul Karmdal Jensen, Byforeningen for Odense, arkivar Holger Dyrbye og museumsinspektør Finn Grandt-Nielsen leveret udførlige noter og bidrag til de historiske afsnit. De øvrige medlemmer af følgegruppen var byplanchef Jørgen Boe, afdelingsarkitekt Søren Færch, kontorchef Bjarne Lundgaard, ingeniør Dorethe Jacobsen, alle fra Odense Kommune, samt museumsinspektør Jørgen Ganshorn og apoteker Poul Anker Nielsen. Desuden har lektor Per Grau Møller, Odense Universitet, kommenteret landsbyregistreringerne. Alle takkes for deres medvirken.

Karen Westerbye-Juhl
Direktør
Skov- og Naturstyrelsen

Villy Larsen
Rådmand, Magistratens 2. afd.
Odense Kommune

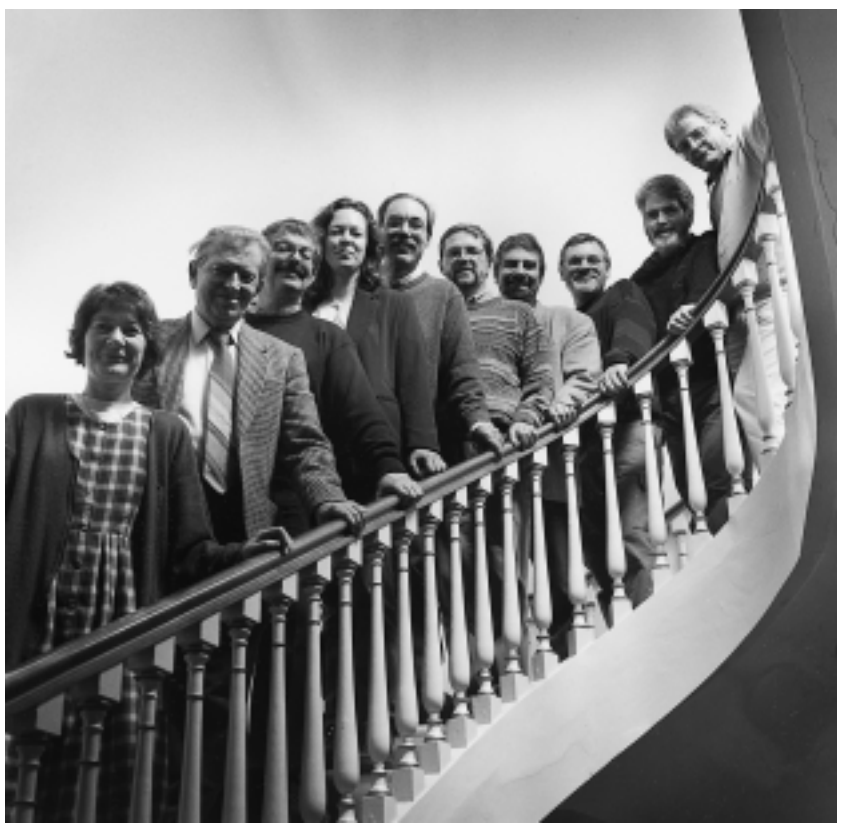

Følgegruppen som har medvirket ved udarbejdelsen af Kommuneatlas Odense I. Fra neden og op ad trappen på Odense Slot ses: Dorethe Jacobsen, Poul Karmdal Jensen, Steen Allin, Kirsten Rasmussen, Alvaro Ferreira, Søren Færch, Jørgen Boe, Rolf Flemming Poulsen, Finn Grandt-Nielsen og Jørn Kjærsgaard. Holger Dyrbye, Bjarne Lundgaard, Jørgen Ganshorn og Poul Anker Nielsen var fraværende ved fotograferingen. Foto: Esben Fog.

Ved kommunalreformen i 1970 blev 13 sognekommuner sammenlagt med Odense til den nye storkommune. Det var resultatet af en proces, som længe forinden havde gjort Odense til ét bysamfund på tværs af adskillige kommunegrænser.

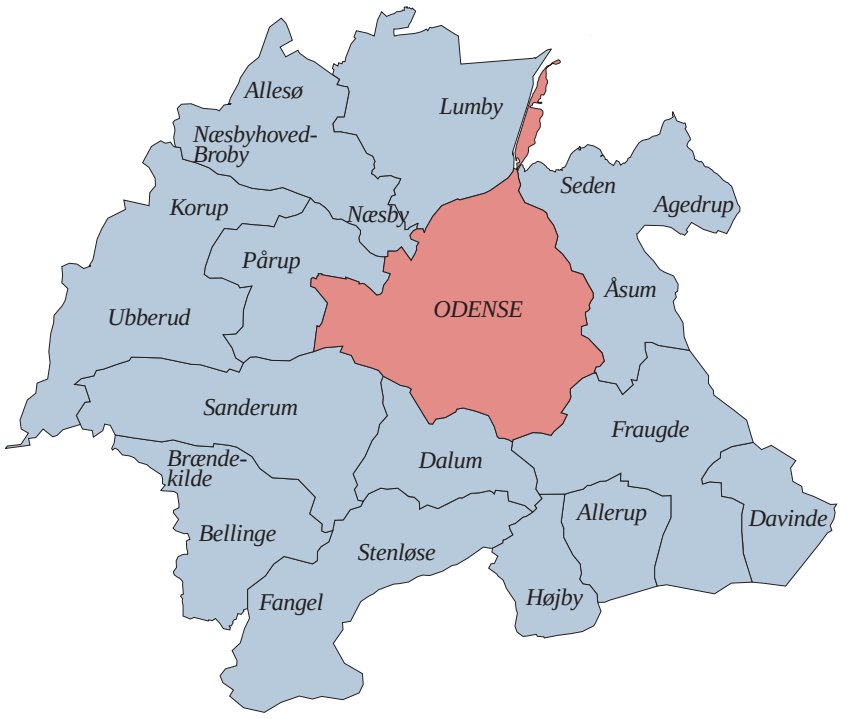

Indledning

Odense er byen midt i landet. Uanset at den aldrig har været residens for kongen, har den været mødested og centrum for mange begivenheder i Danmarks historie. Med en beliggenhed midt i et rigt opland i krydset mellem hovedlandevejen på tværs af Danmark, fjorden og åen har byen fra tidlig tid været trafikalt knudepunkt og midtpunkt for gejstlighed, offentlig administration, fremstilling og handel.

Udviklingen fra en lidt stillestående købstad til en af landets vigtigste industribyer er sket i det sidste århundrede, i løbet af kun et par generationer; et kort spand af tid sammenlignet med byens 1000-årige historie. Mange landskendte virksomheder er grundlagt her, og tilførslen af varer og transport af mennesker skete med Odense som centrum via havnen og jernbaner til Strib, Bogense, Kerteminde, Svendborg, Faaborg og Assens, foruden hovedbanen Nyborg-Middelfart. Det gav velstand og befolkningsfremgang, og en position som Danmarks næststørste by.

Byen udviklede sig ligeså eksplosivt, og de ca. 100 år fra 1870'erne til kommunalreformen i 1970 rummer en lang fortælling om gentagne udvidelser og indlemmelse af nabodistrikter for blandt andet at skaffe boliger til den stadigt voksende arbejderbefolkning.

Byen afspejler denne udvikling, både ved sin ekspansion og den afsmittende vækst i nabokommunerne, og ved de strukturelle ændringer i byens egen geografi, hvor det sine steder er gået stærkt med fornyelsen. Alligevel forekommer Odense på mange måder intakt. Man har beholdt grebet tilbage i historien og suppleret den på egne præmisser. Store dele af byens ældre kvarterer viser, hvordan man i en overskuelig skala parret med social forståelse har skabt boligområder med fine kvaliteter. Også villakvartererne byder på oplevelser, og bymidten rummer stadig mange af industrialiseringens institutioner, der i hovedform og detaljer vidner om byens bevidsthed om sit værd på Danmarkskortet.

Odense blev en stor kommune i 1970. Med rollen har fulgt en omfattende planlægning for at knytte de nye dele sammen med de gamle. Odense har markeret sig ved efterlignelsesværdige grønne planer og et net af cykelruter. På det seneste har man blandt andet ved EU-midler gennemført en planlægning for at forny og revitalisere industrialismens udslidte områder. Ligeledes har man taget bymidten op på kommuneplanniveau for i samarbejde med borgerne at definere dens fremtidige rolle.

Situationen i dag, kort før åbningen af Storebæltsforbindelsen, peger atter engang på Odenses centrale beliggenhed. Med tog vil afstanden til København være nede på 1½ time, dvs. det samme som mange pendlere på Sjælland er villige til at rejse hver dag for at komme på arbejde.

Kortlægning af bevaringsværdierne

Der er i løbet af 1995 og 1996 gennemført en omfattende registrering af bebyggede strukturer, byområder og landsbyer, og af bygninger opført før 1940. I alt 54 skemaer ligger bag atlassets fremstilling af de bymæssige bevaringsværdier, og ca. 18.000 bygninger vil være registreret, når gennemgangen er tilendebragt.

Alle registreringer er ledsaget af en række vurderinger. For byområder og landsbyer er det sket ved en beskrivelse af landskabelige, arkitektoniske og historiske sammenhænge. For bygningernes vedkommende er det sket ved en omfattende karaktergivning efter et regelsæt fastsat for hele kommuneatlas-projektet.

Hvordan kan atlasset bruges?

Kommuneatlas Odense indeholder kun et udvalg af de kort og registreringer, som er udarbejdet ved kortlægningen, og det er dermed kun hovedresultaterne der viderebringes. Man vil kunne træffe på variationer i vurderingen af enkeltbygninger og den sammenhæng, de indgår i. En bygning kan være vurderet forholdsvis lavt, mens bebyggelsesmønstret omkring den tillægges stor bevaringsværdi – og omvendt.

Der er ikke i atlasset taget stilling til, hvilke bygninger som bør bevares eller med fordel kan udskiftes med ny bebyggelse. Men resultaterne af de udførte vurderinger bør sammenstilles og indgå i den kommunale planlægning og byggesagsbehandling.

Vurderingen af bygningerne vil indgå i det landsdækkende SAVE-register, hvorfra oplysninger kan trækkes og anvendes i forbindelse med bygge- og lokalplansager, tillige med oplysninger fra andre registre. Der findes endnu ikke et tilsvarende register for byområder og landsbyer, men der eksperimenteres med at stille registreringsskemaerne for disse områder til rådighed på elektronisk form, eventuelt via Internet, således at de i fremtiden måske vil kunne anvendes af alle interesserede til supplering af atlassets oplysninger.

Bebyggelse og landskab

Landskabsdannelsen

Mod slutningen af den sidste istid foretog isen et sidste fremstød fra sydøst. Der hvor Fyn i dag ligger, mødte den en frossen masse af ophobet morænemateriale fra et tidligere fremstød, og isstrømmene måtte derfor passere uden om denne masse, som senere skulle blive til Midtfyn. Mod syd og vest dannedes det landskab, der senere via landsænkninger blev til det sydfynske øhav, og mod nord og øst delte isen sig i to strømme, en gennem Storebælt og en henover Nordfyn. Fremstødet efterlod sig strukturer i retningen sydøst-nordvest i form af langstrakte, lave bakker (drumlins), åse og tunneldale. Det sene fremstød benævnes den baltiske isstrøm, mens det tidligere fremstød kaldes den ældre nordøst-isstrøm.

Den ældre nordøst-isstrøm havde efterladt strukturer i retningen nordøst-sydvest; Odense Ådal er således en smeltevandsdal, der er dannet af denne. Dens randmoræner ligger tæt på Lillebæltskysten, hvilket giver et stort afvandingsområde for Odense Å (ca. 600 km^2). Den efterlod også store mængder af dødis, dvs. større og mindre stykker af bræen, i højlandet omkring Vissenbjerg-Frøbjerg. Dødisen smeltede langsomt og ujævnt, og dannede derfor et særegent, kuperet landskab, hvor aflejringer fra søer indesluttet af isen blev til flade bakker, isolerede isklumper satte aftryk som dødishuller og vandstrømmene fra den smeltende is blev til mindre kløfter. Efter istiden steg havet, men landet bevægede sig, og bevæger sig stadig, i forhold til havoverfladen og omkring en vippeakse. Nord for aksen hæver landet sig, syd for sænker det sig. Vippeaksen skærer Fyn gennem Hesselager og Strib. Det sydfynske øhav er derfor et delvis sunkent landskab, hvor det højeste af bakkerne danner øerne, mens dele af Nordfyn er hævet havbund.

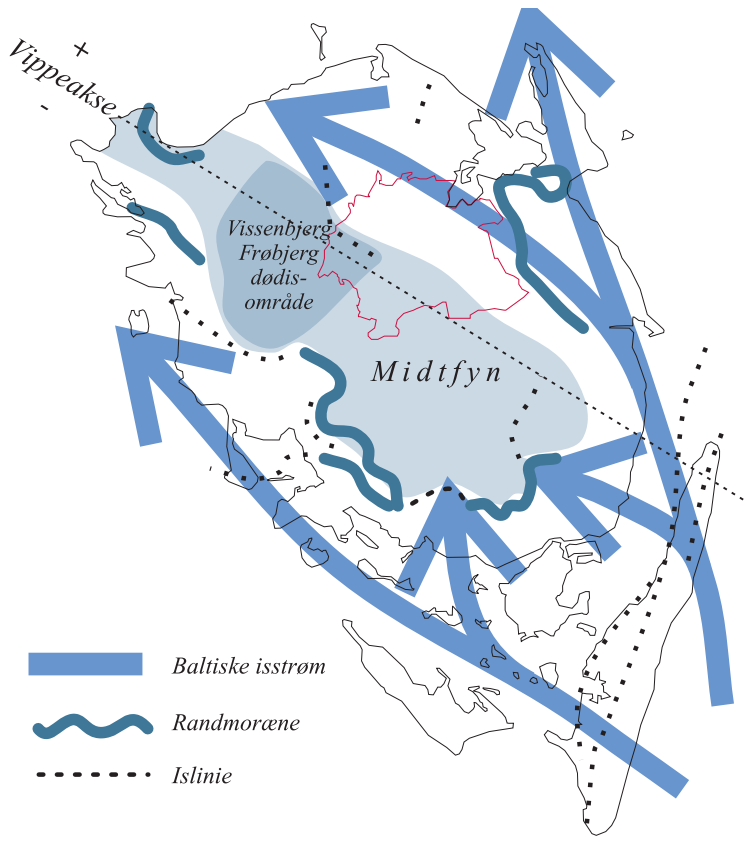

Hovedforløbet af den baltiske isstrøm rundt om Fyn, ved slutningen af sidste istid. Odense Å afvander et stort skålformet område, der mod syd og vest begrænses af ældre randmoræner, tæt ved Lillebæltskysten, og af højlandet ved Vissenbjerg-Frøbjerg. Kilde: Hans Ole Hansen: "Danske Naturområder".

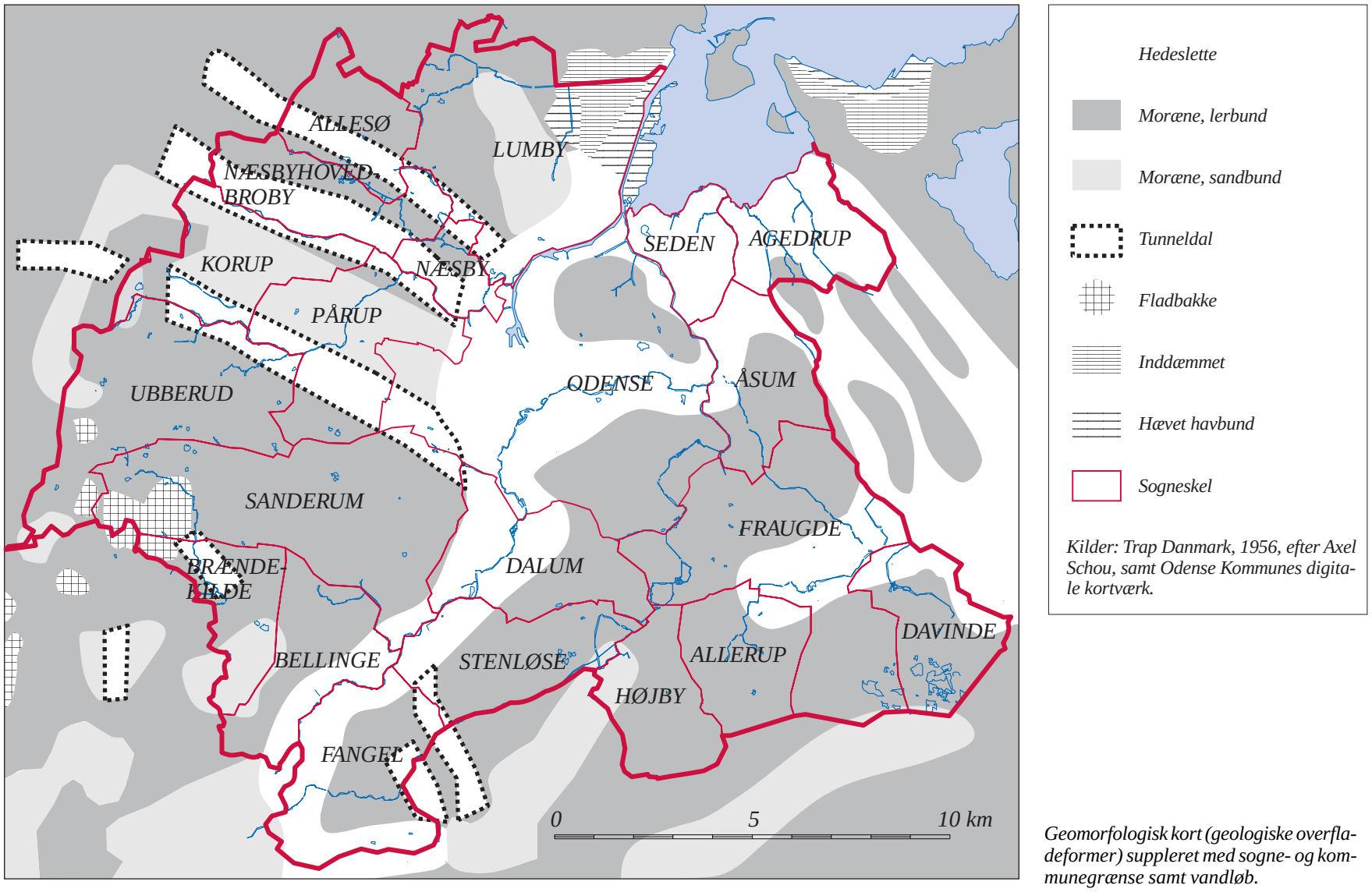

Geomorfologisk kort (geologiske overfladeformer) suppleret med sogne- og kommunegrænse samt vandløb.

Odense Kommune rummer landskaber dannet af begge isstrømme, foruden det flade fjordlandskab. Skellet mellem de to landskabsdannelser passerer sydvest om byen langs en linie cirka gennem Højby og Korup. Vest for byen ligger bakkelandet, mod øst og syd ligger de åbne flader af moræne og hedeslette og mod nord, langs fjorden, findes flade strækninger af hævet havbund fra stenalderhavet.

De ældste bebyggelser

De ældste bebyggelser har knyttet sig til kystegnene. Først i jernalderen breder den sig længere ind i landet, bl.a. langs Odense Å. I historisk tid tyder stednavnene på, at de midtfynske egne omkring Odense Å tidligt er blevet bebygget. Landsbyerne nævnes ved navn fra 1200-tallet, men en stor del er af ældre oprindelse. Man antager, at de enkelte landsbyers dyrkningsarealer, eller med en anden betegnelse: ejerlav eller ressourceområde, allerede var fastlagt i 1000-tallet eller tidligere. Derimod kan landsbyen godt have ændret beliggenhed inden for dette område, hvad undersøgelser med udgangspunkt i stednavne som Gammeltoft eller Gammelby synes at godtgøre. Mange af landsbyerne har derfor dyrket og anvendt de samme jorder gennem mindst 1000 år. Afgrænsningerne falder i de fleste tilfælde sammen med de åer og engdrag, som omgiver moræneøer i landskabet, jf. kortet overfor.

Landsbyer og dyrkningsmetoder

Det er troligt, at de ældste byer og ejerlav stammer meget langt tilbage i tiden. Tages Åsum som eksempel, hører byen navnemæssigt til en gruppe, hvis oprindelse ligger før vikingetiden. I form af bopladser, som skiftede sted med ca. 200 års mellemrum, har "byen" været i ejerlavet helt tilbage til starten for vor tidsregning. Omkring år 1000 er den og andre samtidige byer blevet stationære, hvilket formentlig hænger sammen med ændrede driftsmetoder. Åsum ligger i den vestlige udkant af sit område, og er derfor omkring 1100 blevet suppleret med Rågelund i den østlige udkant; dette har mindsket afstandene mellem bebyggelsen og den dyrkede jord. Skellet mellem de to landsbyer er stadig synligt i terrænet.

I 1200-tallet vokser den organiserede middelalderstat frem, og konge- og kirkemagt får betydning for regulering af handelsforhold og organisering af dyrkningsmetoder og ejendomsforhold, blandt andet med pligt til at hegne.

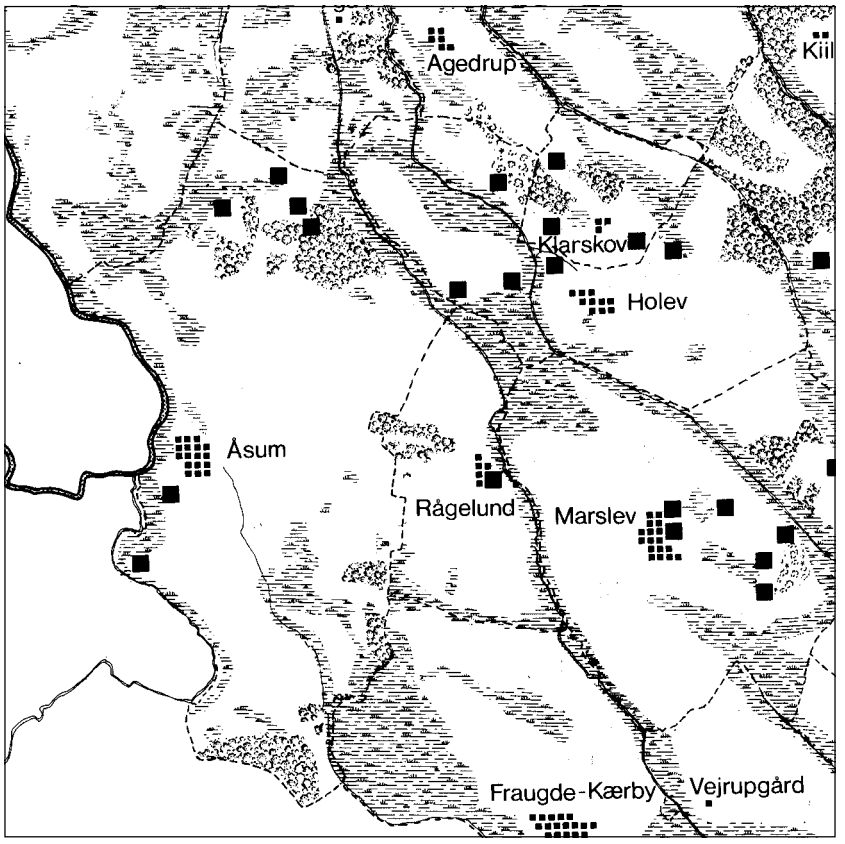

Vandløb, moser og enge afgrænser fra gammel tid de enkelte ejerlav. De små firkanter viser gårde i 1511, mens de store firkanter er bopladsfund fra ældre jernalder. Udsnit af kort fra Per Grau Møller og Erland Porsmose: "Byen vokser. Odense Kommune i kort".

Vangebruget holder sit indtog fra 1000-tallet, hvilket betyder opdeling af bymarken i 2-3 hegningsenheder, vange, i fast årlig rotation med henholdsvis byg og rug. Der tages en ny plovtype i brug, vi finder de lange, smalle højryggede agre (spor ses stadig nord for Rågelund), og der fastsættes en fordelingsnøgle til agrene som hænger sammen med fordelingen af landsbytofterne, dvs. den enkelte gårds jord inde i selve landsbyen. Ordet *gård* har sin oprindelse i *gærde*, og jo større bygningsareal, jo større tofte (indhegnet areal omkring gården) og jo større ager var der generelt tale om, idet gårdens tilliggender var defineret som en bestemt andel af landsbyens samlede ressourcer. Hver gård dyrkede sine agre, mens skov- og græsningsarealer udnyttedes i fællesskab.

Lumby Torp, udflytterby fra Lumby; udflytningen har dog fundet sted tidligt, måske allerede i 1000-tallet. Både vejforløb og bygningsplacering kan tænkes uændret gennem landsbyens levetid. De firelængede gårde præger bybilledet.

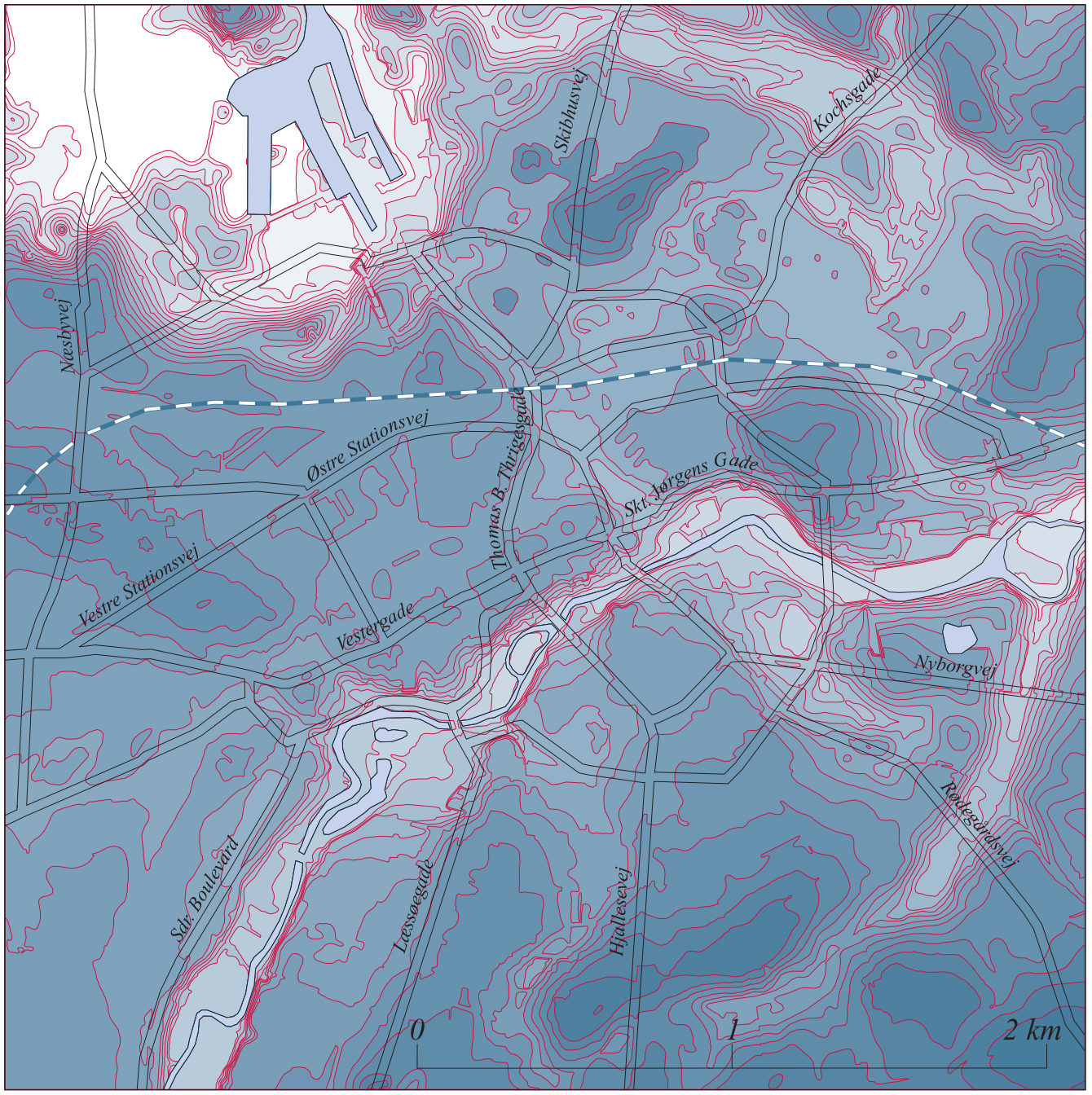

Kurvekort , ca. 1:20.000, udtegnet efter generalstabskort 1:5.000 fra 1904. Ækvidistance 1 m. Højdeforholdene varierer inden for udsnittet fra 0 til 20 m over havoverfladen.

De store veje, jernbanen, Odense Å og havnen er indtegnet efter Odense Kommunes digitale kortværk.

På modstående side er kurvebilledet omsat til en tredimensional, computerskabt model, hvor højdekurverne har fået tykkelse og ligger oven på hinanden som på en papmodel. Der er tilføjet korrekt perspektiv, sat lys på, og et vejkort er projiceret ned over modellen. Højdeforholdene er overdrevet 10 gange for at gøre modellen illustrativ.

Tiden 1100-1200 var en blomstringsperiode. De fleste købstæder grundlagdes her, og konge og kirke blev så stærke, at de kunne sætte sig på store dele af overskudsproduktionen fra landbruget. Kirken inddelte landet i sogne, rejste en kirke i hver og fik indført tiende-afgiften. Tilsvarende fik kongen indført skat på produktionsjord i forhold til tofternes størrelse. Fremgangen afløstes af en krise omkring 1350. Pesten, den sorte død, ramte Europa. Den efterlod ødegårde og ubeboede landsbyer. Eftervirkningerne spores helt frem til 1500; først herefter kom en ny ekspansion igang. I mellemtiden havde hovedgårdene skilt sig ud fra landsbyerne og efterhånden også fra landsbyfællesskabet.

De uvejsomme egne, skovhøjlandet, blev sent kultiveret, men rummede spredte gårde. Her kom nye småkolonier af gårde og huse til, ligesom det var tilfældet i kystegne; dette fandt sted fra omkring 1300 og et par århundreder frem.

Ubberud sogn er det eneste af sognene i Odense Kommune, som udelukkende ligger i det høje landskab med byerne St. Ubberud, Eilstrup, Vejrup og den lille Troelse. De øvrige sogne rummer enten lavland eller både højland og lavland med deraf følgende variation mellem spredt og samlet bebyggelse.

Fra omkring1500 udvidedes godserne på bekostning af bøndergårdene. Landsbyerne blev stadig mere ufrie, i takt med at godserne pålagde afgifter og regulerede snart sagt alle forhold. Kronen og kirken var efterhånden kommet til at sidde på halvdelen af jorden, og omkring Odense gjorde dette sig navnlig gældende. Ved reformationen overtog kronen kirkens gods og blev på Odenseegnen den største jordbesidder. Først ved de store landboreformer ændredes disse mønstre radikalt, men landsbyerne bestod også denne prøvelse. Fæstegårde var dog endnu meget almindelige langt op i 1800-tallet.

Endnu i dette århundrede blev der anlagt nye "landsbyer" i form af husmandskolonier. Lerhusene på 22 husmandssteder blev udstykket fra godset Østergård i 1800, hver med så lidt jord, at godset fremdeles var sikret arbejdskraft.

Andelstiden blev en styrkelse for bosætningen på landet, og man skal helt frem til vore dages afvandring fra land til by og byens omklamring af mange landsbysamfund, før landsbyens rolle synes under afvikling. Tilsvarende har moderne dyrkningsmetoder, bl.a. dræning af vådområder og sløjfning af hegn, gjort sit til at udviske det mønster, som de gamle skel tegnede, og dermed gjort landskabet fattigere på historie.

Skovene

Kommunen er fattig på skove. Den oprindelige skov stod længst i bakkeegnene, hvor mulighederne for agerbrug var slettest, mens de flade områder langs åerne var dem der først blev opdyrket. Som allerede nævnt tilhørte store dele af det gamle Odense Amt tilbage i tiden kronen, adelen og kirken; her blev der værnet om skove og jagtrettigheder. Kronens

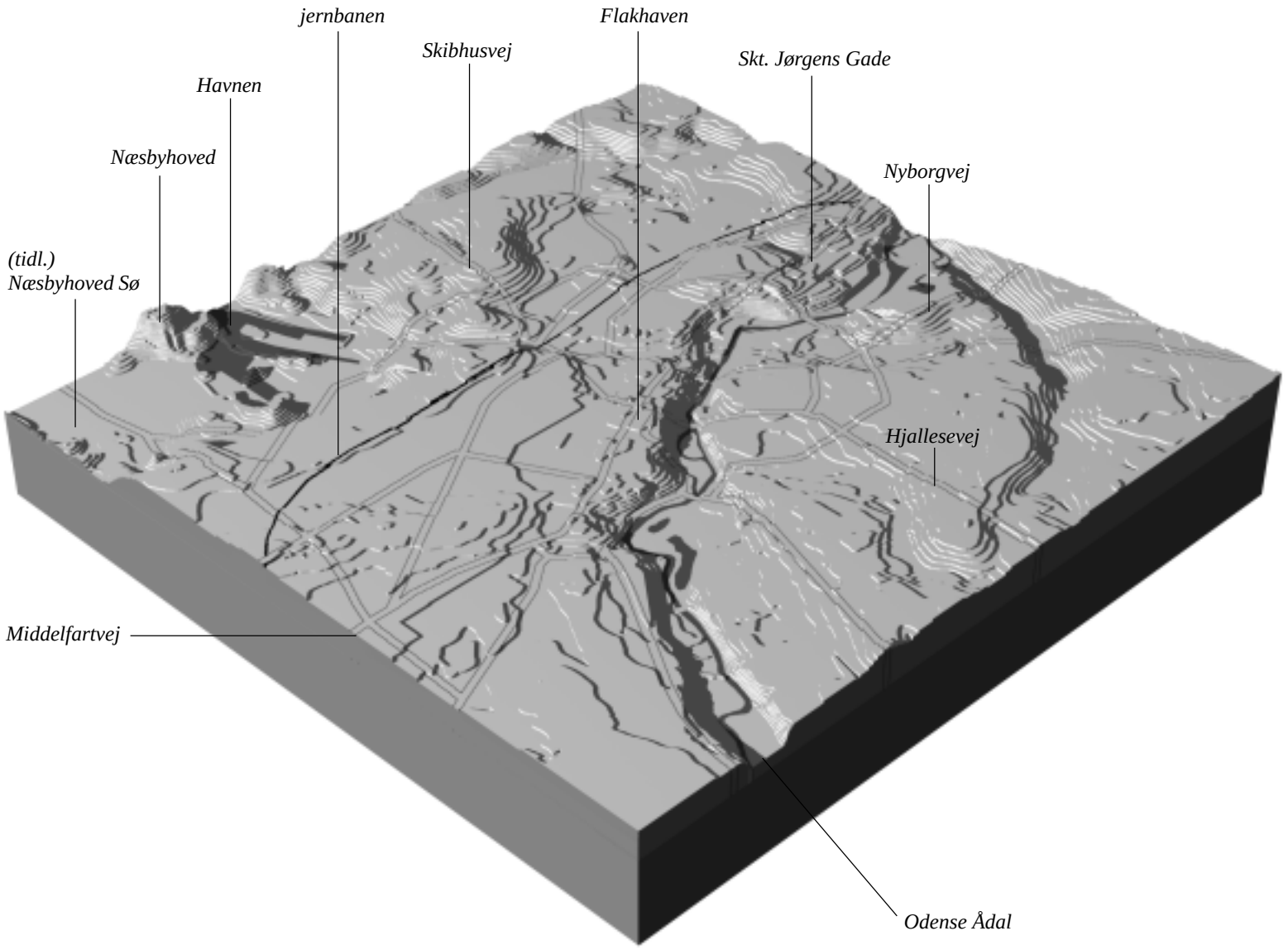

godser sammenlagdes i begyndelsen af det 18. århundrede til ét stort ryttergods, som dog allerede i 1764 blev afhændet, gård for gård. Det betød opdeling af skovene i mange små lodder, der ofte blev ryddet med det samme af køberne for delvis at finansiere overtagelsen.

Kystegnene

Kommunens kystlængde mod Odense Fjord er kort sammenlignet med grænserne til andre retninger, og for en stor del udgøres den af inddæmmede arealer. Odense Å, Stavidså, Vejrup Å og Geelså har deres udløb i den indre del af fjorden, hvis oprindelige landskab domineres af strandenge. Allerede Valdemar Atterdag tog initiativ til inddæmningsarbejder ved Næsbyhoved Sø, og Odenses historie indeholder flere afsnit om besejlingsmuligheder, uddybningsforsøg, kanalgravning og dæmningsarbejder. Stige og Skibhuse er de eneste bysamfund med en egentlig kystnær beliggenhed. Fra 1600 til ca. 1800 fungerede de som ind- og udskibningspladser for Odense. De store inddæmninger ved Lumby fandt sted allerede fra 1820 og afsluttedes i 1946 med Lumby Strand.

Kommunens nordlige del præges af store gartnerier ved Stige og Lumby på den frugtbare moræneflade på Nordfyn, "Sletten". Odenses succes som industriby gav tidligt baggrund for avl af frugt og grøntsager i større skala. Gartneritrekanten mellem Anderup, Stige og Lumby har uhyre store arealer under glas, og erhvervet bredte sig herfra til resten af Fyn.

Den tidlige industri

Ud over Odense markerer Dalum sig som industricenter, hvor papirfabrikken blev grundlagt i 1874 med kraftforsyning baseret på vandkraft via opstemning af Odense Å. Fabrikken kom med tiden til at ligge som centrum for særskilt bydannelse med funktionær- og arbejderboliger. Det industrielle miljø gav siden baggrund for andre virksomheder som margarinefabrik, jernstøberi, snedkerier, mosteri mv.

Landskabet omkring Odense

Fjorden og åen tegner de store linier i byens geografi. Kurvebilledet for den indre by er gengivet på disse sider og viser ret stejle skråninger mod havnen og den udtørrede Næsbyhoved Sø mod nord, åen og dens skrænter løber gennem kortets midte, og der ses et jævnt stigende terræn mod sydøst. Mindre tilløb til fjord eller havn og å markerer sig på tværs af Skibhusvej og Kochsgade, ud for Ejby Mølle og ved Skt. Jørgens Gade, hvor Rosenbækken løb ud i Pjentedam.

De gamle vejforløb, Vestergade og Skt. Jørgens Gade, underordner sig terrænet, mens de nyere veje er trukket efter andre forudsætninger. Jernbanen er lagt efter samme princip som de to nævnte veje, men har ikke altid ligget som vist. Den første bane fra 1865 lå på strækningen vest for banegården længere mod nord. Den grenede af øst for Åløkkekvarteret til havnen og til banerne mod Bogense og Strib.

Byhistoriske hovedtræk

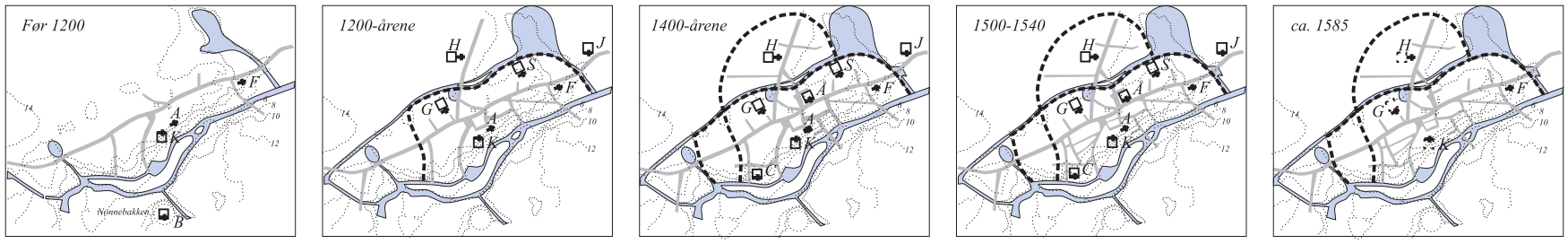

Rekonstruktion af Odenses udvikling gennem middelalderen: A. Sankt Albani Kirke, K. Sankt Knuds Kirke og Kloster, F. Vor Frue Kirke, B. Benediktinernonneklosteret på Nonnebakken, S. Sortebrødre Kloster, G. Gråbrødre Kloster - efter reformationen sognekirke og almindeligt hospital, H. Sankt Mikkels/Hans Kirke og Kloster, J. Spedalskhedshospitalet/Sankt Jørgens Gård, Å. Helligåndhospitalet, C. Sankt Clara Kloster. Byens grænser er vist med stiplede linier. (Kilde: Middelalderbyen Odense). Et nutidigt kurvebillede (2 m kurver) er lagt over kortene til visning af de generelle landskabstræk. Terrænet ligger i dag en del højere end i middelalderen.

De første århundreder

Odense blev omtalt første gang i 988 i et brev fra den tyske kejser Otto III. I brevet giver kejseren skattefrihed til kirken i Odense. Brevet nævner også, at Odense var bispesæde, så stedet har allerede i 988 været af betydning og vigtig for hele Fyn. Byens navn er egentlig sammensat af ordene Odins vi, dvs. Odins helligdom, så før den kristne tid må Odin således have været dyrket på stedet.

Byen var placeret ved den vigtige vej tværs over øen på højtliggende arealer mellem åen i syd og den nu udtørrede Næsbyhoved Sø i nord. Bebyggelsen var i begyndelsen begrænset til den nordlige åbred, og syd for åen lå en af Danmarks fem ringborge fra vikingetiden, Nonnebakken. Eftertiden har med hård hånd fjernet så godt som alle rester af ringborgen. En egentlig byudvikling med fastlagte gader og karreer kan spores arkæologisk fra midten af 1000-tallet.

Det første dramatiske højdepunkt i Odense bys historie indtraf den 10. juli 1086, hvor kong Knud den Hellige dræbtes af oprørske, skattetyngede undersåtter foran altret i den gamle Skt. Albani Kirke. Kongen blev få år efter ophøjet til helgen, og hans kiste står den dag i dag i byens domkirke, der også bærer hans navn. Sammen med kirken grundlagdes Skt. Knuds Kloster som det første af en række klostre i byen. Gråbrødrene, sortebrødrene og johanniterne byggede også hver deres kloster. Kirker og klostre dominerede i det hele taget byens profil og hele liv i en grad, vi i dag har vanskeligt ved at forestille os. De religiøse institutioner optog i middelalderen omkring halvdelen af byens areal.

Ud over at have funktion som bispesæde har Odense også fra sine tidligste dage været centrum for den kongelige administration. Fra 1040'erne var Odense kongeligt udmøntningssted og byen spillede også en central rolle for retsvæsenet, bl.a. som hjemsted for det fynske landsting. Mens der er bevaret dele af det tidlige gejstlige byggeri i byen, er der så godt som intet tilbage af de verdslige huse fra før 1500-tallet. Udgravninger i bymidten har vist, at byens centrum i den ældste tid lå ved krydset mellem Albani Torv, Fisketorvet, Overgade og Vestergade. Det middelalderlige gadenet i den indre by er nogenlunde bevaret; kun i vort århundrede har man formået at slå en del i stykker.

Braunius' berømte stik over Odense, udgivet første gang i 1593.

Byen er gengivet i fugleperspektiv og ses afbildet på en krummende flade, hvilket giver lejlighed til at se afbildningen som et traditionelt kort og alligevel få horisonten med. Det betyder, at arealerne i forgrunden har fået en stor dybde bagud i billedet, og det medfører nogen fortegning af gadebilledet; se f.eks. Nedergade-Brogade til højre for billedets midte, hvor Brogade er blevet meget lang.

Odense er gengivet fra Nonnebakken i forgrunden og til langt ud i fjorden, hvor skibene ligger. Man regner med, at de vigtigste bygninger, og det er i denne forbindelse kirkens, er gengivet temmelig præcist, mens gårde og borgerhuse mest fremstår som en signatur.

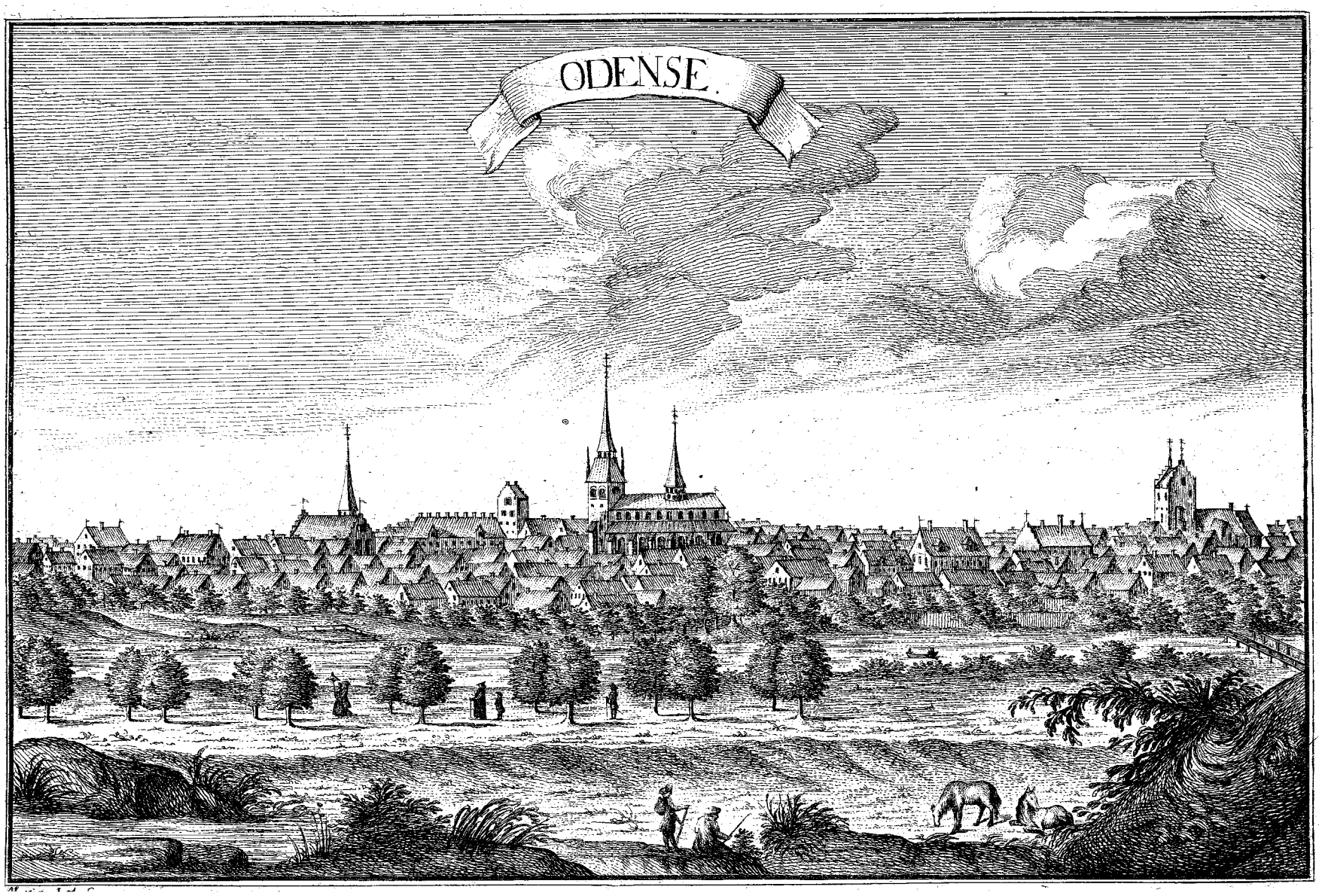

Prospekt fra Erik Pontoppidan: "Den danske Atlas III", ca. 1767. Også her er Odense set fra syd med kirkerne korrekt afbildet og med "signatur" for borgerhusene.

De gode tider op til 1600

Efter at der i 1300-tallet var sket opdæmninger omkring Næsbyhoved Sø blev det muligt at sejle helt ind til Odense, men da større skibe i 14-1500-tallet blev taget i brug var det vanskeligt at få dem helt ind til Odense. Det betød, at skibene måtte lægge til længere ude i fjorden. Det var i første omgang Kerteminde, der blev brugt til udskibningshavn fra Odense, men i løbet af 1600-tallet blev besejlingsforholdene bedre, og Skibhus og Stige overtog havnefunktionen for Odense.

Efter reformationen i 1536 blev kirken mindre dominerende, mens kronen omvendt vandt frem. I de følgende 100 år var der generelt gode tider, og det bragte betydelig velstand til byen. Særligt storkøbmændene tjente mange penge på eksporten af levende kvæg fra det fynske landbrug. Rigest blandt købmændene var Oluf Bager, der byggede og ejede en lang række ejendomme i byen, bl.a. hans mødrene gård, Nørregade 29, der har overlevet til vor tid. De 100 fede år omkring 1600 satte længe præg på bybilledet med talrige nyopførte bindingsværksejendomme, og i museumskomplekset Møntergården i Overgade kan flere af dem i dag tages i øjesyn.

Svenskekrigene ramte hårdt

Svenskekrigene og de skatter, der skulle til for at finansiere dem, ramte Odense hårdt. Da hele Fyn tilmed blev besat og plyndret af svenskerne under krigen 1657-60 var byen delvist ødelagt, forgældet og skatteplaget da freden endelig kom. De fede år var blevet særdeles magre. Mange forlod byen, og indbyggertallet var i 1672 kun knap 4.000 - hvilket dog stadig gjorde Odense til provinsens største købstad. I slutningen af 1700-tallet var indbyggertallet vokset til 5.500. Men nogen fremadrettet vækst oplevede byen ikke.

Vækst fra 1800

Omkring 1800 kom der igen gang i byens vækst. Anlæggelsen af kanalen gjorde Odense til rigtig havneby, og det lettede forholdene betydeligt for de handlende, men også landevejene omkring byen blev forbedret – og rettet ind mod Skt. Knuds kirketårn, og i 1865 kunne man indvie jernbanen over Fyn. Odense begyndte nu at sprænge sine rammer. I 1840 var der 9.000 indbyggere, og kun 30 år senere boede 17.000 i Odense. Byportene blev flyttet udad flere gange, men de var til stadighed et snærende bånd om byen.

I 1851 blev købstædernes ret til at opkræve told af varer der førtes ind i byen ophævet. By og land skulle nu ikke længere være adskilte af byporte, og de blev derfor revet ned. Albanibroen åbnedes i 1858 og dermed var der skabt vækstmuligheder for byen. I perioden fra 1840 til 1870 blev de ledige arealer i byen fyldt ud, og det bebyggede areal blev fordoblet, bl.a. blev der opført en del offentlige bygninger.

Det var industrialiseringen, der trak landbefolkningen til byen, og det krævede nybyggeri til såvel boliger som fabrikker. Fra omkring 1860 anlagdes Albanikvarteret syd for åen med en blanding af virksomheder, offentlige institutioner og boligkvarterer for arbejdere i industri og håndværk. Der var også enkelte store villaer, men velhavernes udflytning fra lejligheder i bymidten rettede sig hurtigt imod Hunderupkvarteret i Skt. Knuds Landsogn, der i 1901 blev indlemmet i købstaden. Her opførtes i årene efter århundredskiftet et stort sammenhængende villakvarter. Nogenlunde samtidig voksede nye industrikvarterer frem nær havn og jern-

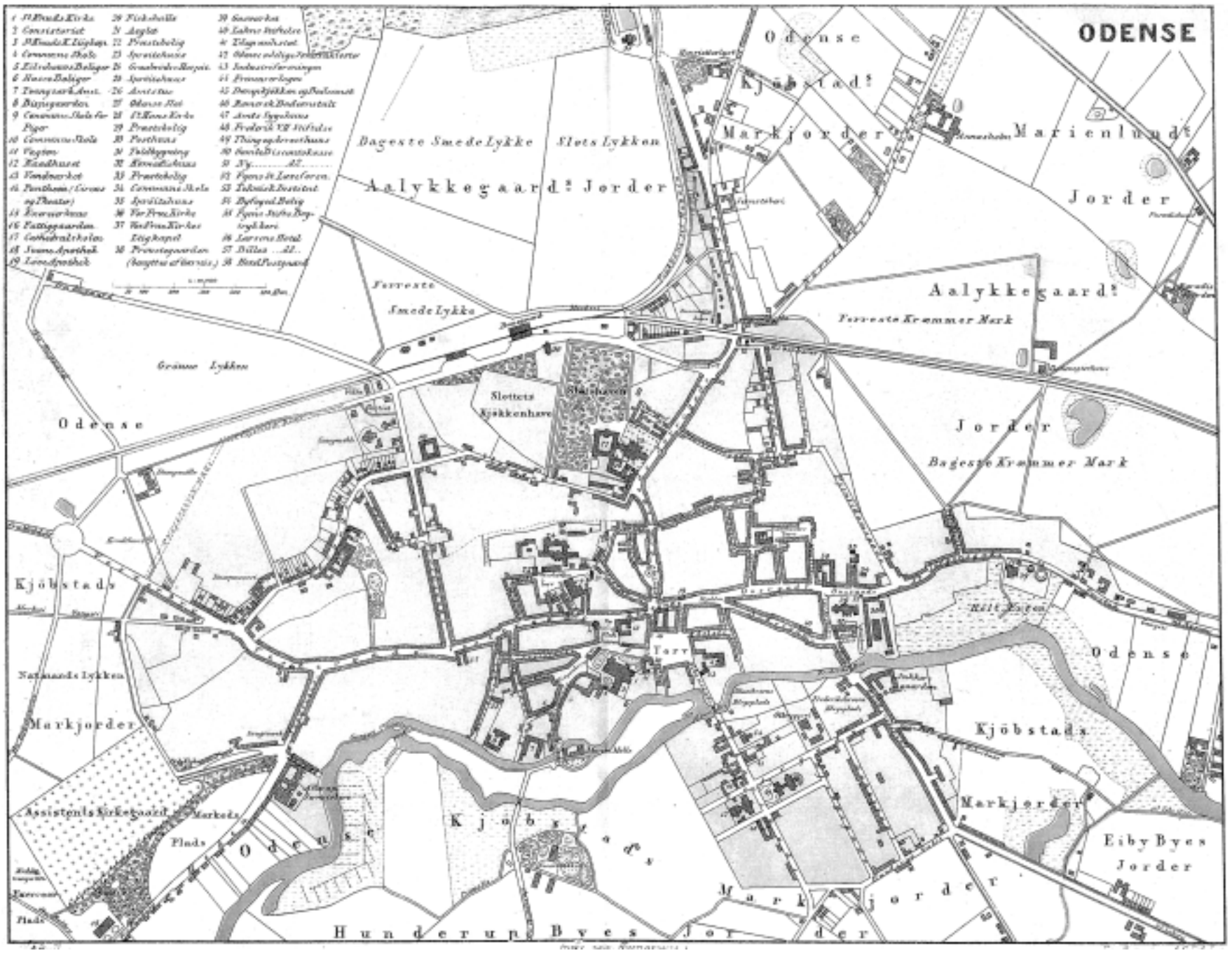

Odense 1873. Der er vækst i brokvarterer og sidegader. Kongensgade åbner for byudvikling nord for Vestergade, og jernbanen er anlagt. Efter J.P. Trap: "Statistisk-Topografisk beskrivelse af Kongeriget Danmark". Original i målforhold 1:10.000. Her gengivet i ca. 1:11.000.

bane nord for byen, og herude voksede også snart byens største arbejderkvarter frem, Skibhuskvarteret, i tilknytning til det nyoprettede stålskibsværft.

Kommunen vokser

Skibhuskvarteret var helt frem til 1932 en selvstændig kommune. Købstaden Odense havde ellers allerede i 1879 opslugt store dele af de nærmeste landsogne, det drejede sig bl.a. om områderne omkring Nyborgvej, Rødegårdsvej og Kragsbjergvej, ved Munke Mose og langs Jagtvej, H.C. Andersensgade og Hjallesevej. I 1901 blev også Hunderup og Bolbro indlemmet.

Købstaden havde på få år fordoblet sin størrelse og en egentlig forstadsbebyggelse begyndte at udvikle sig, bl.a. i Dalum, Bolbro og Pårup. I 1901 havde Odense 38.000 indbyggere og i 1950 blev byens borger nummer 100.000 født, og som industriby havde Odense udviklet sig til provinsens største. Væksten var igen ved at sprænge rammerne, og da parcelhusboomet i 1960'erne slog igennem i omegnssognene, og dermed tiltrak de gode skatteydere, var det på ny nødvendigt med en kommunesammenlægning. I 1970 indlemmedes 19 sogne derfor i Odense Kommune, som dermed havde fået sin nuværende udbredelse, og Odense var efter indlemmelsen af de meget store parcelhuskvarterer i omegnen blevet "Danmarks største landsby".

De tre kort illustrerer byens vækst gennem 100 år - fra 1890 til 1990. De røde farver viser center- og erhvervsområder mv. Den grå er overvejende villaer og parcelhuse.

Købstaden var i pladsnød og udvidedes i adskillige omgange med indlemmelser af nabosogne og dele heraf. Det var en proces som navnlig fandt sted fra 1878 til 1915, men den fortsatte op til 1940. Ved kommunalreformen i 1970 fik den nye storkommune sin nuværende udstrækning, et areal på 30.360 ha.

Sognene var gennem frivillige aftaler blevet reduceret til et færre antal sognekommuner inden 1970.

Bebyggelsen har udviklet sig eksplosivt. I runde tal, og opmålt efter signaturer for bebyggelse, dækkede byområdet følgende areal i hvert af de nævnte årstal:

1890: 160 ha
1940: 1.850 ha
1990: 5.675 ha

Heraf beslaglagde *villaer og parcelhuse* følgende arealer (efter samme lidt grove opmåling):

1940: 1.500 ha (81 pct.)
1990: 4.525 ha (80 pct.)

Altså ingen ændringer i fordelingen af bebyggelsesformer i disse 50 år, hvor byen voksede voldsomt og odenseanerne efterspurgte huse i nye udstykninger i Odenses nabokommuner (inden reformen) – ikke mindst hjulpet af privatbilismen. Det var med til at sætte præg på bebyggelsesstrukturen i den nye storkommune, og fastholde Odense som villaby.

1890

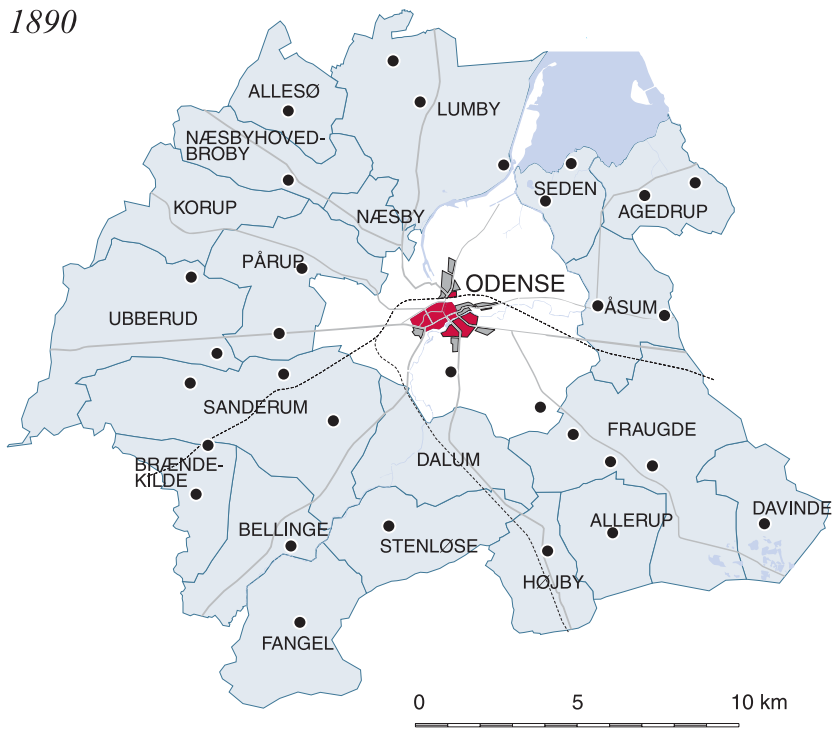

1940

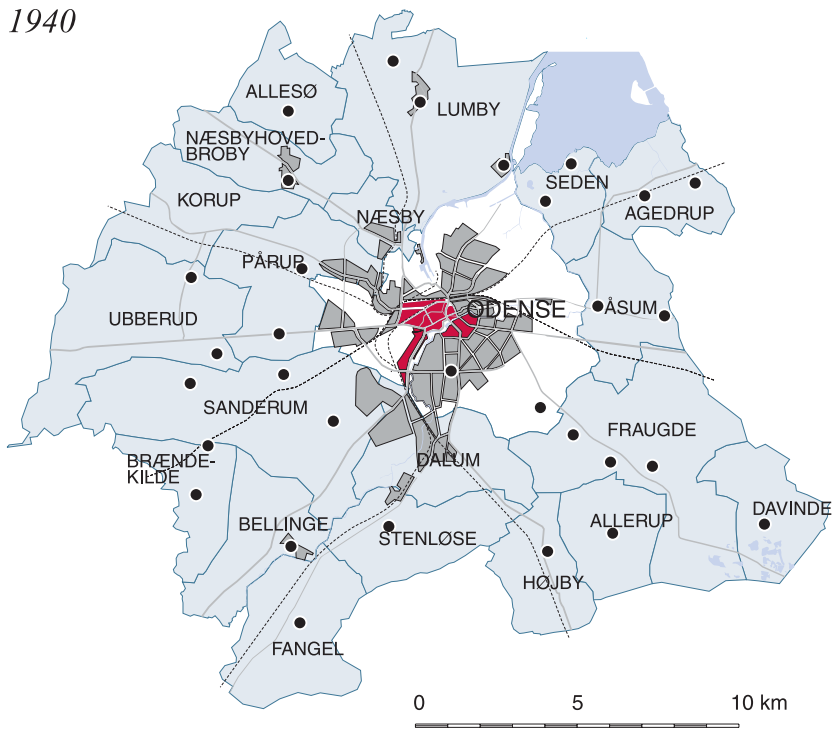

1990

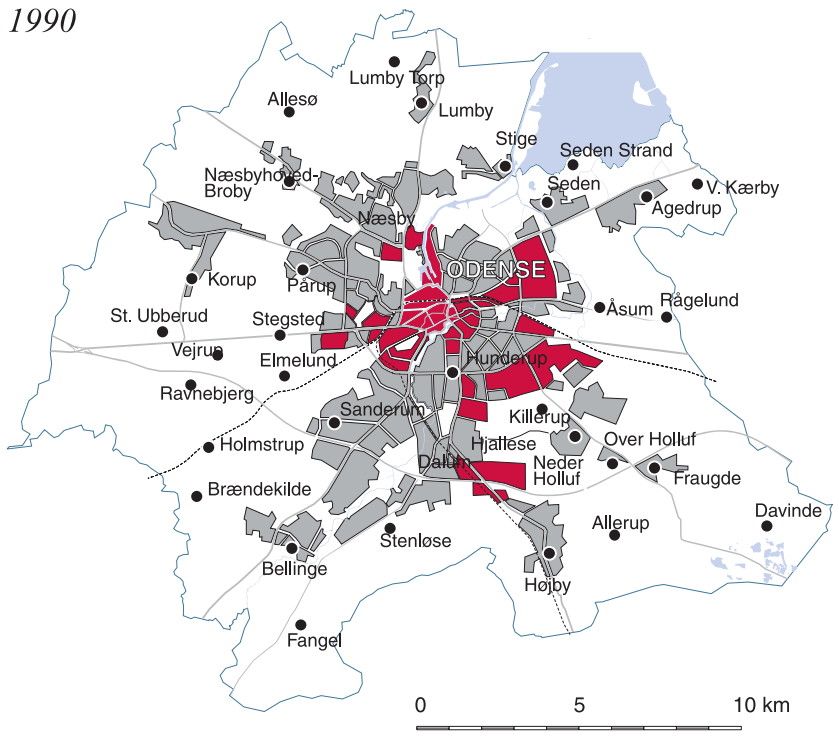

Modstående side: Overgade set fra Skjolden mod Torvegade 1860.
Herunder: Dalum, ca. 1900.

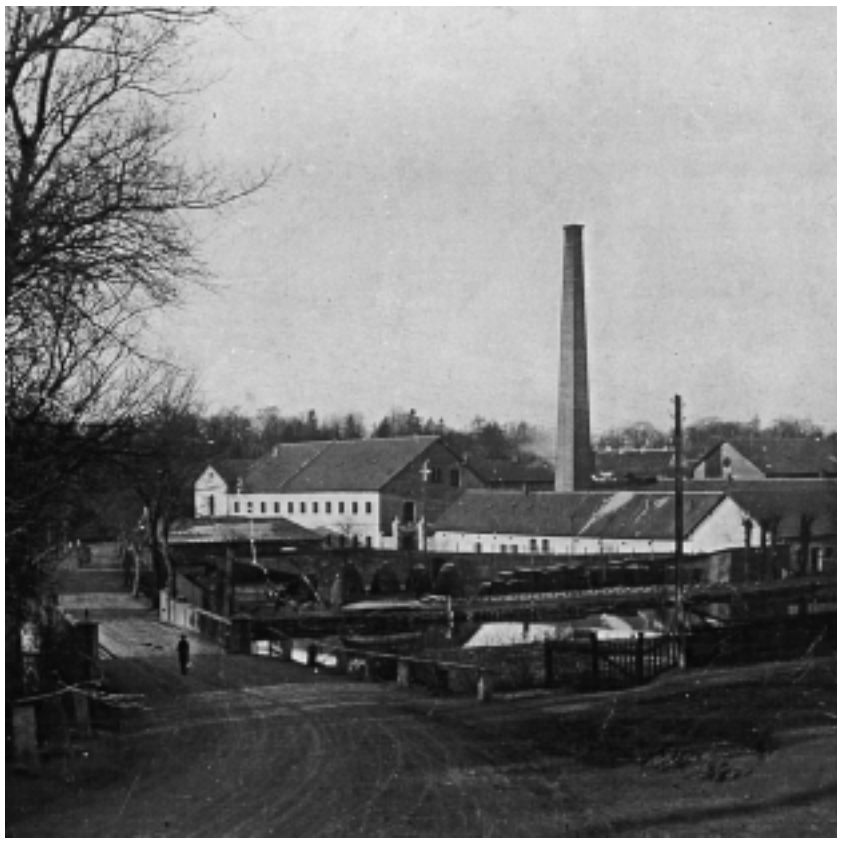

Bevaringsværdige sammenhænge i byen

En byarkitektonisk beskrivelse kan f.eks. tage udgangspunkt i en række elementer som kvarterer med fælles træk, knudepunkter for trafik og byliv, overgangszoner mellem forskellige anvendelser, gennemgående strøg og fikspunkter, nævnt i tilfældig rækkefølge. En byplanlægger bruger gerne disse begreber til at beskrive strukturen i en by eller et større byområde.

Lidt anderledes vil det forholde sig, når man ud af helheden skal trække de særligt bevaringsværdige træk. De knytter sig ofte til mere begrænsede områder end en hel bydel og handler gerne om en sammenstilling af bygninger, byrum, terræn og beplantning – mønstre i helheden som via sine særlige kvaliteter giver identitet og har betydning udover over det lokalområde, hvor de findes.

De bevaringsværdige sammenhænge i Odense er delt op i tre kategorier: Dominerende træk, bebyggelsesmønstre og udsnit og dele. De er udvalgt, så de tilsammen dækker ældre og nyere dele, har en vis geografisk spredning og repræsenterer såvel kendte og som mindre kendte træk i byen. Overgangen mellem de sidste to kategorier kan forekomme flydende, men udsnit og dele vil ofte være snævrere eller mere tematisk orienteret end bebyggelsesmønstrene, f.eks. ved at behandle en bestemt arkitekturhistorisk periode.

Oversigtskortet viser dominerende træk, bebyggelsesmønstre *samt* udsnit og dele. *De dominerende træk: "Villabyen Odense" og "Grønne vejbilleder" har dog ikke fået en signatur, da temaerne ikke er stedfæstet til en snæver lokalitet. 1:25.000.*

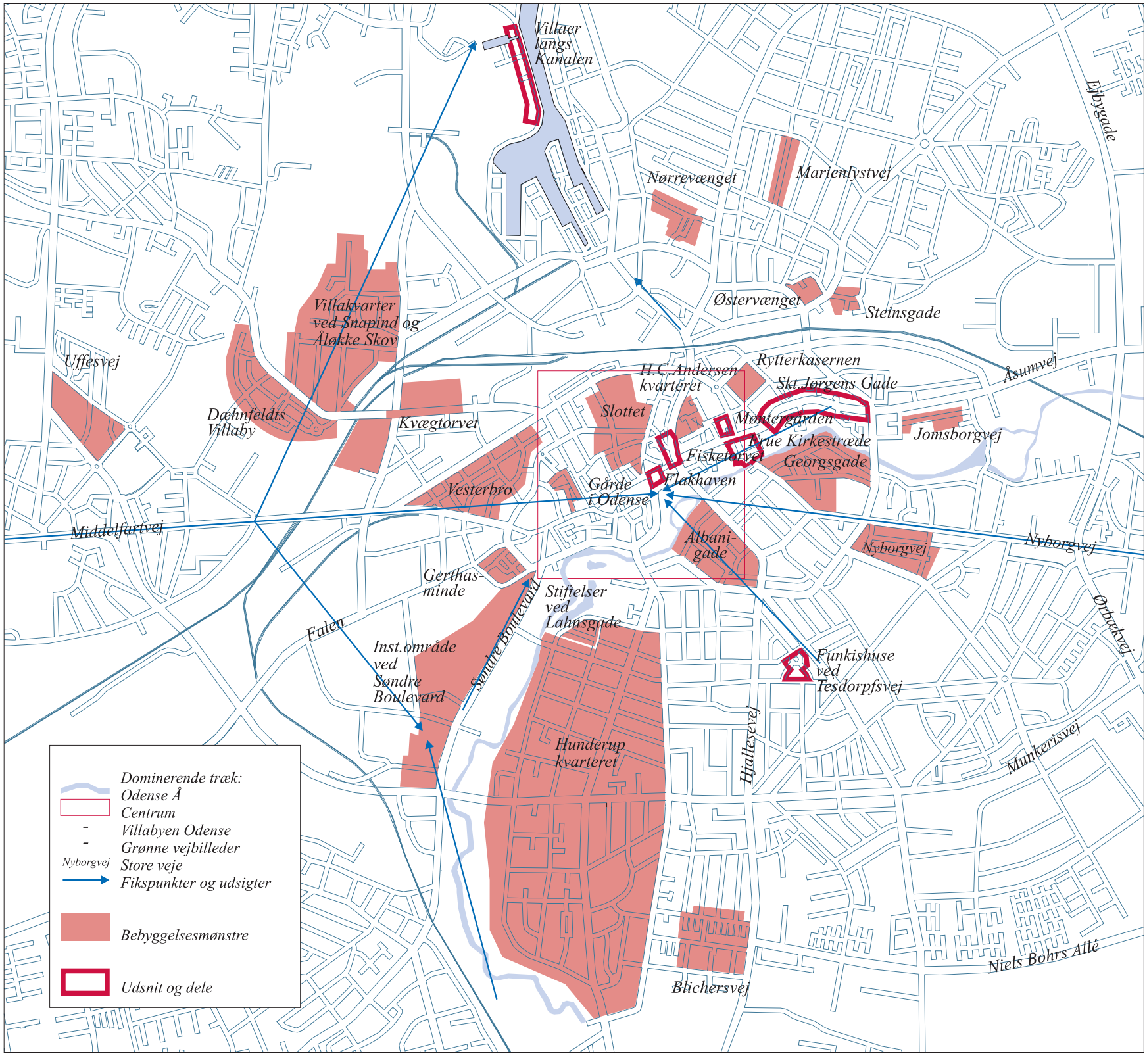

Dominerende træk

De dominerende træk omfatter de vigtigste struktur- og identitetsskabende elementer i byen. Beskrivelserne og vurderingerne omhandler de gennemgående strøg: Odense Å og de store veje, fikspunkterne i form af kirker og store bygningsanlæg, der via en strategisk placering kan opleves langvejs fra og bruges som pejlemærker når man færdes i byen, samt Odense Centrum og de offentlige bygninger, som i mange henseender tegner billedet af byen. Hertil kommer de karaktergivende, grønne vejbilleder og et særkende ved Odense, de udstrakte villaområder.

De dominerende træk er beskrevet på siderne 14-22.

Odense Å er et af de dominerende træk, måske det vigtigste, som gennem sit lange forløb betinger formen på de omgivende kvarterer, samler og adskiller.

Bebyggelsesmønstre

Bebyggelsesmønstre er afgrænsede områder i bygningsmassen, hvor bygninger, veje, pladser, grønne områder og beplantning danner en helhed. Eksemplerne spænder fra store områder som villakvarteret ved Hunderup til små som Nørrevænget i Skibhuskvarteret. Øvrige eksempler er Slottet, H.C. Andersen kvarteret, gårde i Odense, Vesterbro, Albanigadekvarteret, kvarteret omkring Georgsgade, Rytterkasernen, De offentlige Slagtehuse og Kvægtorvet, boligområder ved Jomsborgvej, Østervænget, Steinsgade, Marienlystvej og Gerthasminde, Dæhnfeldts Haveby og Åløkkekvarteret, rækkehuse ved Blichersvej, etagehusområder ved Uffesvej og Nyborgvej samt institutionsområdet langs Søndre Boulevard.

Bebyggelsesmønstrene er beskrevet på siderne 23-49.

Det traditionelle bebyggelsesmønster med forhuse, sidehuse og baghuse med adgang via en række gårdrum kan stadig opleves flere steder. Det er stærkt repræsenteret i Overgade-Nedergade kvarteret.

Udsnit og dele

Udsnit og dele er typisk vigtige pladser og gadeforløb og små, bebyggede områder. De udvalgte eksempler omhandler Flakhaven, Fisketovet og Albani Torv, Skt. Jørgens Gade, Frue Kirkestræde og Brogade, Møntergården, villaer langs Kanalen og funkishuse ved Tesdorpfsvej.

Udsnit og dele er beskrevet på siderne 50-58.

Flakhaven er byens monumentale plads. I dag ligger den med en meget regulær form i tilknytning til Vestergade. Tidligere var den en mindre del af et stort torveområde.

Kortene i det efterfølgende er alle i målforhold 1:4.000 med mindre andet er angivet.

Dominerende træk

Odense Centrum og de offentlige bygninger

Odense Centrum kan defineres ved den omtrentlige udstrækning af middelalderbyen. Sammenlignes kortudsnittet med ældre bykort, udmærker disse sig ved stort set at rumme alle nævneværdige byfunktioner inden for det viste areal. Byen voksede næsten ikke fra middelalderen og op til 1840. Siden eksploderede byen arealmæssigt, og i dag har mange ældre, offentlige bygninger skiftet anvendelse, mens nye offentlige kontorer, arbejdspladser, forlystelser, indkøbscentre m.fl. ligger fordelt rundt i kommunen eller er placeret i nye lokale centre. Man kan på sin vis påstå, at kortudsnittet er blevet fattigere på oplysninger om Odense By.

De offentlige bygninger fungerer som kendemærker og sætter med jævne mellemrum en accent på bybilledet. Få af dem besidder som kirkerne egenskaber som fikspunkter, der kan opleves langvejs fra. Mange markerer sig ved en egen tyngde udsprunget af arkitekturidealerne før og omkring århundredskiftet, f.eks. Odense Teater, Landsarkivet, Katedralskolen og Rådhuset. Ofte er de forsynet med udsmykninger og stildetaljer, som fortæller om bygningernes funktion – i modsætning til senere mere anonyme bygninger som f.eks. Politigården og Tietgens Skole. Flere af bygningerne har skiftet anvendelse: Tugthuset er blevet til kommunal administration, Jomfruklostret omdannet til museumsformål, den gl. katedralskole er overtaget af Postvæsnet. Banegården fra 1912 ligger p.t. tom ved siden af det nye multifunktionshus "Odense Banegård Center" med station, biografer, bibliotek, burgerbarer, kiosker osv.

Centrum, 1:5.000. Sammenlign med luftfotoet på modstående side og med kortfrisen side 8.

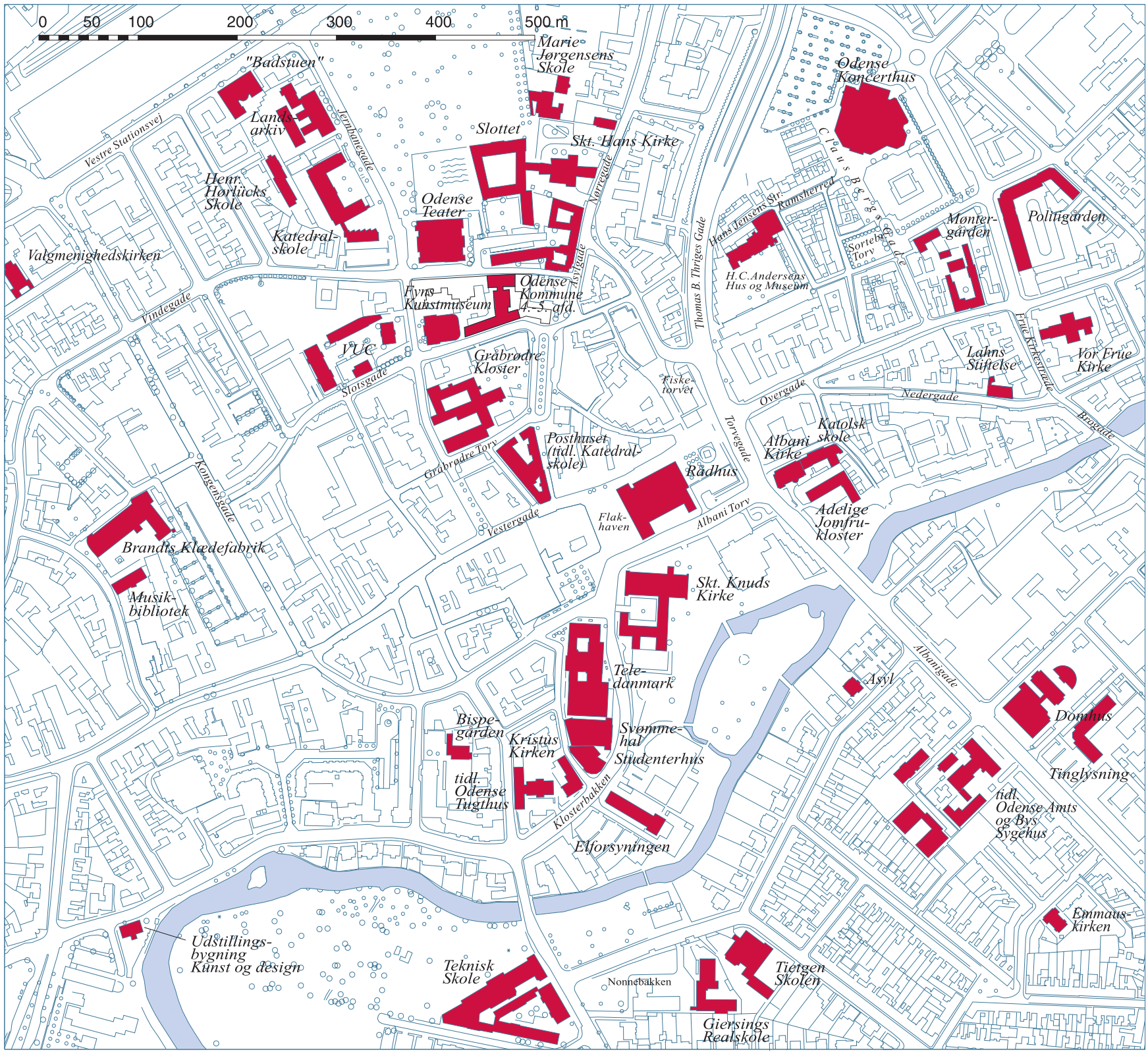

Centrum markerer sig stadig ved sine kirker, men rådhuset og forretningsejendomme har gjort profilen mere kantet. Det er ikke længere de offentlige bygninger, som dominerer. Det er næppe heller tilfældet i mange andre byer. Byens forskellige blomstringsperioder fulgtes af en omfattende fornyelse af bygninger og færdselsarealer. Store butiksenheder, pengeinstitutter, koncessionerede selskaber, forsikringsselskaber og realkreditinstitutioner har givet deres vægtige bidrag til byens profil og til antallet af store, tunge huse. Hver for sig sætter de deres præg på de omgivende bygninger og deres kvarter i byen.

At anlægge en arkitektonisk vurdering på Centrum som en helhed lader sig næppe gøre. Man kan vurdere, hvor forskellige bebyggelsesmæssige skalaer og arkitektoniske kvaliteter kontrasterer, som det ikke mindst kan opleves ved Fisketorvet, Torvegade og Albani Torv. Man kan pege på kvaliteter i detaljer og i rester af ældre bebyggelsesmønstre. Det kan ses i Nørregade, Overgade og Nedergade f.eks. Man kan glæde sig over fin fornyelse og vellykket genbrug af ældre bygninger, som det f.eks. er tilfældet med Musikbiblioteket og Brandts Klædefabrik. Og man kan finde gennemgående træk som en stor kvalitetsbevidsthed ved udformningen af gågader, beplantninger, byinventar og indpasning af cykelruter.

Det karakteristiske for Centrum er måske dets overskuelige udstrækning, at der kun er få områder, som helt er forbeholdt butikker, kontorer og lignende, og at der er tæt kontakt til den lavere beboede by, hvor villaerne begynder allerede langs Filosofgangen, midt i byen.

Med bagklogskabens styrke kan man begræde tabet af mange gamle gårde, misligholdelse af andre, og man kan pege fingre af de radikale trafikløsninger, her som i andre byer, som har skåret igennem og udhulet. Men man er blevet forskånet for de helt massive udhulinger af karréerne og forgæves forsøg på indpasning af store bygningsenheder.

Odense Centrum har sine kvaliteter som produkt af industrialismen og har bevaret skikkelse af en by med boliger, handel og håndværk isprængt den voksende bys institutioner som vidnesbyrd om denne periode og dens ambitioner.

Odense Theater blev opført i 1913-14 efter tegninger af arkitekt Niels Jacobsen. Kvadermuret underetage, hjørnelisener, midtrisalit (med en lille reverens til Det Kgl. Teater) og fronton med relief i sandsten med kentaurere og lyre er de dominerende stilelementer.

Kunstmuseet med Pallas Athene på toppen og billedfriser under gesims og vinduer. Opført 1884-85 efter tegninger af arkitekt Schwanenflügel.

Skt. Knuds Kirke for enden af Klingenberg, flankeret af Magasin og Teledanmark.

Det centrale Odense set fra sydvest. Nogle af bymidtens bygninger er markeret for en sammenligning med kortet.

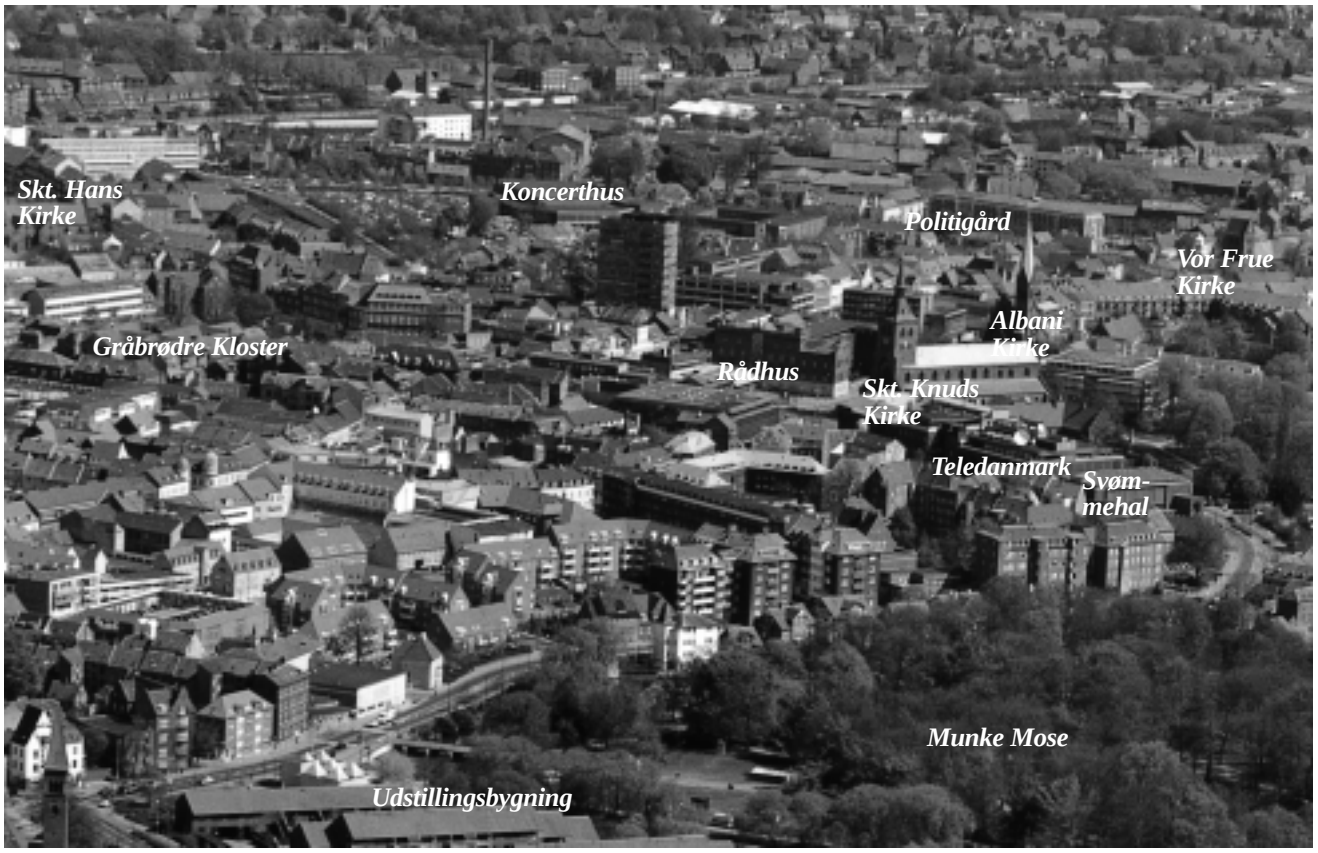

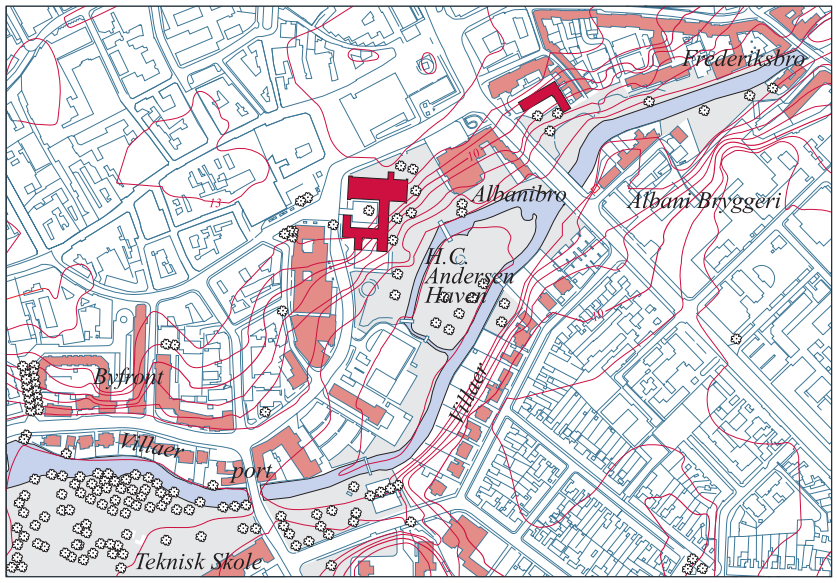

Åens forløb gennem det centrale byområde. Bygninger og beplantning, der danner væg mod åen, er markeret tillige med græsarealer.

Odense Å

Åen er byens vigtigste, gennemgående grønne element. Ådalen er især i yderenderne, ved byens nuværende grænser, meget flad og bred. Efterhånden som byens ældre grænse nås, bliver dalen smallere og smallere, forstærket af den omgivende bebyggelse, hvis tæthed og højde tiltager mod byens centrum. Beplantningen er meget varieret, dog ofte som solitære, mange steder stynede, træer. Visse steder opleves dog sammenhængende trærækker, der nogle hundrede meter følger åens løb og dermed fremhæver den i den tredje dimension. Varierende randbeplantninger og skovagtige beplantninger optager arealerne langs det bugtede forløb, afvekslende med åbne strækninger. Det giver et meget varieret, oplevelsesrigt forløb gennem hele byområdet, hvor de bebyggede strukturer møder et gennemskærende, landskabeligt element, der lige som byen har sine veldefinerede interne rumforløb.

Fra Åsum mod byen

Allerede her ses Odenses profil i horisonten hen over dalens flade, sivbevoksede bund. Afgrænsningen mod villakvarteret mod nord formidles ganske fint af en bevoksning af bøg og røn. Efter ca. 1 km nås kolo-

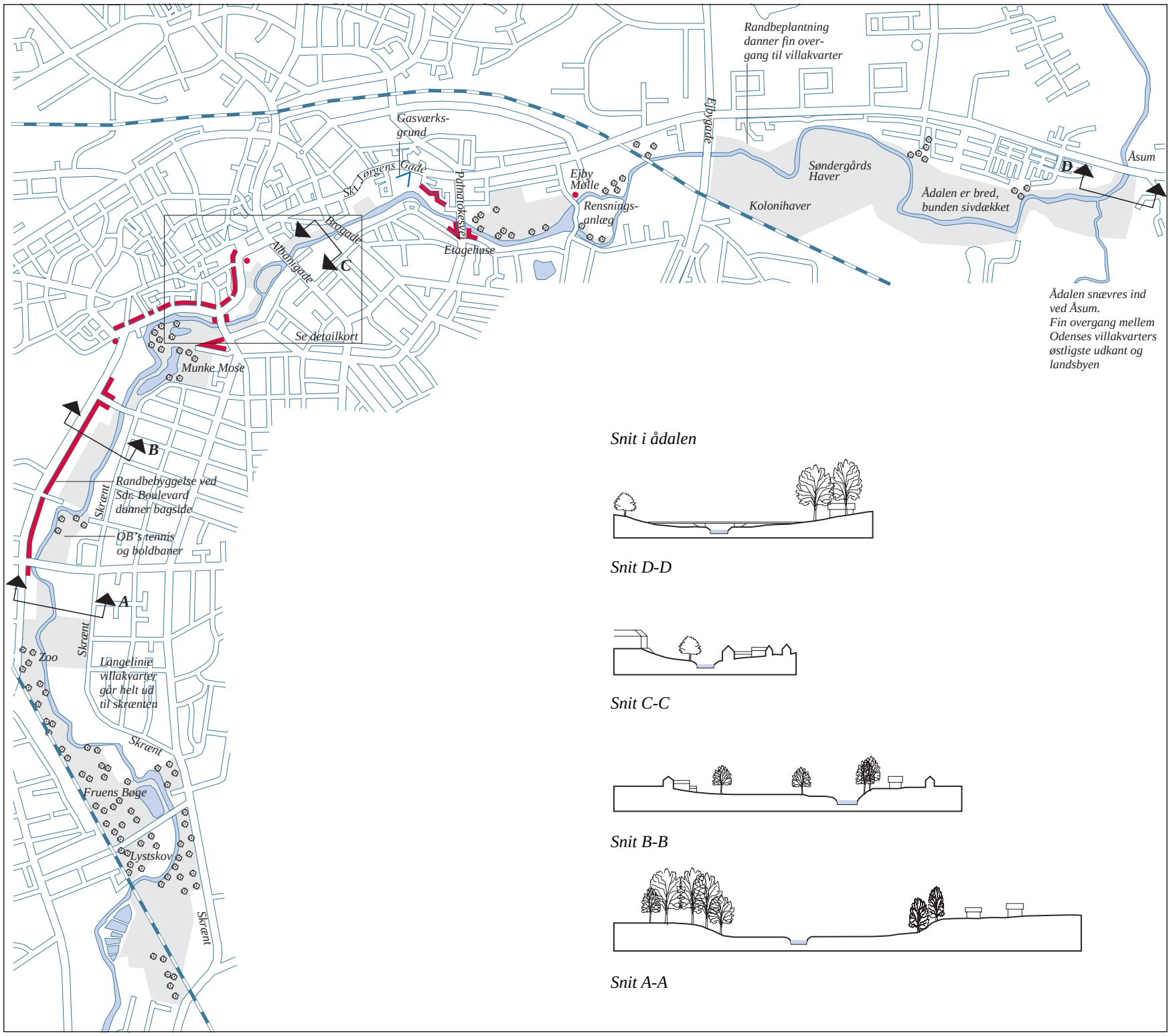

nihavebebyggelsen "Søndergårds Haver". Bebyggelsen ligger på ådalens sydskrænt og forstyrrer det landskabelige indtryk, der ellers præger denne del af ådalen. Ved krydsningen med Ejbygade rykker byen tættere på, og forløbet opleves mere intimt forbundet med den omgivende bebyggelse. Ved Ejby Mølle grener åen sig i to dele omkring en lille ø. Området omkring den gamle, smukke vandmølle domineres af et større rensningsanlæg. De store bygningsstrukturer varsler byens nærhed sammen med højhusene, der skimtes mod vest. Der er nu villabebyggelser på begge sider af åen. Omkring broen ved Palnatokesvej ses de første etageejendomme. Ved den gamle gasværksgrund åbnes udsigten op mod Skt. Jørgens Gade. Efter Brogades fine støbejernsbro træder man ind i et smalt, bymæssigt rum der afgrænses af broerne mod øst og vest og de omgivende etageejendomme på de øvrige sider. Der er fin udsigt til Skt. Albani og Skt. Knuds kirketårne.

Fra Fruens Bøge mod byen
Hele forløbet er mere parkagtigt end den nordøstlige del. Området ved Fruens Bøge præges af en kraftig skovbevoksning. Dalens bund udgøres af engarealer, der et enkelt sted bliver til en sø (lige nord for Skovalleen). Den østlige side af dalen domineres på et meget langt stykke af Langelinies villakvarter. Villaerne ligger mod gaden, mens havearealerne mod skrænten ofte udnyttes til placering af lysthuse.

På en strækning lige syd for Tietgens Allé optages hele dalbunden af Zoo. To broer forbinder de to dele. Området virker noget tilfældigt bebygget og beplantet, uden tanke for overgangen fra haven til ådalen. På strækningen fra Tietgens Allé til Kastanievej optages næsten hele dalbunden af boldklubben OB's baner – en historisk betinget disposition. Mod vest ses bagsiden af Sdr. Boulevards bebyggelse, som kun delvis drager fordel af den fine placering. Det gælder især for den nyere del af bebyggelsen, at placeringen udnyttes til at danne facade mod det åbne grønne.

Den centrale del
Munke Mose danner overgang til selve den tætte bymæssige bebyggelse i den indre by. Her findes en egentlig bygningsmæssig front mod parkområdet. I denne del af det sammenhængende grønne forløb er der flere søer, som er resultat af mosens afvanding. Teknisk Skole danner et vægtigt bygningsmæssigt tyngdepunkt mod vest. Etagehusene ved broen, der fører Hunderupvej over åen danner port mod byen.

Åløbet er bredt ved Ejby Møllevej. Det hurtigt strømmende vand i stryget giver kontrast til den øvrige rolige vandflade.

Odense Å og Skt. Jørgens Gade følges ad.

Å, sti og have/terrasse i hvert sit niveau ved Langeliniekvarteret.

Skt. Knuds Kirke og H.C. Andersen Haven. Åen lægger spejlbillede til "papirbåden".

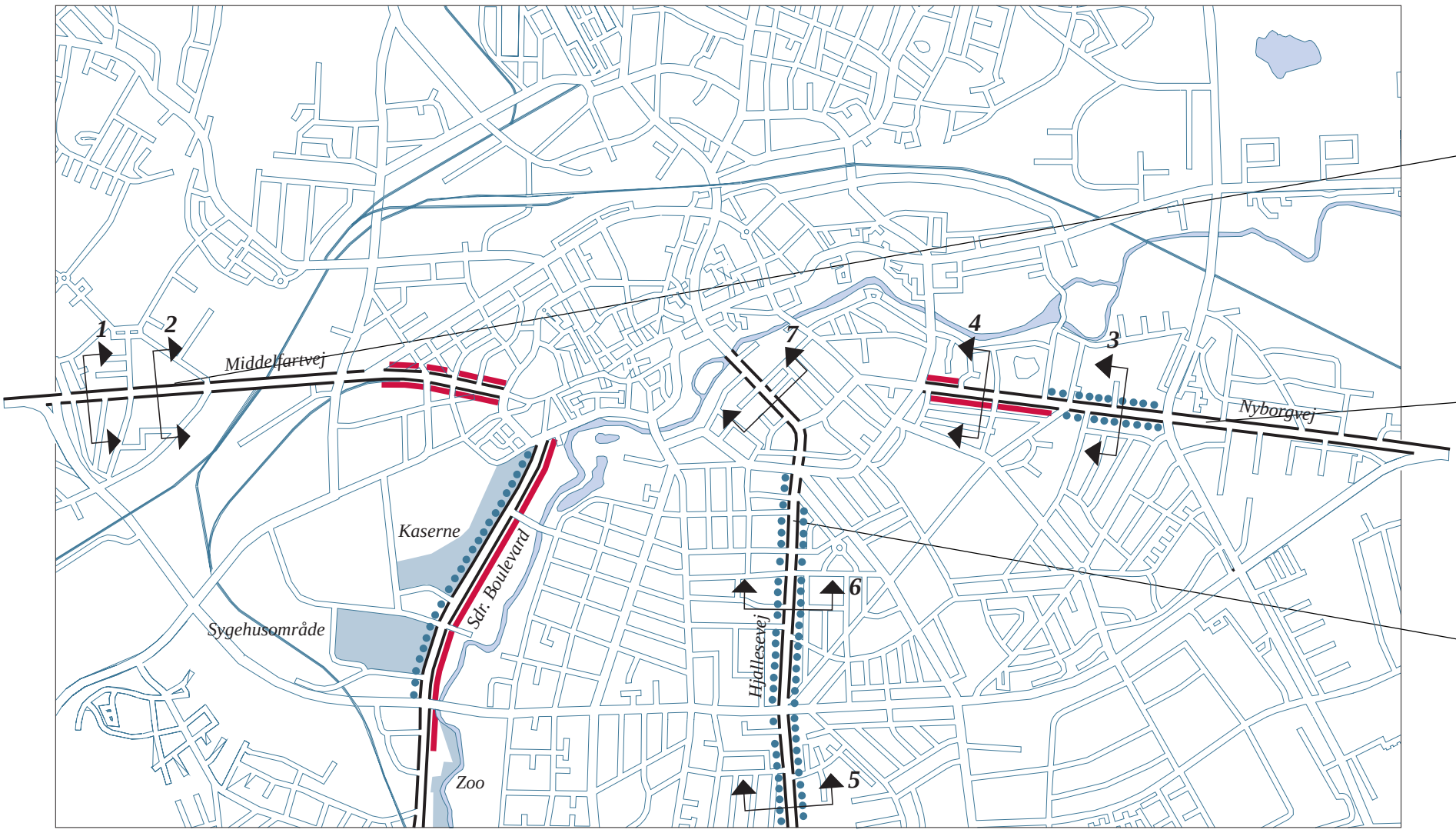

De store veje

Middelfartvej, Søndre Boulevard (Assens- og Faaborgvej), Hjallesevej (Svendborgvej) og Nyborgvej har sammen med de mindre veje til Bogense og Kerteminde udgjort de vigtigste forbindelser mellem Odense, dens opland og det øvrige land. Vejenes placering i forhold til by og terræn har været bestemt af fjernmål og mulighederne for at krydse åen. Skt. Jørgens Gade følger derfor den nordlige åbred og Søndre Boulevard følger den vestlige.

I begyndelsen af 1800-tallet var Møllebro ved Brogade-Frederiksgade byens hovedadgang fra syd, senere også fra øst. Skt. Jørgens Gade fungerede som vejforbindelsen til Åsum, og derfra til Kerteminde og Nyborg, indtil Møllebro blev fornyet i 1844 som Danmarks første støbejernsbro, og omdøbt til Frederiksbro, og Nyborgvej samtidig blev færdigbygget som hovedforbindelsen. Hunderupvej betjente dengang ikke noget større opland, og Hjallesevej fik først betydning efter anlægget af Albani Bro ca. 1857.

Indfaldsvejene tegner snit fra byens periferi til centrum gennem den tiltagende tæthed i byen. Længst ude findes de nyere, mere åbne bebyggelsesformer; efterhånden går de over i ældre, lav forstadsbebyggelse og til sidst afløses de af brokvarterernes højere etageejendomme lige før middelalderbyen. Gaderummet bliver på turen mere og mere veldefineret og giver på den måde et signal om afstanden fra bymidten.

Jernbanebroen på Middelfartvej åbner udsigten over byen for den rejsende. Ved bakkens fod forgrener hovedvejen sig i byens vejnet.

Hjallesevej omkring Platanvej.

Hjallesevej ved Benedikts Plads.

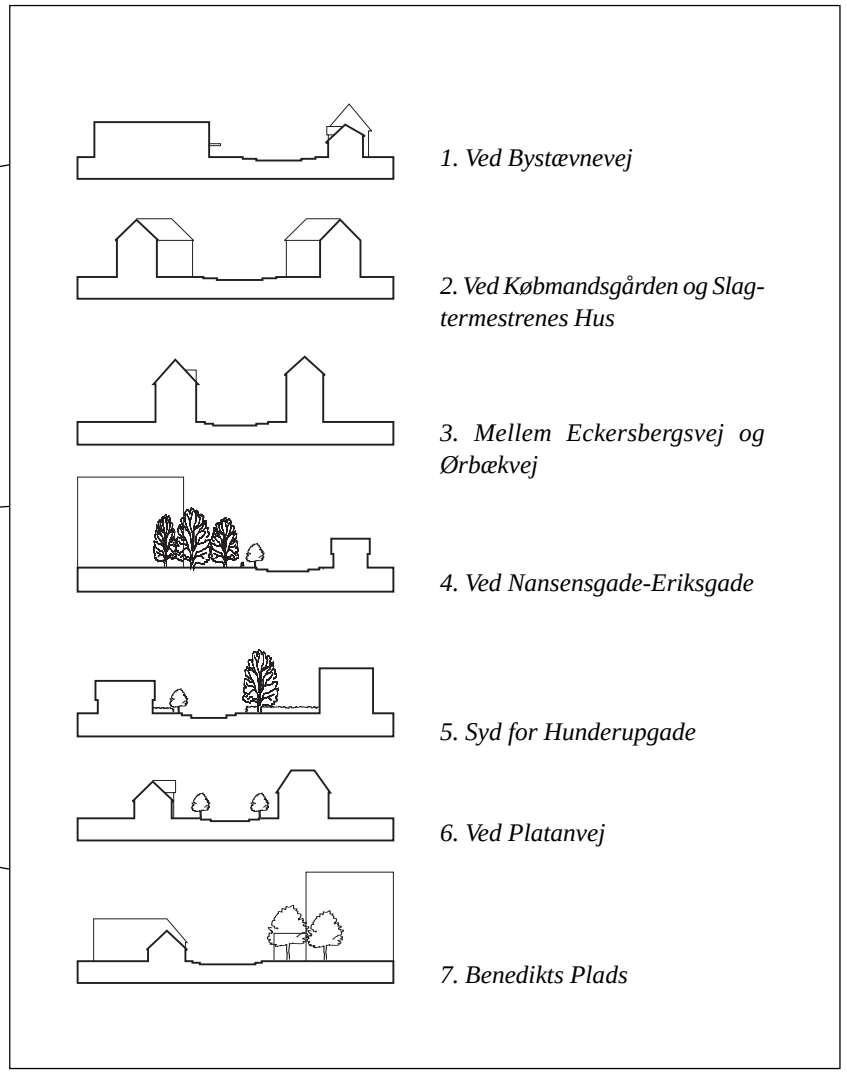

Vejsnit 1:2.000

Middelfartvej
Vejen er lang, bred og lige fra meget stor afstand. Den når byens ældre dele, når den fortsætter i Vesterbro med en retningsændring og et bugtet forløb. Det kuperede landskab giver en varieret visuel kontakt til byen, alt efter om man befinder sig højt eller lavt. Et af højdepunkterne er jernbanebroen. Fra dette punkt er der fin udsigt til store dele af byen og chance for et overblik. Bebyggelserne i Bolbro mellem Hauges Plads og Roesskovvej danner de første sammenhængende bebyggelser med et planlagt forhold til vejen. Bebyggelsen danner et langt åbent rum omkring vejen, mens endehusene står i vejlinien og danner en port. Sukkerfabrikken på vejens sydside danner et vægtigt bygningselement lige inden Vesterbro nås.

Nyborgvej
Nyborgvejs lange, lige forløb skærer et snit gennem Odenses østlige dele. Strækningen præges af det meget kuperede landskab, som opdeler vejen i delstrækninger, der synes lukkede i vejens retning, og på højdepunkterne opnår fin visuel kontakt til byen. Højdepunkterne findes ved hhv. Ejerslykkevej og lige efter Palnatokesvej. For enden af vejen står Skt. Knuds kirketårn som det tydelige sigtepunkt. Mellem Ejbygade og Svendsgade findes en fin allébeplantning, der præciserer vejens afgrænsning i forhold til de omgivende, meget forskellige, åbne bebyggelser. Sydsiden af vejen præges på den yderste del af strækningen af store etageboligblokke vinkelret på vejen, mens nordsiden består af villabebyggelse. På den inderste del af strækningen tiltager randbebyggelsens tæthed, og et ganske veldefineret gaderum opstår lige inden forgreningen Benediktsgade / Frederiksgade.

Hjallesevej
Hjallesevej skifter karakter ved Hunderupgade. Den sydlige strækning er svagt buet og afgrænses på østsiden af store, tilbagetrukne boligblokke og på vestsiden af villabebyggelse, mens den nordlige del frem til Benedikts Plads er retlinet og passerer et meget homogent villakvarter. Den sydligste del af strækningen er ganske flad, mens den nordlige del, mellem Hunderupgade og Benedikts Plads går over en bakke, med top ca. på midten af strækningen – et usædvanligt, symmetrisk længdesnit. Hele strækningen samles af en gennemgående allébeplantning af forholdsvis lave, klippede træer, der opstrammer vejens ellers lidt åbne afgrænsninger. Ved Benedikts Plads sker en tydelig fortætning af byen. Pladsdannelsen og retningsændringen viser direkte videre mod Albanigade og byen – og mod den indre bys højere bygninger, bl.a. BG Banks højhus på den anden side af Odense Ådal.

Nyborgvej set fra øst. Ligesom Middelfartvej er den trukket efter en lige linie mod Skt. Knuds Kirke.

Grønne vejbilleder

Få danske byer har som Odense vedligeholdt en grøn vejstruktur. Især i de ældre byområder kan man tale om en "Odense-standard", hvis kendetegn er vist til højre.

Beplantningens karakter hænger sammen med vejbredde, bebyggelsestæthed og færdselsintensitet. Den kan inddeles i følgende typer:

1. Allébeplantning
2. Vejtræer med god afstand
3. Punktvis markering, port, afmærkning
4. Enkelt trærække, kantmarkering eller indramning af areal
5. Solitære træer, grupper

Ideelt understreger træerne arkitektoniske forløb og føjer nye kvaliteter til eksisterende. Andre gange er formålet med beplantningen mere profan, nemlig tildækning af fortidens synder, hvor gadegennembrud har afdækket bagsider af bebyggelse, som aldrig var tænkt til fremvisning.

Mange steder er træerne forholdsvis unge. Store, gamle træer er en mangelvare langs vejene og på byens gader og pladser. Med tiden kan billedet ændres, så solitære træer eller grupper bliver til umistelige dele af bybilledet.

Typisk vejsnit i ældre boligområde

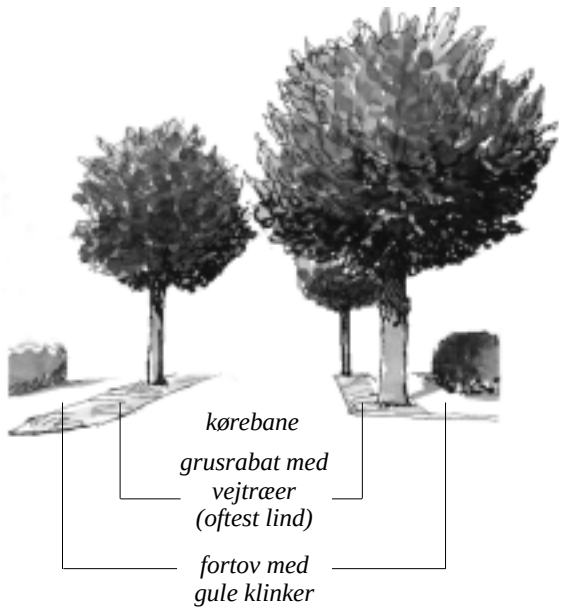

Eksempler

1. Langelinies sydlige del. Allébeplantning med opstammede træer, hvor kronerne kun efterlader en smal stribe himmel foroven. Vejbredde: 15 m fra hæk til hæk. 7 m kørebane. Afstand mellem træer: 12 m langs vej, 8 m på tværs.

2. Sadolinsgade. Vejbredde: 13 m fra hæk til hæk, kørebane: 7 m. Afstand mellem træer på langs af vej: 15 m. Beplantningstypen er udbredt.

Til venstre: 3. Dæhnfeldts Villaby: Kørebane: 6 m. Afstand mellem træer på langs af vej: 20-24 m. Træerne, "kasseklippet" lind er plantet parvis over for hinanden, både langs veje og ved vejudmundinger. De underordner sig bebyggelsens skala. Et andet eksempel på denne type findes ved Nørrevænget.

4. Kanalvej. Én række store opstammede træer står på kanten af vejen og kanalen som en fælles begrænsning. Udsynet under de opstammede træer indrammer udsigten til vand, skibe, havn og natur. Lignende markering af kanten mod et landskabselement kan f.eks. ses ved Munke Mose, Langelinies nordlige ende og Skt. Jørgens Gade.

5. Det store egetræ ved Odense Koncerthus. Træet dominerer pladsen overfor Rosengade og er med til at lukke pladsen mod nord. Der er kun få lignende eksempler i byen på solitære træer eller grupper af træer med en tilsvarende dominans.

Fikspunkter og udsigter

På trods af mange nyere højhuse, siloanlæg, skorstene og andre tekniske anlæg, er det stadig muligt glimtvis fra Odenses periferi at opfatte de traditionelt dominerende fikspunkter, der tidligere var ene om at tegne byens identitet udadtil; jævnfør Erik Pontoppidans prospekt fra midten af 1700-tallet på side 9. Fynsværkets meget høje skorsten dominerer over store afstande omkring byen og har sammen med sygehusets sengebygning føjet en ny dimension til byens udstrækning nord-syd.

Det sted hvorfra Odenses oprindelige profil bedst opleves er ubetinget Skt. Jørgensgade, ved den forhenværende gasværksgrund. Fra dette forholdsvis højtliggende punkt ses de tre kirketårne på Vor Frue Kirke, Skt. Knuds Kirke og Skt. Albani Kirke. Udsigten hen over åen, og gadebilledet, har store værdier i historisk og forståelsesmæssig henseende for byens fremtræden i tidligere tid.

Et andet vigtigt punkt, hvorfra byens både nyere og ældre fikspunkter opleves, er jernbanebroen på Middelfartvej. Herfra er der udsigt til Fynsværkets skorsten mod nord, og Sygehuset mod syd, samtidig med at byens profil tegner sig i retning mod centrum med Skt. Knuds Kirke og Albani Bryggeriets "girafskorsten" som dominerende elementer. Sygehusets massive bygninger og dets meget høje skorsten skaber et visuelt tyngdepunkt i Odenses sydvestlige del, mens Ansgar Kirke ved Søndre Boulevard markerer en overgang til middelalderbyen. I byens nordlige del er det især "Skattehuset" og siloanlæggene ved havnen, der dominerer.

To af de overordnede indfaldsveje peger direkte mod Skt. Knuds Kirkes tårn. Det er de retlinede veje Nyborgvej og Middelfartvej. Kirketårnet står som vartegn direkte for enden af disse og markerer rejsens mål, byens centrum. Fra motorvejen vest for Odense får man et fint overblik over store dele af byen.

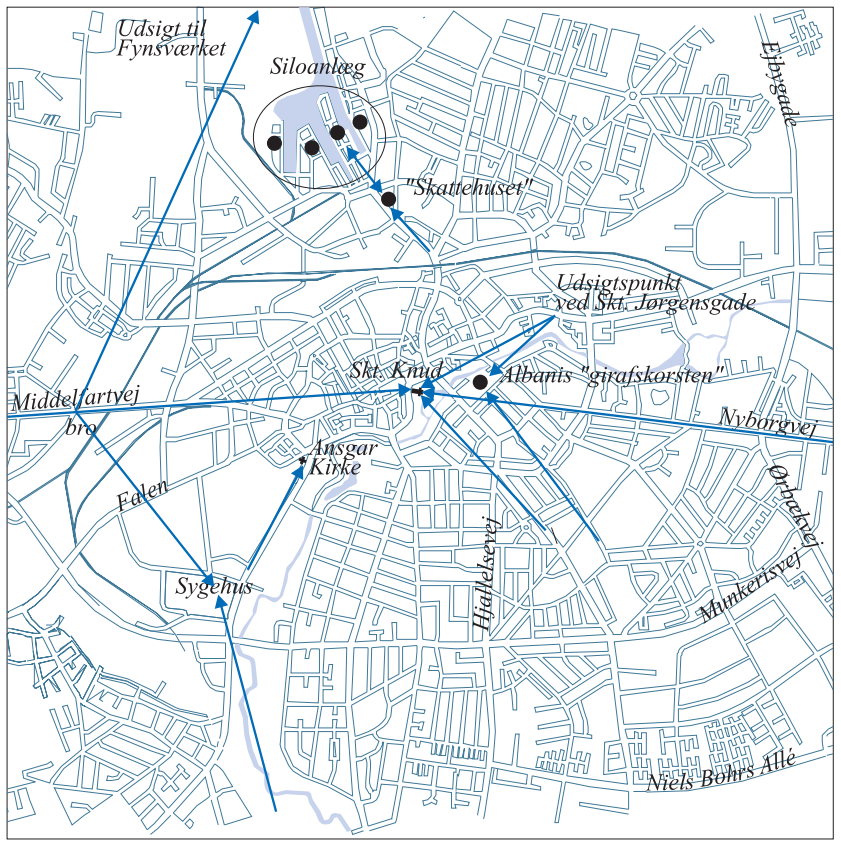

Skt. Knuds Kirke markerer Odenses centrum og er det altdominerende fikspunkt. I sammenligning hermed har de øvrige fikspunkter mest lokal karakter – bortset fra Fynsværket.

Nyborgvej er kuperet og giver flere oplevelser af udsigten til byen; her med Skt. Knuds Kirke og Albani Bryggeriets "girafskorsten".

Middelfartvej forløber snorlige mod centrum af Odense. Ved Vesterbro drejer den af, mens sigtelinien fortsætter til Skt. Knuds Kirke. Jernbanebroen ses midt i billedet.

Havnens siloer indrammer udsigten til byens tårne og spir.

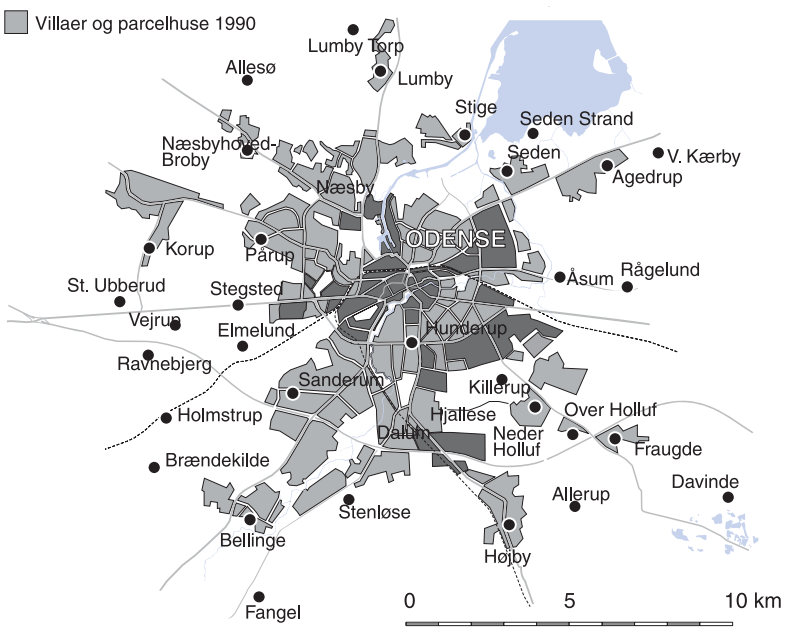

Villabyen Odense

Byens første villaer blev bygget ved Vestre Stationsvej, langs sydsiden af Filosofgangen og langs å-siden af gaderne Kronprinsensgade, Absalonsgade og Allégade; det skete i perioden fra 1870'erne og op til århundredskiftet. Siden fulgte mod syd de store udstykninger i Hunderupkvarteret, dvs. gaderne mellem Langelinie og Hunderupvej.

I den anden ende af byen, i Skibhuskvarteret og ude ved Rugårdsvej, fandt andre villabyggerier sted. Konsortier og sociale og private byggeselskaber udstykkede og opførte fra slutningen af 1. Verdenskrig villaer og småhuse til både velstillede, middelstandsfunktionærer og arbejdere. Ofte lå husene side om side, se f.eks. Steinsgade. Man kan sige, at der hermed indledtes en lang tradition for småhusbyggeri, også når det handlede om socialt boligbyggeri. Først i slutningen af 1930'erne kom der for alvor gang i byggeri af større etageejendomme.

Det er betegnende, at de tidlige villakvarterer trods de fritliggende huse beholder et bymæssigt præg med en fælles facadelinie og lille indbyrdes afstand mod vej – til gengæld ofte med dybe grunde.

Der er en afstand på godt 100 år mellem de ældste villaer i Kronprinsensgade og "Pæregrenen" ved Blangstedgård. Husenes funktion er ens - at danne ramme om en families fælles liv. Den ydre form og beliggenheden adskiller dem. De første er byhuse, de sidste er det ikke. Måske er det forkert at tale om en devaluering af begrebet villa, al den stund det mere ydmyge "parcelhus" har afløst som betegnelse for den fritliggende bolig. Men lige så vel som denne boligform rummer mange kvaliteter, er den på mange måder statisk i sine anvendelsesmuligheder. Additionen af de mange parcelhuse er ikke vellykket, når arealerne sammenlægges og byen vokser ud over alle bredder. Afstandene bliver store, og det bliver en temmelig umulig opgave at tilføre identitet og andet indhold end boliger og institutioner. Betegnelsen "Danmarks største landsby" er i spøg blevet hæftet på Odense.

Der findes mange boligområder, både ydmyge og mere prangende, med store kvaliteter i Odenses ældre bydele, f.eks. Åløkkekvarteret, Steinsgade, Gerthasminde og Dæhnfeldts Villaby. Sammen med tilsvarende områder sætter de en standard for vejmiljø, identitet, arkitektur og en vis bymæssig tæthed, som parcelhusområderne sjældent kan bibringes. Byfornyelsen rummer derimod elementer, som kan pege fremad mod nye bymæssige kvaliteter. Om den en dag når til Korup, Tarup, Agedrup eller andre små bysamfund, der er blevet opslugt af parcelhusområderne, vil tiden vise.

Villaer på Allégades nordside. På gadens sydside ligger byhuse med boliger over hinanden og ofte med erhverv i side- og baghuse.

Villakvarteret mellem åen og Hunderupvej er et af byens største og ældste. Tætheden varierer meget. I den sydlige halvdel findes små pladser og et stisystem.

Blangstedgård blev bebygget i 1987-88 som udstillingsområde for tidens boligbyggeri. Området rummer flere bebyggelsesformer. Vejen Pæregrenen er midt i billedet.

Landsbyen Kirkendrup (med hvid kontur) er ikke helt opslugt, men har delvis fået lov at ligge i en grøn kile. Bebyggelsen rummer både traditionelle parcelhuse og kæde- og rækkehuse.

Bebyggelsesmønstre

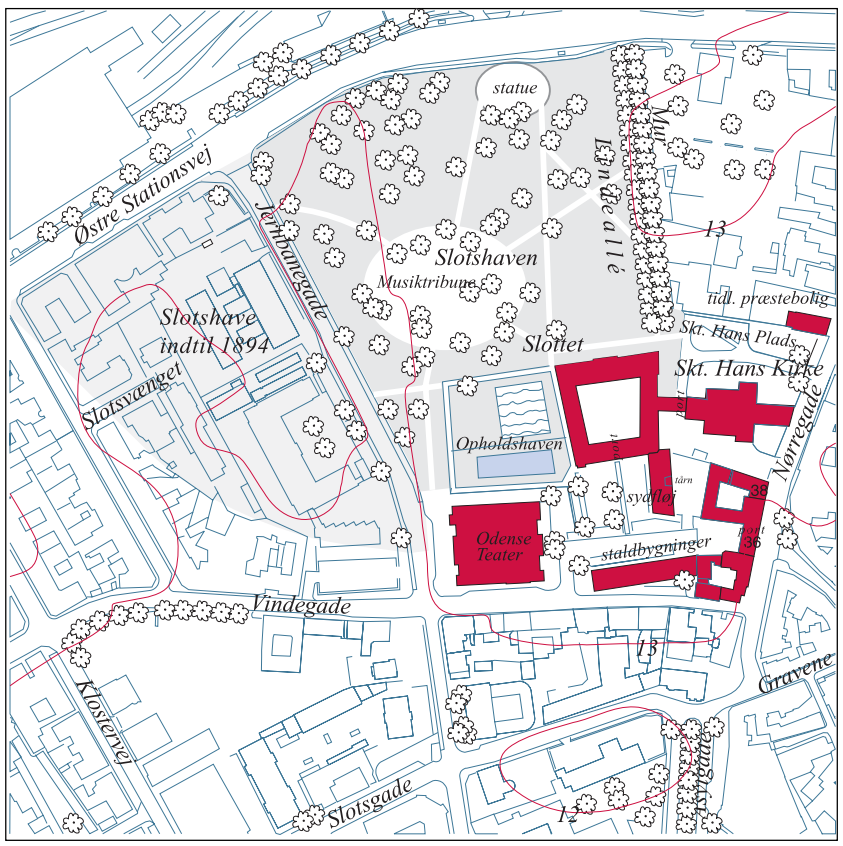

Banen og Østre Stationsvej danner grænse mod nord, mens nabokarréerne udgør de mere massive grænser for området mod syd og vest. Mod øst grænser området op til en større p-plads og Nørregades bebyggelse.

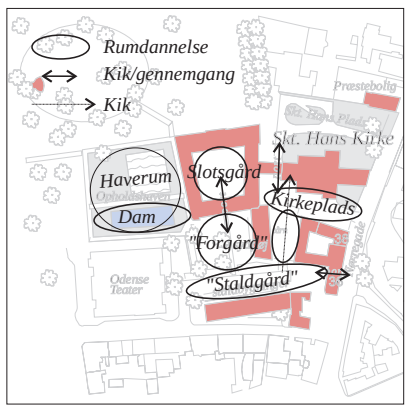

Slotskomplekset rummer et hierarki af gårde, eller rum, fra det ydre til det indre. Det er ikke kun bygninger, men også beplantninger i form af store, solitære træer og hække, som danner rummenes begrænsninger. Gennemgangene, portene, giver oplevelsesmæssige forløb ved formidling af overgangen mellem rum af forskellig karakter. Opholdshaven ved slottets vestfløj er omgivet af en høj klippet hæk. Indenfor ligger dammen i sit eget rum, mens blomsterhaven med roser og stauder er opdelt i flere smalle rum med hver sin beplantning.

Porten i Nørregade lukker op til en verden helt forskellig fra den travle gade.

Fra Slotshaven giver porten adgang til en gårdsplads mellem kirken, slottet og Nørregade 38.

Institutionsområde ved Odense Slot

Odense Slot og Skt. Hans Kirke med tilhørende bygninger og Slotshaven er et af de byarkitektonisk og historisk set mest interessante områder i centrum. En del af slottets bygninger stammer tilbage fra Skt. Hans Kloster, som blev nedlagt ved Reformationen. Allerede fra 1560 blev bygningerne taget i anvendelse som bolig for kongen, når han var i Odense. I 1720'erne udførtes en større ombygning under ledelse af Cornelius Krieger. Herfra stammer den nuværende hovedform. Haven blev samtidig omlagt i fransk stil med en stor dam midt for hovedbygningen. I 1837 tilkøbtes Nørregade 38 til anlægget, og samtidig opførtes sydfløjen i forlængelse af slottets østfløj. Odense Kommune overtog bygningerne fra staten i 1907. De rummer i dag statsamtet samt dele af den kommunale administration.

Jernbanegade blev gennemført over flere etaper fra 1894. Det skete ved en handel mellem stat og kommune: Kommunen fik, og bekostede, vejanlægget, mens staten fik byggemodnet arealer i slottets tidligere køkkenhave til landsarkiv og en ny latinskole. I 1964 blev der udarbejdet en plan for Slotshaven med det formål at genskabe dele af det oprindelige haveanlæg; men den måtte opgives på grund af pengemangel.

Slotskomplekset danner et særegent bygningsmiljø af stor arkitektonisk værdi. Der er fine rumlige forløb og hele tiden nye kik at glæde sig over for den besøgende, som træder ind gennem en anonym port i Nørregade og går tur gennem gårdene, hvad enten det er med ærinde på et offentligt kontor eller blot for turens skyld.

Slotshaven opleves ikke rigtig som sammenhørende med Slottet. Den landskabelige have, som man omdannede den til i begyndelsen af 1800-tallet, er endt som det stik modsatte af den franske have med akser, bede og damme, der lå foran slottets hovedfløj. En genoptagelse af ideerne fra den plan, som måtte opgives i 1964, kunne være en smuk fuldstændiggørelse af området, ikke mindst med en genskabelse af dammen foran slottet.

Slottets hovedfacade mod haven. Foran Frederik d. VII's statue anes en lavning, hvor spejldammen tidligere lå. Havens gamle alléer forsvandt tidligere i dette århundrede; men den østlige genplantedes for ca. 20 år siden. Herunder: Slotsgården.

H.C. Andersen kvarteret

Det delvis bevarede og genopbyggede boligområde omkring H.C. Andersens Hus med museet rummede oprindeligt beskedne boliger for småkårsfolk. I dag er det et attraktivt bolig- og turistområde. De smalle gader suppleres af slipper, der giver adgang til haverne bag husene.

Tidligere fandtes bygninger til fabrikation, bl.a. jernstøberi og oliemølle. De forsvandt ved gennemførelsen af den bevarende saneringsplan efter gadegennembruddet, Thomas B. Thriges Gade. Saneringsplanen betød nedrivning og genopførelse af flere huse og en halvering af boligtallet.

Få kvarterer i Odense har undergået så mange og store forandringer som dette. Det typiske for bebyggelsesmønstret er de smalle gader og de små huse, der tydede på lav status og en randbeliggenhed i byen. Områdets ringe udstrækning gør sit til, at det opleves som en isoleret enklave. Bedst opleves sammenhængen med resten af byen, når man kommer fra Overgade-Overstræde. Sortebrødre Torv er fint proportioneret med gode huse omkring sig, men savner den fjerde facade. Claus Bergs Gade er et problematisk forløb; især ud for hotellet savnes den modstående facadebebyggelse. Torvet foran koncerthuset skylder det enligt stående egetræ meget, som et element der lukker ud mod den store parkeringsplads.

De indre kvaliteter i området opvejer dog i høj grad manglen på de ydre. De genopbyggede huse har efterhånden stået så længe, at det lidt ferske udseende er forsvundet, og den daglige brug har sat sit præg.

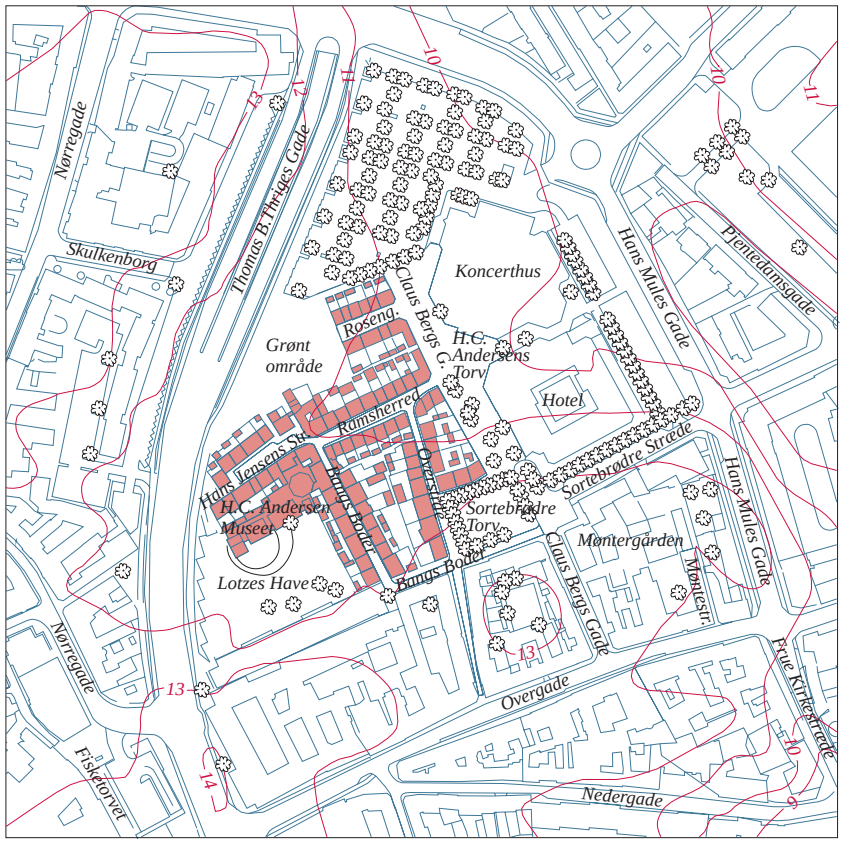

Området ligger i dag som et relikt, delvis afskåret fra det oprindelige gadenet. Det store gadegennembrud er del af forklaringen. En anden del er bebyggelsen af det oprindelige Sortebrødre Torv, som tidligere var kvægmarked, fra 1936 blev det stedet hvor Fyns Forum lå, og i dag er stedet, hvor Odense Koncerthus og H.C. Andersen Hotellet ligger. Det nuværende Sortebrødre Torv var oprindelig pladsen for Sortebrødre Klosteret. Fra 1795 til 1914 lå byens Comediehus her.

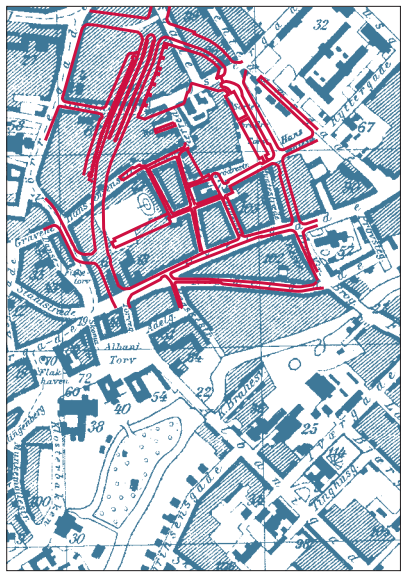

Til højre: Kort udgivet i 1922 af Trap/ Generalstabens Topografiske Afdeling. 1:10.000. Gadeforløbet Østergade-Skulkenborg er i dag forsvundet. Mellemstræde fik navneforandring til Claus Bergs Gade i 1936 og danner østgrænse for den stærkt reducerede karré mellem Overstræde og det gamle Sortebrødre Torv. En del af gadenettet anno 1995 er lagt over kortet.

Udsigt mod Ramsherred og Hans Jensens Stræde med H.C. Andersens Hus. I baggrunden ses bebyggelsen i Nørregade. Trap Danmark, bind V,1. 1956.

Ramsherred, H.C. Andersens Hus og Hans Jensens Stræde.

Rosengade hed tidligere Nygade og var hjemsted for byens prostitution. Gaden har aldrig været længere. Det grønne område for enden af gaden udgjorde før det indre af en større karré med facadebebyggelse mod bl.a. Skulkenborg og Nørregade.

Gårde i Odense

Bymidten rummer stadig mange eksempler på bebyggelsesmønstret med forhus, sidehuse, tværhuse, baghuse og småbygninger, som er den tætte bys karakteristika fra perioden før den sprængte sine grænser. Det er udtryk for en tæt sammenhæng mellem boliger og arbejdspladser, og for en husstandssammensætning som rummede både familie, ansatte og tjenestefolk. Byens virksomheder er ofte startet i side- og bagbygninger, og har i nogle tilfælde siden sat sit præg på en hel ejendom eller karré.

Brandts Passage
Ejendommene på nordsiden af Vestergade har meget dybe grunde, som oprindeligt gik ud til bygrænsen langs Rosenbækken; denne findes rørlagt under Slotsgade og kan spores videre i ejendommenes og bygningernes afgrænsninger. Bebyggelsen må i begyndelsen have bestået af for- og sidehus med bagved liggende have ned til bækken. Siden udbygget med tværhuse og yderligere sidehuse. Brandts Klædefabrik var i funktion fra 1869 til 1979. Bebyggelsen bredte sig fra forhuset i Vestergade 73 ned over grunden, efterhånden som produktionen voksede og bearbejdningsprocesserne blev flere. Den store fabriksbygning med torvet ligger, hvor forlystelsesetablissementet Pantheon havde sin lysthave.

Det interessante ved Brandts Passage og det nærliggende Vintapperstræde er, at her er der lykkedes noget, som andre steder ofte har lidt en krank skæbne. Det "at vende vrangen ud" på byen ved at ophøje ydmyge gårdrum og passager til en blanding af kommercielle og rekreative/kulturelle funktioner, og at få folk til at komme der, er noget af et kunststykke, som bl.a. må hænge sammen med gågadenettets udstrækning og mængden af attraktioner i forvejen. Arkitektonisk er opgaven løst ved genanvendelse og renovering af eksisterende bygninger. Hvor nyt er tilføjet, er det ved Musikbiblioteket sket med meget sikker hånd og ud fra en fordelagtig beliggenhed. Fælles for de to nævnte områder er det uprætentiøse i udtrykket, den relativt beherskede skiltning og en høj kvalitet i behandlingen af uderummene.

Overgade 41-Nedergade 24
Karréen Overgade-Nedergade har ejendomme med adresse i både Overgade, Frue Kirkestræde og Nedergade. Nogle få af ejendommene er gennemgående, således Overgade 41-Nedergade 24. Mod Overgade rummer ejendommen bebyggelse fra ca. 1750 til ca. 1930. Nedergade 24 antages at stamme fra midten af 1500-tallet. Hele ejendommen er fredet. Forhusene har rummet/rummer butikker og boliger, sidehusene beboelse, værksteder, stalde og vognport, tværhusene værksteder og beboelse. Det store tværhus i midten er opført så sent som i 1929 som lagerbygning for Centralindkøbsforeningen af Fyenske Købmænd. Det afløste ældre tvær- og sidehuse.

Modsætningen er stor i forhold til de kommercialiserede gårde. Facader og rum er her ikke tilpasset et publikum, for der kommer kun folk med ærinde på stedet plus et par nysgerrige turister. Bebyggelsesstrukturen er et væsentligt historisk vidnesbyrd om arbejde og bosætning i byen.

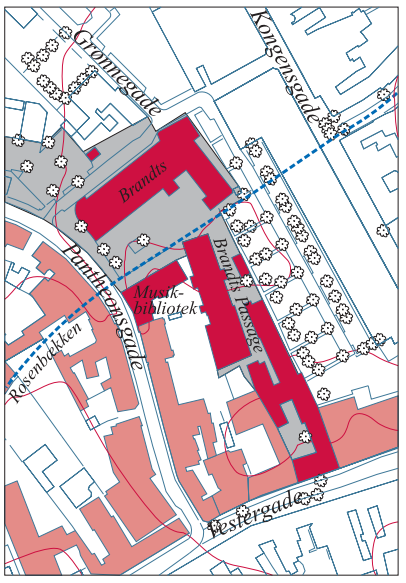

Herover: Adgangen til Brandts sker via en port og derefter på skrå over en gårdsplads til passagen og videre til torvet foran Musikbiblioteket og den gamle fabrik. Bygningsudtrykket er temmelig råt, hvilket bl.a. skyldes de store volumener og jernbetonbygningerne.

Til højre og forneden: Bygninger og gårde i Overgade-Nedergade er i en anden og mindre skala. Kort og luftfoto kan give et lille indtryk af bygningskonglomeratet. Svalegangen (i gårdrummet bag Overgade 41) var meget almindelig i 1700-tallet. Omkring 1900 var her plads til en mindre fragtcentral.

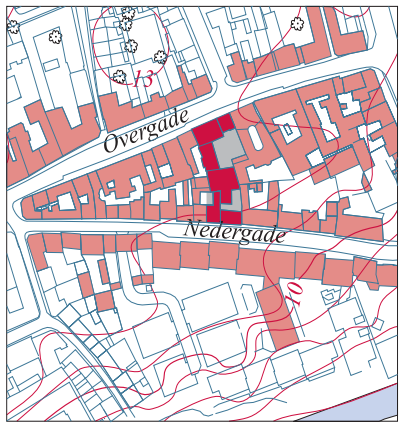

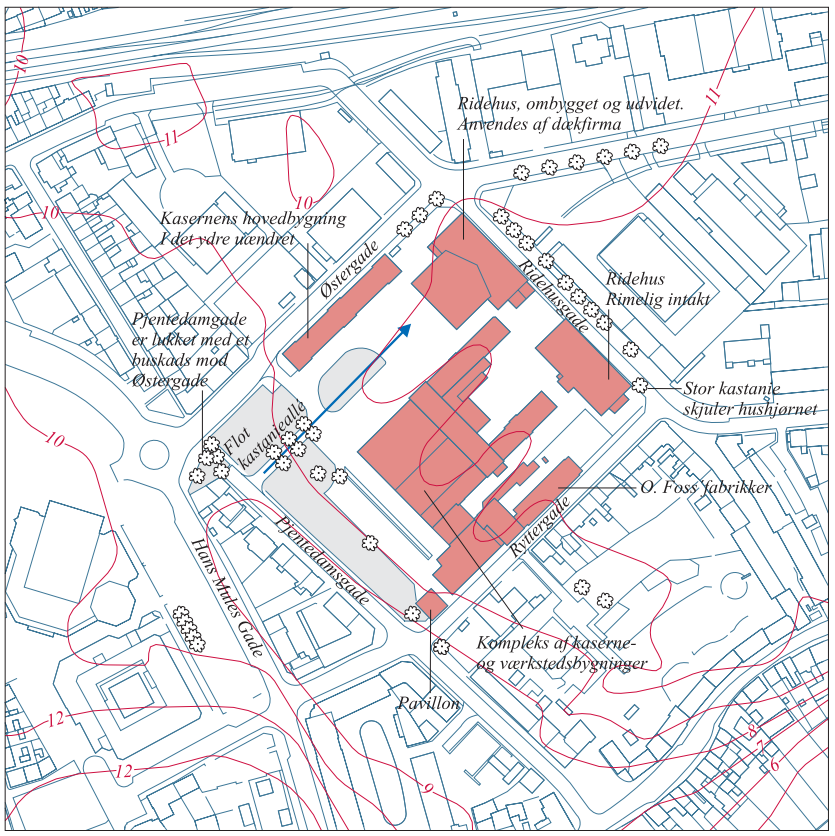

Hovedadgangen fra Pjentedamsgade, i dag og i 1878 (tegning af E. Schwanenflügel).

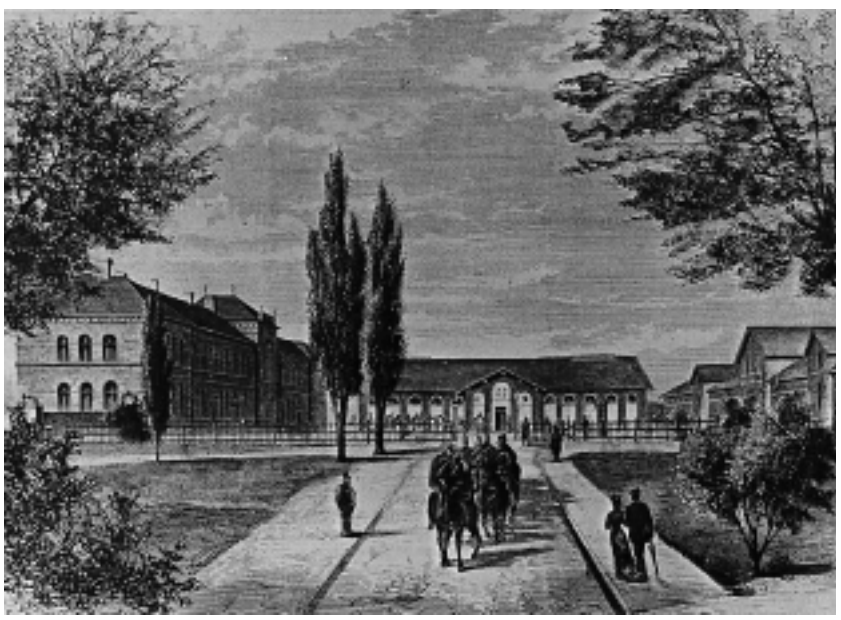

Hovedbygningen mod Østergade er opført i to etager med høj kælder. Bygningen er symmetrisk med midtrisalit og to siderisalitter i røde håndsstrøgne tegl med vandrette bånd af gule tegl. Ridehallerne er ligeledes opført i røde tegl, fagdelt med rundbueblændinger i gule tegl og fine rundbuede stjerneopsprossede støbejernsvinduer. Midt i gavlen udfylder port og vindue ovenover hele den miderste blænding.

Rytterkasernen i Pjentedamsgade

Rytterkasernen blev opført i 1874-76 af Odense Kommune, efter tegninger af arkitekten Carl Lendorf, og blev mod et årligt vederlag stillet til rådighed for 2. Dragonregiment. Bygningskomplekset fik dog ikke mange leveår som kaserne. Rytteriet flyttede fra byen, og bygningerne blev i 1913 solgt til fabrikant Thomas B. Thrige til anvendelse som automobilfabrik. I 1917 blev fabrikken videresolgt til A/S De Forenede Automobilfabrikker, som bl.a. producerede "Triangel" lastbiler og busser. Thrige var dog stadig hovedaktionær.

Kasernen fik hovedadgang mod Pjentedamsgade, mens hovedbygningen har facade mod Østergade. De parallelt liggende staldlænger og ridehusene mod Ryttergade omsluttede oprindeligt to gårdrum, hvoraf de sydligste i dag er bebygget. Den nordlige gård har fungeret som parade- og eksercerplads. Mod Pjentedamsgade ser beplantning og græsarealer ud til at henligge som vist på ældre afbildninger. Kastaniealleen danner port mod gårdrummet og stigningen forstærker indtrykket af den høje hovedbygning.

Hovedbygningen er opført i "historisk" stilart i røde sten med vandrette bånd, frise med kurvehanksbuer under gesimsen og rundbuede vinduer. Den står som en lang længe med siderisalitter og et midterparti (også en risalit) med helvalmet skifertag. De samme stilelementer genfindes i de øvrige bygninger, om end i forenklet form, hvor rundbuede blændinger indrammer vinduer, døre og porte. O. Foss' fabrikker mod Ryttergade er ligeledes opført i røde sten, i 2 og 3 etager, og udgør den yngste del af det oprindelige kasernekompleks.

Uanset den senere anvendelse står kasernen temmelig intakt. Der er ikke vanskeligheder med at sætte sig ind i den oprindelige funktion, selvom det ikke er heste, men biler, som trafikerer området. Skiltningen er dog et kapitel for sig. Det nordlige ridehus har mod Østergade fået en ny gavl af bølgeplader, udformet som et rødt reklameskilt i hele gavlens udstrækning. Den øvrige skiltning foregår ved pladeskilte på gavle og hegn og efterlader ingen tvivl om, hvilke virksomheder der har til huse her.

En tur rundt i og om kasernekomplekset giver stadig mulighed for at opleve den arkitektoniske helhed og kvaliteterne i bygningsvolumener og detaljer, selvom levetiden for kasernen blev kort og mangehånde anvendelser siden har sat præg på bygninger og arealer. Et fint eksempel på offentligt byggeri fra slutningen af sidste århundrede.

Mindre stiftelses- og beboelseskvarter ved Lahnsgade

Området er karakteristisk ved sin bebyggelse fra tiden omkring 1. Verdenskrig med store villaer og mindre beboelsesejendomme, heraf flere stiftelser (markeret på kortet).

Det er tunge huse i røde sten og rød tagtegl med et knapt udseende uden overflødig pynt. Flere kan ikke frakendes et vist middelalderpræg. Det gælder især De Eilschowske Boliger, Lahnsgade 84, og nabovillaen, som begge er tegnet af arkitekt Niels Jacobsen. Han var på dette tidspunkt Odenses mest benyttede og indflydelsesrige arkitekt og nåede med tiden en særdeles stor produktion. Også en beboelsesejendom, Sadolinsgade 9, og et aldersdomshjem for arbejdere fra Brandts Klædefabrik, Sadolinsgade 17, er fra hans hånd. Hans huse smittede af på lokale bygmestre, så han har på flere måder sat sit præg på kvarteret.

Gaden er brolagt med chaussesten, som går over i en bort af større glatte brosten før grusrabatten og de klinkebelagte fortov. Beplantningen er lind, men her har træerne fået lov til at brede sig og er ikke klippet, som så mange andre steder i byen. Træerne betyder meget for vejene i området. De giver bløde skygger og definerer et rum mellem husene.

Der er egentlig tale om store forskelligheder i bebyggelsesform og boligsammensætning. Fattige enker og velhavende borgere boende dør om dør; en kontrast til vore dages opdelte boligkvarterer. Det adskiller dette område fra de udstrakte villakvarterer syd herfor, der udelukkende rummer ejerboliger med en mere eller mindre eksklusiv beliggenhed.

Iøvrigt kan det ses, at der er gjort noget ud af at mindske de store bygningsvolumener visuelt. Gavle og kviste, karnapper og risalitter giver en lodret opdeling af de ellers store facadeflader, som set i forkortning kan virke som flere sammenbyggede bygninger.

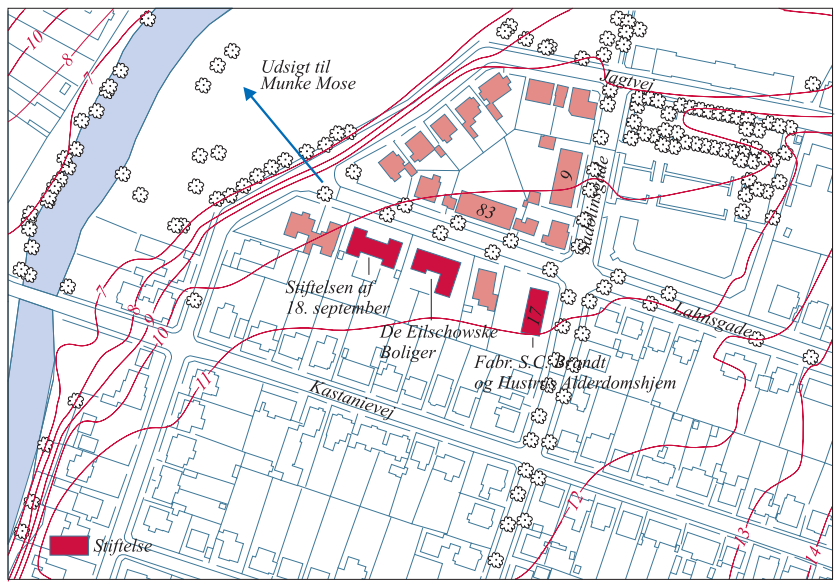

Området er atypisk for Hunderupkvarteret ved sin blanding af boligformer: Villaer, stiftelser og etageejendomme. Solgården (Lahnsgade 83) og Sadolinsgade 9 er etageejendomme, begge tegnet af Niels Jacobsen. Stiftelsen af 18. september er tegnet af hans søn, Axel Jacobsen.

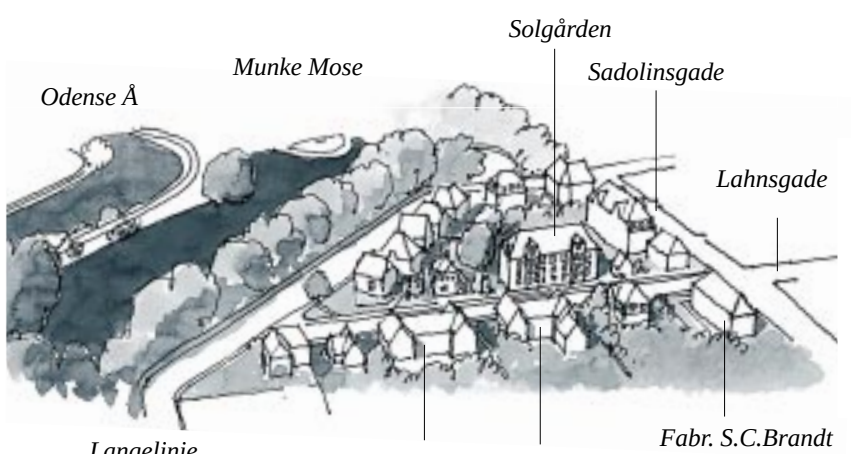

Perspektiv af Lahnsgade, Langelinie og Sadolinsgades nordlige del.

Solgården i Lahnsgade.

Arkitekt Niels Jacobsens facadetegning til De Eilschowske Boliger.

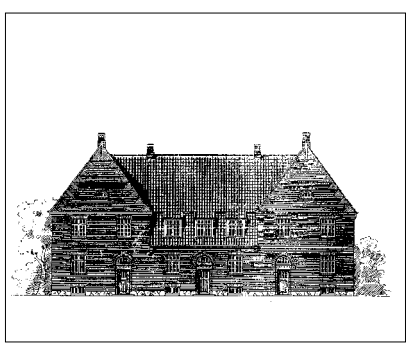

Området er udbygget kontinuerligt inden for en kort årrække. De Eilschowske Boliger herunder rummer 6 boliger reserveret til 3 enker og 3 jomfruer af præste- eller købmandsstanden. Stiftelsen lå tidligere i Munke Møllestræde.

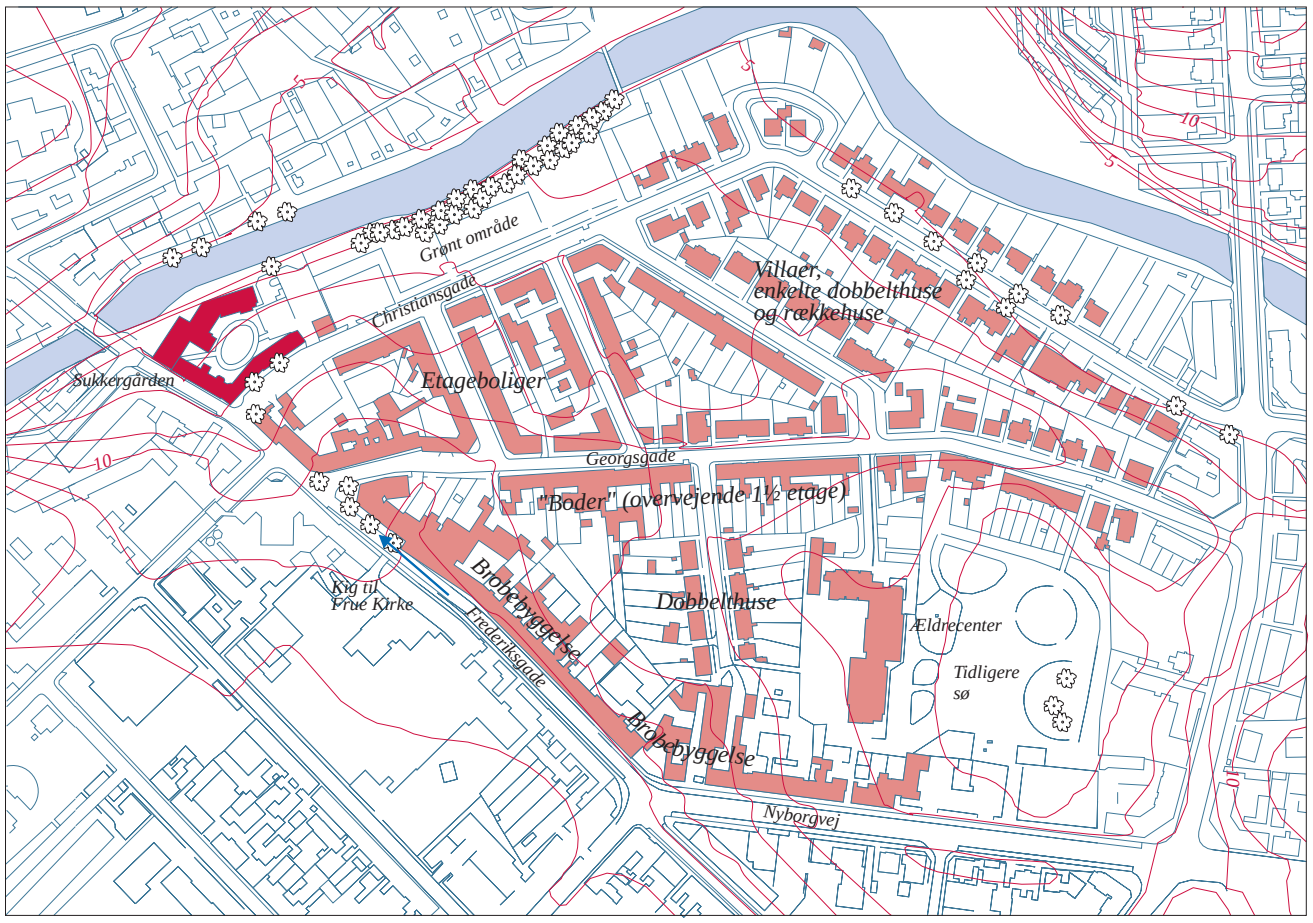

Georgsgade hed tidligere Ejby-strædet på grund af en flere hundrede år gammel stiforbindelse mellem byens sydlige udkant og landsbyen Ejby. Georgsgade fik sit navn i 1905 efter den græske konge Georg I og er kvarterets mest sammensatte gade på grund af den lange bebyggelsesperiode. De lave 1-2 etagers boder langs gadens sydside blev i sin tid kaldt Grynhusene efter et af Sukkerraffinaderiets huse. Nordsiden og den østlige ende af gaden er bebygget med både etageejendomme, villaer og rækkehuse.

Kvarteret mellem Frederiksgade og Christiansgade

Brokvarter og boligområde på sydsiden af Odense Å mellem Frederiksgade, Nyborgvej og Palnatokesvej. Efter bebyggelsesform kan det deles op i flere homogene områder: Brogadebebyggelse, etagehuse, rækkehuse og villaer. Georgsgade er ældre end de øvrige gader og rummer med sine beskedne småhuse et særligt bebyggelsesmønster.

Terrænet stiger forholdsvis stejlt fra Frederiksbroen op ad Frederiksgade til Nyborgvej. De gennemgående veje, Christiansgade og Georgsgade, parallelt med åen, forløber nogenlunde vandret, mens tværgaderne Carlsgade, Valdemarsgade og Haraldsgade stiger fra Christiansgade op til Georgsgade. Brogaden Frederiksgade er forholdsvis smal og svagt krummet, hvilket giver mulighed for ret lange kik ad gangen, bl.a. på tværs af åen til Frue Kirkes tårn på nordbredden. Tilsvarende er der kik fra Georgsgade ad tværgaderne til beplantningen langs åen.

Området anvendes til bebyggelse, gårdrum og haver. Åen indgår som del af private havearealer på det meste af strækningen nord om området. Kun på et kort stræk neden for etageejendommene i Christiansgade findes et offentligt grønt område med en lille, indhegnet boldbane og en stiforbindelse til en bro til nordbredden. Mod øst, hvor der tidligere var en sø (Albani Sø), er der indrettet et haveanlæg ved ældrecentret Georgsgården.

Omkring 1830 fandtes en forstadsbebyggelse langs Frederiksgade, Møllebro Forstad, men først efter en fornyelse og udvidelse af broen i 1844 og nedrivning af byporten i 1851 blev der åbnet for en byudvikling syd for åen. Det skete i sammenhæng med, at Nyborgvej ca. 1855 blev taget i brug som byens nye indfaldsvej fra øst. Frederiksgade og sydsiden af Georgsgade (tidl. Ejby Stræde eller Ejby Mølle Stræde) blev bebygget fra 1858, mens bebyggelsen i resten af området skete forholdsvis langsomt: Valdemarsgades etageejendomme i 1895, 11 dobbelthuse i Edv. Brandesgade 1911 og Haraldsgades række- og dobbelthuse o. 1930. Den østlige del af området blev indlemmet i Odense Købstadskommune i 1913, men blev først bebygget på et senere tidspunkt.

På den øvre del af Frederiksgade ligger en ganske fin husrække med vekslende farver på facader, indfatninger og gesimser. Gadens stigning og svage krumning føjer yderligere liv til husrækken og får de meget forskellige huse til at præsentere sig.

Bebyggelsesmæssigt rummer de korte tværgader de mest homogene forløb, mens de langsgående gader tegner kvarterets historie i henseende til bygningstyper: Christiansgade har på den inderste del 5½-etages boligejendomme på sydsiden, mens resten af gaden er præget af rødstensvillaer. Georgsgade er den mest sammensatte. Sydsiden består på det inderste stræk af 1½ etages "boder" på smalle og dybe grunde, mens nordsiden og den østlige ende rummer både større og mindre etageejendomme, villaer og rækkehuse. Trods den tætte facadebebyggelse ved Carlsgade og Valdemarsgade virker gårdrummene åbne og lyse med en afstand mellem facaderne på ca. 30 m.

Gaderummene synes efter Odense-forhold spartanske, og kun langs Christiansgades østlige del findes en egentlig vejplantning. Vejudmundingerne i Frederiksgade har i forbindelse med etablering af stilleveje fået karakter af små torve med belægning af Odenses karakteristiske gule klinker.

Området er interessant ved sine forskelligheder og klart aflæselige historiske udviklingstræk. Bebyggelsesmønstret virker trods forskelligheder logisk med sine gadeforløb på langs eller tværs af terrænet. De åbne gårdrum har kvaliteter, der kan udnyttes bedre, bl.a. ved fjernelse af skurbebyggelse og hegn.

Bebyggelsen er i det store og hele bevaret i sin oprindelige skikkelse. En nyere bebyggelse, byfornyet område, i Frederiksgade falder fint ind i facaderytmen, men skæmmes bagtil af udvendige metaltrapper med trappetårn og altangange; det kompromitterer friarealerne nærmest huskroppen og virker uoverskueligt og unødig "ingeniørmæssigt".

Sukkergården på hjørnet af Frederiksgade og Christiansgade var oprindelig sukkerraffinaderi; efterfølgende blev den anvendt som købmandsgård. Den ligger for sig selv og danner en enklave, smukt nyistandsat og ombygget af en pensionskasse. Den rummer i dag lejligheder og et gårdrum med kælderparkering. Fra gaden er der på tværs af gården kik til åen og den nye bebyggelse ved Provstegade.

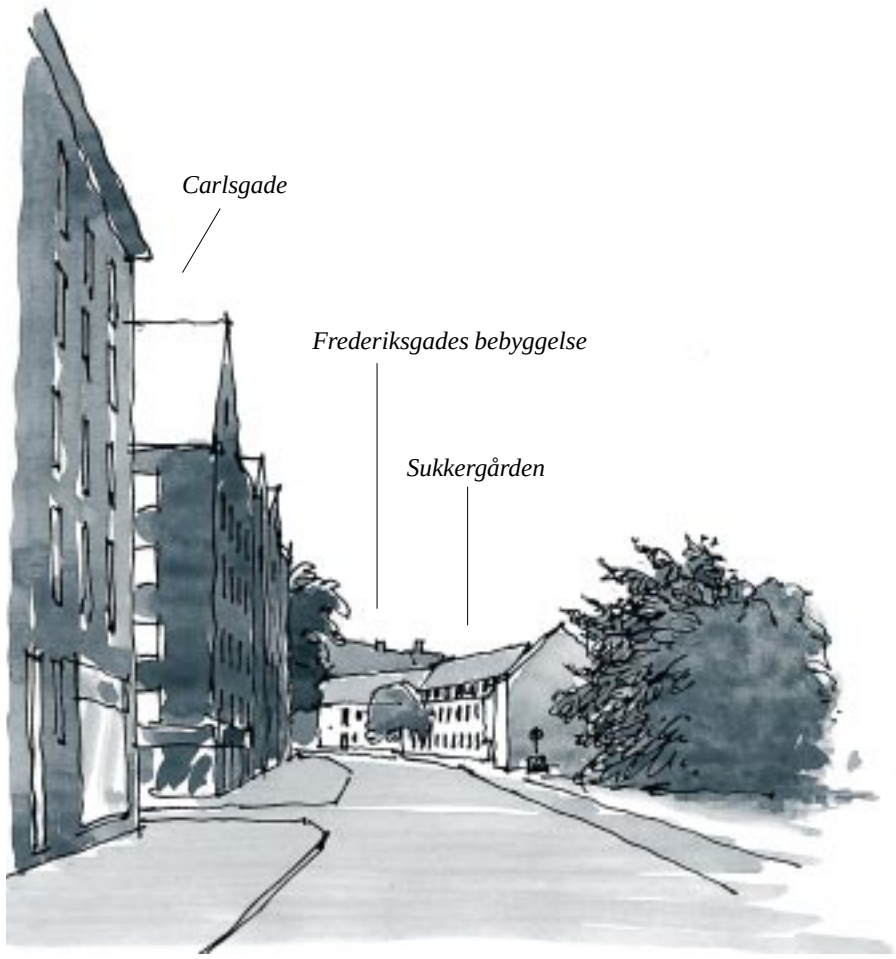

Christiansgade er gaden med de store kontraster: På den ene side etageejendommene i 5½ etage, på den anden side Sukkergården og det grønne anlæg ned til åen.

Georgsgade med de lave huse fra omkring 1860 på gadens sydside og senere tiders etagehusbyggeri og murermestervillaer i røde sten på nordsiden.

Kvarteret mellem Albanigade og Absalonsgade

Skt. Knuds Gade præges i den nordlige ende af de typiske små håndværkerhuse, gavlkvisthuse i 1½ etage, blandet med lidt større 2-2½ etages ejendomme. Fredensgade blev anlagt og navngivet i 1876. Gaden er bebygget med små nøgterne håndværksprægede huse, flere med senklassicistiske træk. Der hvor Fredensgade og Skt. Knuds Gade mødes findes en lille plads med et beskyttelsesrum. Pladsen domineres af tre store træer, og oven på beskyttelsesrummet findes der en legeplads.

Blandet byområde, overvejende boliger, mellem Albanigade-Hjallesevej, Allégade, Absalonsgade og Odense Å. Bebyggelsen varierer fra villaerne i Kronprinsensgade, over 2½ etages gadehuse langs flere gader til etageejendomme i 4 etager i Alexandra- og Dagmargade. Området rummer regionens gamle sygehus, nu plejeafdeling for Odense Universitetshospital, Frederik VII's Stiftelse og en kirke. Flere af de gamle villaer i Kronprinsensgade er omdannet til institutioner/kontorformål. Randgaderne Absalonsgade og Kronprinsensgade har sluttet bebyggelse på den ene side og villabebyggelse på den anden. Skt. Knuds Gade udgør et fint forløb af 1½-2½ etages huse.

Udbygningen af Albanigade-kvarteret tog fart efter 1857, hvor Albanibroen blev bygget. Albanibryggeriet fra 1859, sygehuset og det første domhus, begge fra 1861, var blandt de første nye bygninger. Fra midten af 1870'erne kom der gang i boligbyggeriet vest for Albanigade. Området var en del af "Tychsen udstykningerne" i 1876, og bebyggelsen er opført i perioden 1877-1907. Navnet stammer fra brødrene Tychsen, som ejede størsteparten af arealerne mod nordøst op til Albanigade. De sidst opførte dele var de 4 etager høje ejendomme i Alexandra- og Dagmargade på grunden fra et tidligere gartneri. I forhold til resten af området er det et stilbrud.

Med bebyggelsen af Dagmargade og Alexandragade kom moderne bybygningsidealer til Odense – sammen med et formsprog med et væld af detaljer. Metodistkirken føjer sig til dette billede, men er samtidig en meget praktisk bygning med kirke forneden og præstebolig mv. ovenpå, og således ikke så forskellig fra bygningerne i forgrunden.

Skt. Knuds Gades vestlige husrække.

Bebyggelsens udtryk varierer en del. I Kronprinsensgade findes de velbjærgedes villaer. Langs Absalonsgade, Skt. Knuds Gade, Gormsgade, Fredensgade og Allégade de mere anonyme håndværkerhuse, mens indfaldsvejen Albanigade rummer både gedigne institutioner som sygehus og stiftelse og jævne borgerhuse. Dagmargade og Alexandragade er helt forskellige fra resten, men er ikke så dominerende som højde og tæthed ellers skulle få en til at tro, fordi der bagved findes grønne områder. Generelt virker karréerne åbne med relativ dybe grunde, bortset fra Allégade-Fredensgade-karréen.

Det er med hensyn til funktioner og bebyggelsesformer et meget sammensat område. De ydre vilkår er også forskellige. Randgaderne, især Albanigade, påfører gener fra den stærke trafik. Den "halve" villavej, Kronprinsensgade, er anderledes fredelig og har egen parkeringsplads på hjørnet af Albanigade.

Kronprinsensgade er særegen ved sine gamle villaer på åsiden og sammenhængende bymæssig bebyggelse på den anden side.

Det indre præges af parkerede biler. Bortset fra legepladsen ved Skt. Knuds Gade - Fredensgade rummer de offentlige arealer ingen åndehuller eller grønne pletter. Det kompenseres der i nogen grad for ved gård- og havearealer bagtil og ved nærheden til åen.

En spændende legeplads under høje træer og et medborgerhus i det trekantede kryds mellem Skt. Knuds Gade, Fredensgade, Alexandragade vidner om beboerinitiativer i området. Her sker færdselen på de svage trafikanters vilkår.

Etagehuskvarter mellem Vestre Stationsvej og Vesterbro

Tæt bykvarter på nordsiden af Vesterbro, afgrænset af jernbanen i nord og Vindegade mod øst. Det anvendes i dag overvejende til boliger, mens butikker og andre erhverv næsten kun findes ved Vesterbro/Vindegade. Langs Vestre Stationsvej ligger enkelte institutioner. Desuden rummer området to kirker, Valgmenighedskirken i Dronningensgade og Skt. Jacobs Kirke i Odinsgade, på hjørnet af Thorsgade.

Bebyggelsen er højest i Dronningensgade med 4-4½ etage mod øst, nærmest Kongensgade, varierende mod vest med 2½ og 3½ etage. I resten af området er bygningerne mindre, 1½ - 2½ etage, typisk i 4 fag.

Gadenettet udgøres af lige gader, som skærer hinanden i rette vinkler. Thorsgade og Jens Benzons Gade har taget retning af parallelgaden Vindegade. Mønstret giver i princippet mulighed for lange kik, men blikket standses af enkelte træer, gadernes stigning og krumning, markeringen af hushjørnerne med spir og forskelligheden i facadeudtrykkene, vejstrækning for vejstrækning. Vestre Stationsvej danner en klar grænse mod nord. De to kirker og et flot træ i Dronningensgade er fikspunkter for orientering i området. Fra Thorsgade er kik til den gl. stationsbygning for De Sydfyenske Jernbaner, og fra Dronningensgade kik til Sukkerfabrikken.

1847 anlagdes Kongensgade som byggemodner for området mellem Vestergade/Vesterbro og Vindegade. Endnu på dette tidspunkt var Vindegade omfartsvej bag om bymidten, og Rosenbækken løb midt i området.

Foto taget fra Sukkerfabrikken 1883. Udbygningen er sket fra øst (baggrunden). Bebyggelsen har nået Thorsgade, Odinsgade og Jens Benzons Gade. Vesterbro ses i forgrunden.

I Dronningensgades vestlige ende bliver bebyggelsen lavere.

Kongensgade og Grønnegades bebyggelse fandt sted i blomstringsperioden 1847-57, hvor der også skete et omfattende byggeri langs Vesterbro, Søndergade og Heden (senere Søndre Boulevard). Byggeriet gik i stå mellem 1857 og 1865, men herefter fik industrialiseringen igen gang i byudviklingen. Den sydfynske jernbane blev anlagt 1875-76. Sukkerfabrikken og glasværket blev også skabt på dette tidspunkt. Konkret gav opførelsen af Bierfreunds Dampvæveri i Vindegade anledning til efterspørgsel på arbejderboliger.

Thorsgade blev første skridt til anlægget af gadenettet mellem Vestre Stationsvej, Vindegade og Vesterbro. Fra 1876 anlagdes gaderne med orientering efter jernbanen, og for tværgadernes vedkommende med retning mod Vesterbro. Thorsgade påbegyndtes som villaparti, og langs Vestre Stationsvej opførtes pyntelige 2½ etages ejendomme med kælder og frontispice. Villabyggeriet blev snart fraveget til fordel for mindre huse til handlende og håndværkere, opført helt fremme i gadelinien. Tilsyneladende blev sidegaderne først bebygget, mens det tog længere tid, før Dronningensgade var udbygget.

Bebyggelsen i den øvre del af gaderne, mod Vestre Stationsvej, blev højere (2½ etage) og "finere" end i den nedre, hvor det var 1½ etages arbejder- og håndværkerboliger, som dominerede. Bebyggelsen er overvejende opført i perioden 1880 til kort efter århundredeskiftet. Enkle "senklassicistiske" bygninger med pyntelig gesims, gesimsbånd mellem etagerne og kviste. Bebyggelsesmønstret omfatter forhuse, smalle sidehuse og baghuse, som ofte har rummet en håndværksvirksomhed.

Selv de lange gader (Dronningensgade er ca. 750 m) opleves i korte stræk pga. variation i etagehøjder, vekslen mellem facader i blank mur og kalkede facader. Det gør en tur gennem kvarteret oplevelsesrig. Gaderne er beskedne i udstyr. Finest er Dronningensgade med enkelte træplantninger og fortove i gule klinker, mens sidegaderne ofte har asfalt fra facade til facade. Der er gennemført fartdæmpende foranstaltninger i området med mindre vejindsnævringer, træplantninger og steler. De beskedne bygningshøjder giver lyse gaderum.

De fleste huse er i 4 fag. En kort enhed som nemt kan følge gadens drejning.

Der er tale om et gedigent, omend beskedent boligområde fra industrialiseringens første periode. Bebyggelsen er overvejende velbevaret trods de sædvanlige, ufølsomme vinduesudskiftninger. På den anden side bidrager både vinduesudskiftninger og facadebemaling til en til tider charmerende variation i gadebilledet. Måske en slags kompensation for fraværet af erhverv og butikker, funktioner som tidligere må have præget området og givet det liv.

Kun et fornyet område på hjørnet af Thorsgade og Vestre Stationsvej falder i øjnene ved sin mangel på tilpasning til det ældre byggeri i et ellers meget homogent område.

Odinsgade. Dronningensgades "finere" bebyggelse løber rundt om hjørnet og afløses af mere beskedne arbejder- og håndværkerboliger i 1½ etage. Skt. Jacobs Kirke ses i baggrunden. Odinsgade er meget beskeden i sit udstyr og uden vejtræer.

De offentlige Slagtehuse og Odense Kvægtorv (TV2)

To bygningskomplekser med en fortid i slagteribranchen. De offentlige Slagtehuse på hjørnet af Grønløkkevej og Rugårdsvej og Kvægtorvet (nu TV2) på Rugårdsvej. Begge indgår i Glasvejkvarteret, hvor Odense Kommune gennem en stor planlægningsindsats har tegnet rammerne for en fremtid for et ellers næsten uddødt erhvervsområde. Hvor Eksportslagteriet i dag er omdannet til helt andre formål, ligger De offentlige Slagtehuse delvis øde hen.

Andelsselskabet Odense Offentlige Slagtehuse og Eksportslagteri blev dannet omkring århundredskiftet med et dobbelt formål, dels forsyning af Odenses husstande med kød, dels eksport af baconsvin. I 1926 ophørte fællesskabet. Eksportslagteriet fortsatte i bygningerne på Rugårdsvej, mens et helt nyt bygningskompleks i senklassicistisk stil blev indviet til De offentlige Slagtehuse i 1927, på hjørnet af Grønløkkevej og Rugårdsvej.

De offentlige Slagtehuse
Symmetrisk på gadehjørnet flankerer to hjørnetårne med kobberspir den gamle indkørsel. Hvert er bygget sammen med en toetages bygning, som bl.a. har rummet administrationen og (den offentlige) Næringsmiddelkontrol. Centralt i komplekset findes en mægtig kørehal, hvortil og -fra råvarer og færdigvarer er transporteret. På hjørnet midt for indkørslen ligger et mægtigt, kullet tårn med balkon allerøverst. Ved siden af stræber industrialismens vartegn, skorstenen. Det er klare bygningsvolumener. Store i dimensionerne og tunge i udtrykket: Røde sten, store murflader, relief i hjørner og omkring indgange og indkørsler samt rig anvendelse af granit til sokler, figurer o.l. Det er kvalitetsbevidst arkitektur, der udsender signaler om, at det forholder sig tilsvarende med virksomhedens produktion.

Hjørnet af Grønløkkevej og Rugårdsvej. To hjørnetårne med kobberspir flankerer den gamle indkørsel, som i dag er afløst af en buet mur med mere beskedne gennemgange. Vandtårnet ses bag træerne.

Kvægtorvet
Det er nøgternt byggeri, uden den pondus som forsyningen af de odenseanske middagsborde senere anså for passende. Omdannelsen til hovedsæde for TV2 skete fra 1987, hvor Odense blev udpeget som hjemsted for selskabet. Arkitekt Kristian Isager stod for ombygningen. Bygningskomplekset har fine dimensioner, proportioner og detaljer, men lukker sig udadtil.

Kvægtorvets fremtid er sikret, og omgivelserne rummer utvivlsomt de fornødne udvidelsesmuligheder, den dag det måtte blive aktuelt. Anderledes stiller det sig med De offentlige Slagtehuse. Komplekset står delvist tomt og kalder på nye funktioner. Området rummer bygninger af vekslende beskaffenhed i henseende til arkitektonisk kvalitet og vedligeholdelse. De ringeste findes ved det bagerste stræde og som sidebygninger til kørehallen. Men anvendt til rette formål har de også deres berettigelse. Området forekommer utrolig bevaringsværdigt og med en robusthed i det ydre som må kunne danne ramme for næsten hvad som helst – i retning af udadvendte og publikumsøgende funktioner.

De offentlige Slagtehuse. Kørehal og tårn er volumener af stor skulpturel virkning.

TV2's indgang mod Rugårdsvej. Indgangen fører til midteraksen i komplekset.

Vej og bane har været bestemmende for placering og orientering – og nødvendigt for tilførsel af kreaturer og grise og eksport af færdigvarer. Begge bygningskomplekser har været forsynet med jernbanespor. Nord for Kvægtorvet/TV2 står et mægtig sendetårn og en parabol og vidner om den nye anvendelse. Dæhnfeldts frølager står som en stor, tom skal i den nordlige ende af området.

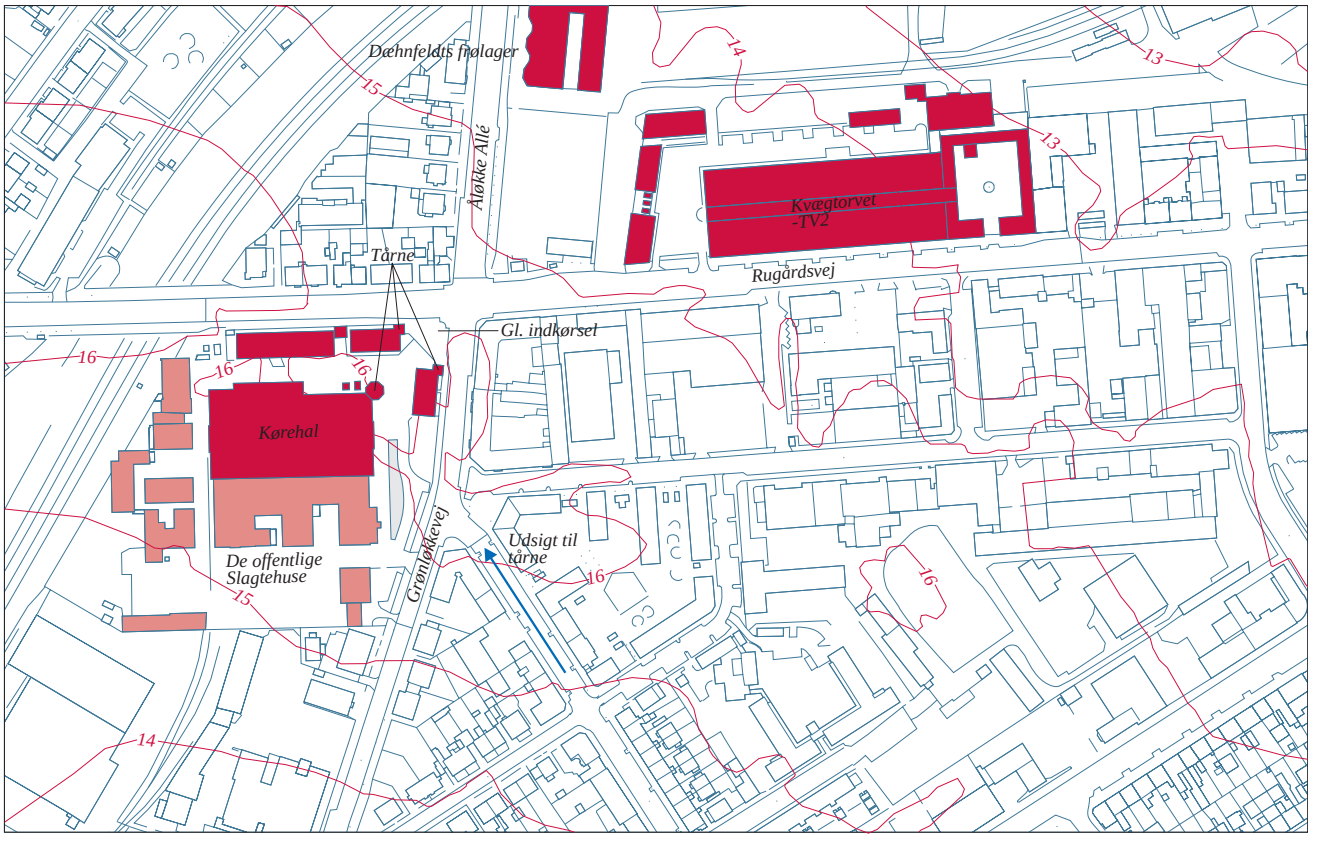

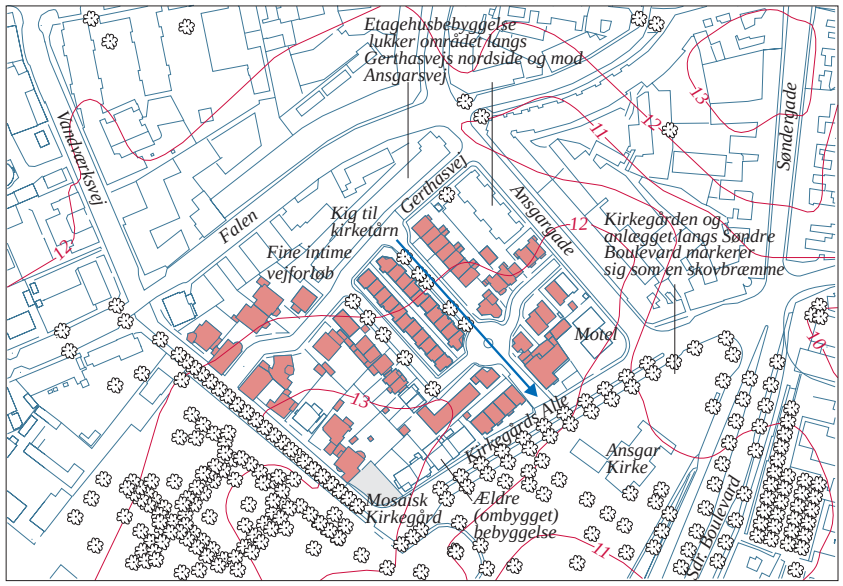

Gerthasminde

Gerthasminde er opført på arealer tilhørende handelsgartner N.P. Rasmussen og navngivet efter dennes tidligt afdøde hustru. Både plan og bygninger var udarbejdet af professor Anton Rosen. Inspirationen til bebyggelsen blev hentet på rejser til England og Tyskland, hvor både arkitekt og bygherre deltog.

Det første afsnit af bebyggelsen opførtes 1914-17 og omfattede 14 huse. Herefter gik byggeriet i stå pga. de økonomiske forhold under 1. Verdenskrig. I 1924-25 kom de to rækkehusblokke til og i 1930-35 afsluttedes bebyggelsen med flere mindre enkelt- og dobbelthuse. Den oprindelige udstyknings- og bebyggelsesplan blev ikke fyldt ud, og området fik siden naboskab af nogle lidt triste etageejendomme mod Gerthasvej og Ansgarsgade.

Området er på 1,8 ha og rummer godt 40 boliger. En del af bebyggelsen mod Vandværksvej er nu omdannet til en amtslig institution, og to huse i den østlige del er lavet om til hhv. hotel og motel. Bebyggelsen består af et antal villaer og dobbelthuse samt 4 stokke med rækkehuse. En central plads giver en vis åbenhed i den ellers tætte bebyggelse.

Det er en bebyggelse med store kvaliteter, som dels kan tilskrives alder og detaljerigdom, dels overskueligheden og de fine små vejforløb. At tætheden er langt større end, hvad man i dag vil tillade i henseende til bygningsafstande og indsigtsproblemer, anfægter ikke områdets kvaliteter.

Gerthasminde har fået voldsomme naboer med tiden. Både ved Gerthasvej og Ansgargade er der opført huse helt ude af skala med idyllen i forgrunden.

To huse ved den centrale plads. Også inde i bebyggelsen varierer det arkitektoniske udtryk.

Facaden mod Vandværksvej. De to huse flankerer Gerthasvejs udmunding, jf. facadetegningen nedenfor.

Anton Rosens egen tegning af facaderne mod Vandværksvej. Glatte, pudsede huse veksler med bindingsværkshuse med mange detaljer inden for den samme helhed.

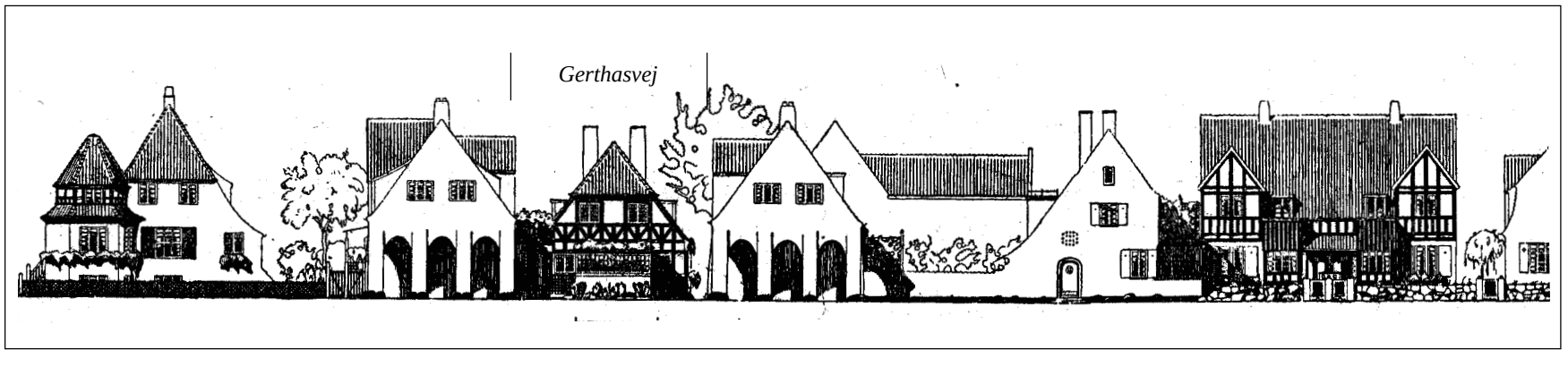

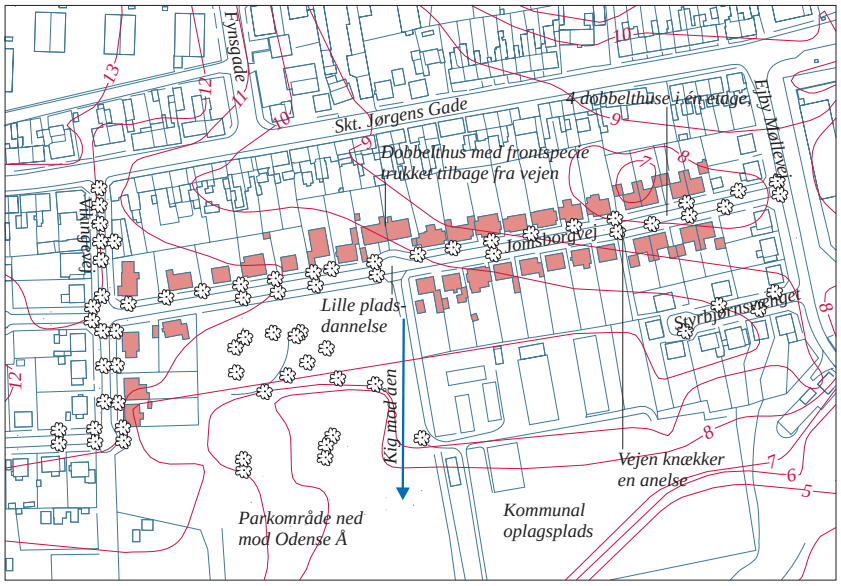

Villaer på Jomsborgvej

Rødstensbebyggelse i Bedre Byggeskik stil, opført i 1½ etage. Gavlhuse mod vejen, bortset fra østlige ende, hvor der findes 4 dobbelthuse i 1 etage. Grundenes dybde varierer betydeligt og er størst ved midten af vejstrækningen. Syd for vejen findes et grønt område ned mod Odense Å. Det anvendtes tidligere som graveområde for Skt. Jørgens Teglværk.

Bebyggelsen er i sit udspring to rækker små kubiske huse. Knappe i deres udtryk, og præcise i formen. Gesimsen er uden det store relief, der er udsmykket med kvaderstensmuring på hjørnerne og galvtrekanten er pyntet med en rombeformet blænding.

Placeringen er på række med gavlen mod vejen, med en minimal forhave og et vejprofil med et fortov og en grusrabat med vejtræer. Midt på vejstrækningen findes en lille forsigtig pladsdannelse, hvor husene på vejens nordside er trukket tilbage. Træbeplantningen virker lidt forsømt.

Oplevelsen af samspillet mellem huse, vejtræer og vej sløres noget af beplantning mellem husene, af stakitter og af carporte. Tillige ses flere eksempler på renovering, som er gået hårdt ud over det oprindelige arkitektoniske udtryk: Nyt tag med stort udhæng og varierende farver og formater på vinduer.

Flere steder ses en komplet fornyelse af taget udformet med en kraftig opskalkning af tagfoden og et stort udhæng. Kombineret med en vinduesudskiftning, hvor store ruder har erstattet tredelingen af vinduesfaget, giver det et udtryk som ligger langt fra det oprindelige.

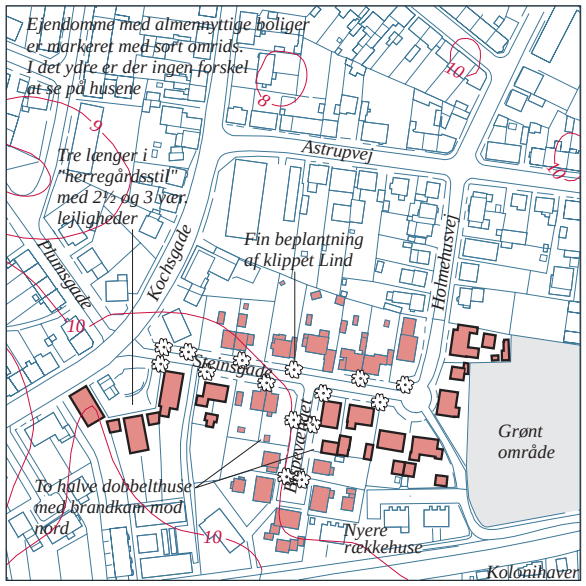

Dobbelthuse på Steinsgade

Steinsgade blev bebygget i 1920'erne. Den første bebyggelse bestod af tre længer i "herregårdsstil", forbundet med pergolaer med murede piller, på hjørnet af Kochsgade og Steinsgade. Længerne indeholdt i alt 20 lejligheder à 2½ og 3 værelser. Det var "A/S Det Borgerlige Byggeselskab" som stod for byggeriet. Trods navnet var dets formål at bygge til den mindre bemidlede del af befolkningen, og især til familier med mange børn. Selskabet opførte senere flere huse i Steinsgade, nr. 3 og 9-19. Resten af husene i gaden blev opført af private bygherrer som fritliggende huse med lejligheder i to lag, ofte med ejeren boende i den ene.

Husene er opført i røde sten i 1½ etage. Der er en vekslende blanding af enkelt- og dobbelthuse, der nogenlunde holder fælles facadelinie. Husene vender gavlen til ved udmundingen af det lille Bispevænget.

Vejprofilet er Odenses "klassiske" med træer i en grusrabat og fortov med gule klinker. Beplantningen er klippet lind, som står med kraftige stammer og kugleformet krone. Vejprofilet har store kvaliteter med lindetræernes svære stammer og kuplede kroner, som definerer gaderummet uden at forhaver eller vejareal ligger i særlig megen skygge. Ved Bispevænget burde de forsvundne træer genplantes. Området skifter karakter efter svinget mod øst, hvor man bevæger sig over i en mere almindelig villavej med ejerboliger. Her mangler vejtræerne; til gengæld er der flere hække mod vejen.

Steinsgade er interessant ved sin blanding af boligformer (ejer- og lejeboliger), inden for bygningsmæssigt identiske rammer, og ved sin helstøbthed som boligområde fra 1920'erne. Husene har kvaliteter svarende til "Bedre Byggeskik" med halvvalm på tagene, muret gesims og sine steder med kvadermuring på hjørnerne. Vinduerne er det arkitektoniske problem som i andre bebyggelser fra den tid. I de fleste huse er sprosserne væk, og "moderne" vinduestyper har sammen med brunt eller mørkt træværk i karm og rammer gjort facaderne triste og nøgne. Formentlig har vinduernes træværk oprindelig været hvidt.

Kigget ned af Steinsgade mod øst. Gavlen til venstre er et dobbelthus.

Bispevænget er sidevej til Steinsgade; den afsluttes med en lille plads. Nye vejtræer ville bidrage til at give hele området den samme fine karakter.

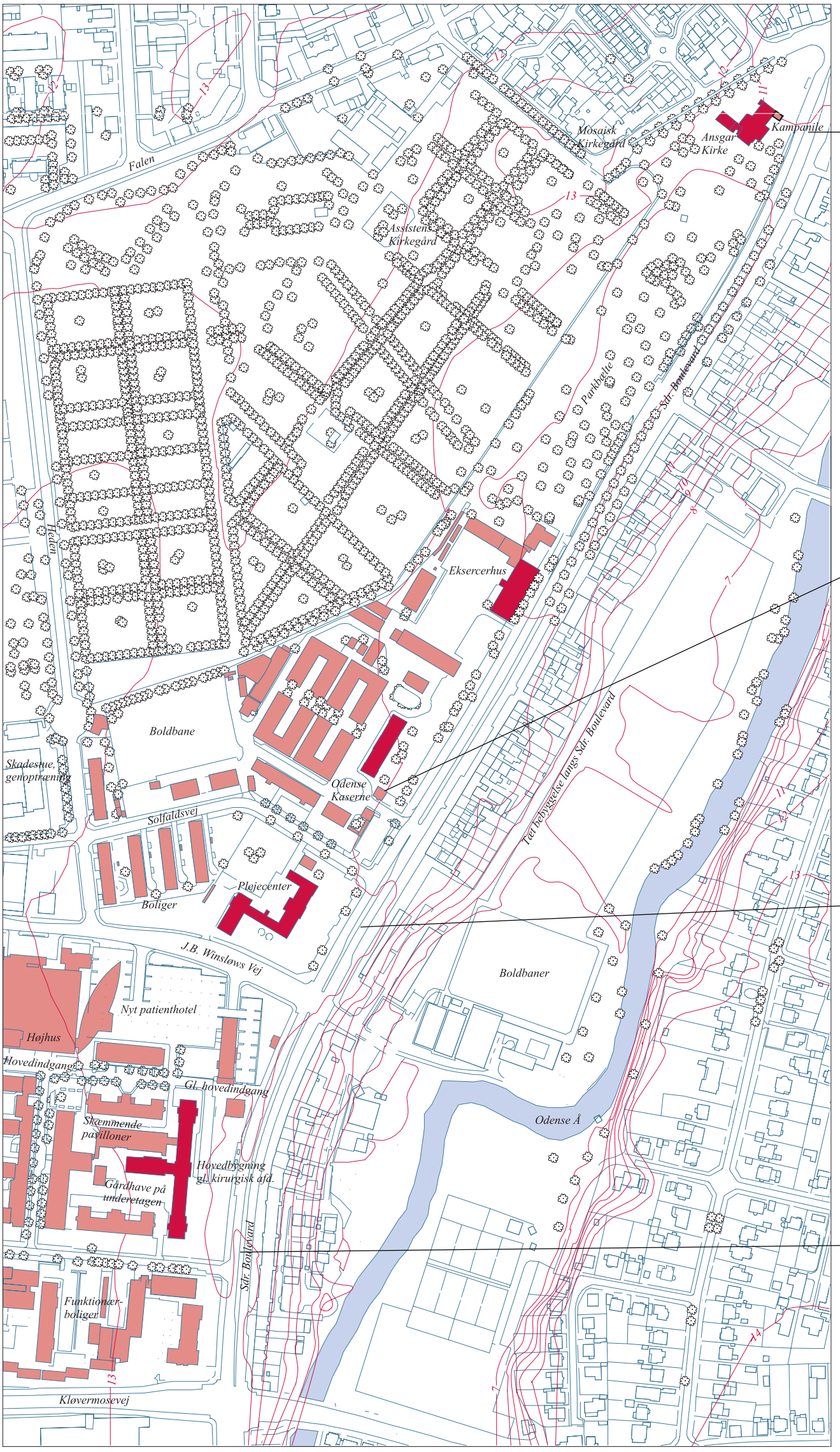

Niels Jacobsens italiensk inspirerede Ansgar Kirke med kampanile og indvendig kuppel over krydset mellem skib og kor.

Kasernens bronzeløver holder vagt en tid endnu.

Plejecentret.

Universitetshospitalets høje bygning.

Institutionsområde ved Søndre Boulevard

Tre større institutioner ved Søndre Boulevard, hvoraf sygehuset er det altdominerende, både areal- og synsmæssigt. Søndre Boulevard er adgangen til institutionerne i området. Vejplantningen, og det forhold at bygningerne ligger trukket tilbage fra vejen bag store ældre træer, gør det vanskeligt at opleve mere end en lille del af gangen.

Ansgar Kirke
Området mellem kasernen og Ansgar Kirke blev tidligere brugt som markedsplads. Efter landbrugsudstillingen i 1900 blev det omdannet til parkområde. Ansgar Kirke blev opført i 1901-02 efter tegninger af arkitekt Niels Jacobsen. Den har form som en korskirke, med en kuppel over korsskæringen, og tårnet på 45 m står ved siden af som en kampanile.

Odense Universitetshospital
Odense Amts- og Bys Sygehus blev bygget i 1909-1912 til afløsning af det gamle sygehus i Albanigade. Sygehuset var fra starten disponeret med plads til udvidelser. Den medicinske afdelings 4 bygninger blev siden forbundet med et tværgående korridorsystem, og under gårdrummet er der nu en større underetage suppleret af midlertidige pavilloner ovenpå. Sygehuset fornyedes med større og mindre bygningsanlæg frem til midten af 1950'erne. I perioden 1957-67 fandt en større udvidelse sted, hvor ikke mindst et højhus i 14 etager ovenpå en base på 2 etager blev rejst i forlængelse af indkørslen. Sygehuset skiftede navn til Odense Universitetshospital 1.1.1995. At sygehuset var planlagt med udvidelser for øje har langt op i århundredet gjort det muligt at bevare den oprindelige, klare karréstruktur. Senere tiders tilbygninger er dog gået hårdt ud over det oprindelige anlægs integritet og klare hovedform. Det oprindelige byggeri er oplevelsesrig arkitektur, i familie med det gamle, nu forsvundne, Rigshospital i København. Røde sten, kraftige hvide gesimser og lisener, fint dimensioneret, så selv ikke senere tilbygninger og forbindelsesgange har kunnet spolere det. To alléer fra Søndre Boulevard danner hovedstruktur for den interne færdsel.

Plejecentret
Plejecentret mellem sygehus og kaserne er opført som alderdomshjem omkring 1. Verdenskrig. Det er et stort og meget institutionsagtigt bygningskompleks - i sin funktion beslægtet med "De Gamles By" i København. Det er opført i 3½ etage i røde sten med sort tegl på taget og høj tagrejsning. De dekorative elementer er få, f.eks. kraftige gesimser. Taget har kviste med høj rejsning og udmuret bindingsværk over vinduerne. Grønne plæner foran og et lille haveanlæg bagtil mildner indtrykket af et stort og lidt tillukket hus.

Kasernen
Kasernen blev i sin første skikkelse taget i brug i 1892. Anlægget består af en hovedbygning med facade mod Søndre Boulevard og i dennes midterakse bagtil findes 4 trelængede mandskabsbygninger. Flere bygninger er siden føjet til, symmetrisk omkring dette anlæg. Kasernen påregnes rømmet af forsvaret senest 1998. Af de tre institutionsområder er kasernen er det mest nøgterne i sit udtryk. En lille runddel med flagstang og bronzeløver lige inden for vagten er det mest dekorative element i denne del af området. Arealerne syd for var tidligere eksercerplads. I dag ligger området i klemme mellem Assistentskirkegården, parken og Søndre Boulevard. Bebyggelsestætheden er stor. Øvelsesområder må findes uden for byen. Af særlig interesse er en mindre hal (det gamle eksercerhus) i områdets nordøstre hjørne.

Det langstrakte område opleves i mindre dele. "Sygehøjhuset" dominerer vidt omkring med sin 60'er-arkitektur. Man kan håbe, at det igangværende byggeri vil give anledning til en bygningsmæssig oprydning i den ældre del af sygehusområdet, således at den gamle, klare hoveddisponering igen bliver aflæselig. Alléerne er vigtige i denne sammenhæng til at opstramme retninger og mildne overgange mellem ofte lidt svært forligelige bygningsudtryk. J.B.Winsløwsvej danner et skår i parkbæltet, som ville kunne heles med vejplantning efter gode forbilleder andre steder i byen.

Hospitalets hovedbygning, den oprindelige kirurgiske afdeling. Arkitekt var G. Laage, som fik opgaven efter en konkurrence.

Plejecentret er et stort hus med ganske flotte proportioner. Det lukker sig til gadesiden, men har et lille meget anvendt haveanlæg på modsatte side. Bygningerne er tegnet af arkitekten Alfred Petersen.

Kasernens facade mod Søndre Boulevard. Bygningerne er tegnet af arkitekten Vilhelm Petersen, bror til arkitekten ovenfor.

Villakvarter mellem Hunderupvej og Odense Å

Byens store gamle villakvarter. Knap 2.000 boliger er fordelt på et areal af 145 ha. Områdets betydende træk udgøres af Odense Å, Hunderupvej og Fruens Bøge mod syd. På hele strækningen ligger åen omgivet af skrænter, der overvejende indgår i private villahaver. Terrænets hovedform er mod nord en jævn flade som skråner nedad mod Munkemose og byen. Mod syd findes sydvest for Hunderup landsby et højere parti og en dalsænkning (i dag ca. langs Kålundsvej).

Op til århundredskiftet lå området endnu som marker under gårdene i Hunderup. Kort efter begyndte udstykningerne fra nord. I 1904 var vejene Langelinie, Læssøegade, Hannerupgårdsvej og vejene nord for anlagt, men bebyggelsen lå meget spredt. I løbet af de første årtier blev

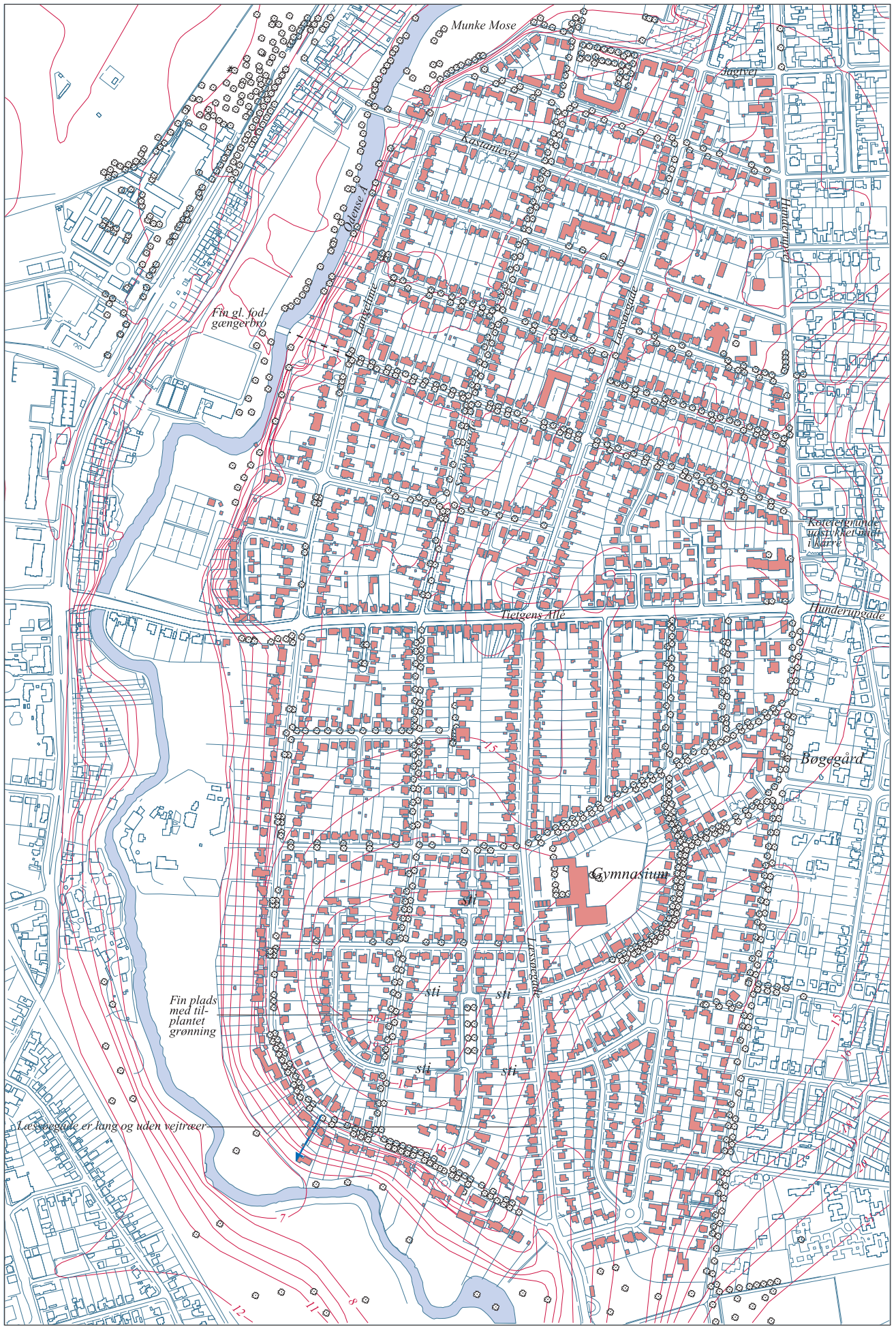

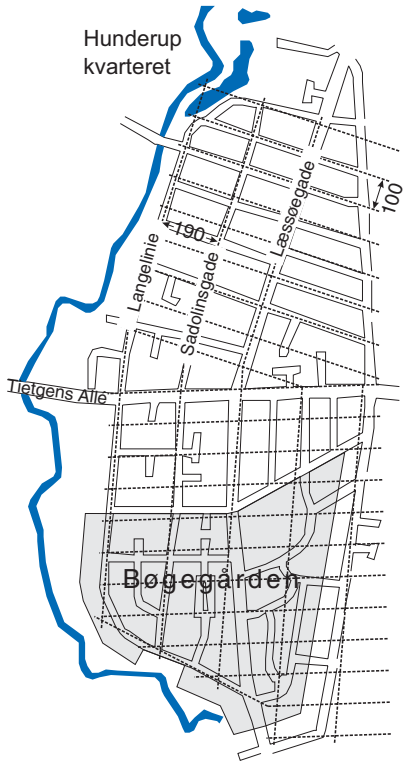

Kortet viser et modulnet på 190 x 100 m lagt ud over hele kvarteret. Selv hvor karréerne er smallest, er der tale om dybe grunde; til gengæld er de helt ned til 11 m i facadebredde. Det giver tæt liggende huse og et vist bymæssigt præg.

1:8.000

dele af bebyggelsen opført. En af de store udstykninger var Bøgegårds jorder efter plan af Anton Rosen. I lighed med udstykningen af Åløkkegård var der tale om en bebyggelsesplan. Den kom til at undergå flere ændringer. Flere grunde kom til, og bebyggelsen, som for en del var tænkt som stokke à fire huse, blev placeret mere frit på grunden. Men i store træk kan intentionerne genfindes, således et par mindre grønne pladser og et stisystem i bagskel, som skulle "tjene til transport for gødning og affald fra haverne og deslige". Tanken var, at hvert kvarter skulle have sin egenartede beplantning: Birk, kastanie osv. – på planen vist som grupper af fire træer i krydset mellem flere skel. Planen blev publiceret i "Architecten" i 1917. Da var ét hus bygget.

Hovedstrukturen i kvarterets vej- og udstykningssystem tegnes af Langelinie og de to parallelveje Sadolinsgade og Læssøegade. Afstanden mellem disse veje er knap 200 m. En række parallelveje vinkelret herpå opdeler området i karréer af vekslende størrelse. De nordligste, og ældste, karréer har en dybde på ca. 100 m. Dybden øges mod syd og nødvendiggør en yderligere opdeling af vejstrukturen med mindre stikveje. Rosens plan for Bøgegården fraveg det lidt stive udstykningssystem. Den efterfølgende behandling af planen resulterede dog i langt flere grunde og lidt pudsige hjørneløsninger samt en stor variation i grundstørrelser.

Hunderupkvarteret repræsenterer villaen som bebyggelsesform og dennes underformer gennem næsten et helt århundrede. Det vil være forkert at bruge betegnelsen parcelhus til at karakterisere området, selvom sådanne også findes her. Ordet villa giver associationer til borgerlige dyder, ordnede forhold, præsentabelt ydre og ikke-stikke-af-fra-normerne. Det passer meget godt med husene på række, 'skulder ved skulder', op ad den ene vej og ned ad den næste. Beboerne i kvarteret vil utvivlsomt dele det op i flere kvarterer, f.eks. Langelinie, Møllevænget, Lahnsgade eller hvad der nu er gængs opfattelse. Givet er der også 'forskel på folk' og på huspriser, alt efter om man bor med egen anløbsbro ved Odense Å, eller man bor på en koteletgrund på Grønningen nord for Tietgens Allé.

Området er interessant ved sin fremvisning af boligidealer gennem en lang periode, og det er mindre interessant ved sine klemte udstykninger i midten af flere karréer. Det som kvarteret trods alt har til fælles med parcelhuskvarteret er de store arealer udelukkende med enfamilieboliger og den næsten totale mangel på andre funktioner. Nærheden til centrum kompenserer naturligvis herfor. De mange beplantede veje og mindre pladser, især i den sydlige del, har stor kvalitet både i sig selv og som en identitetsskabende faktor.

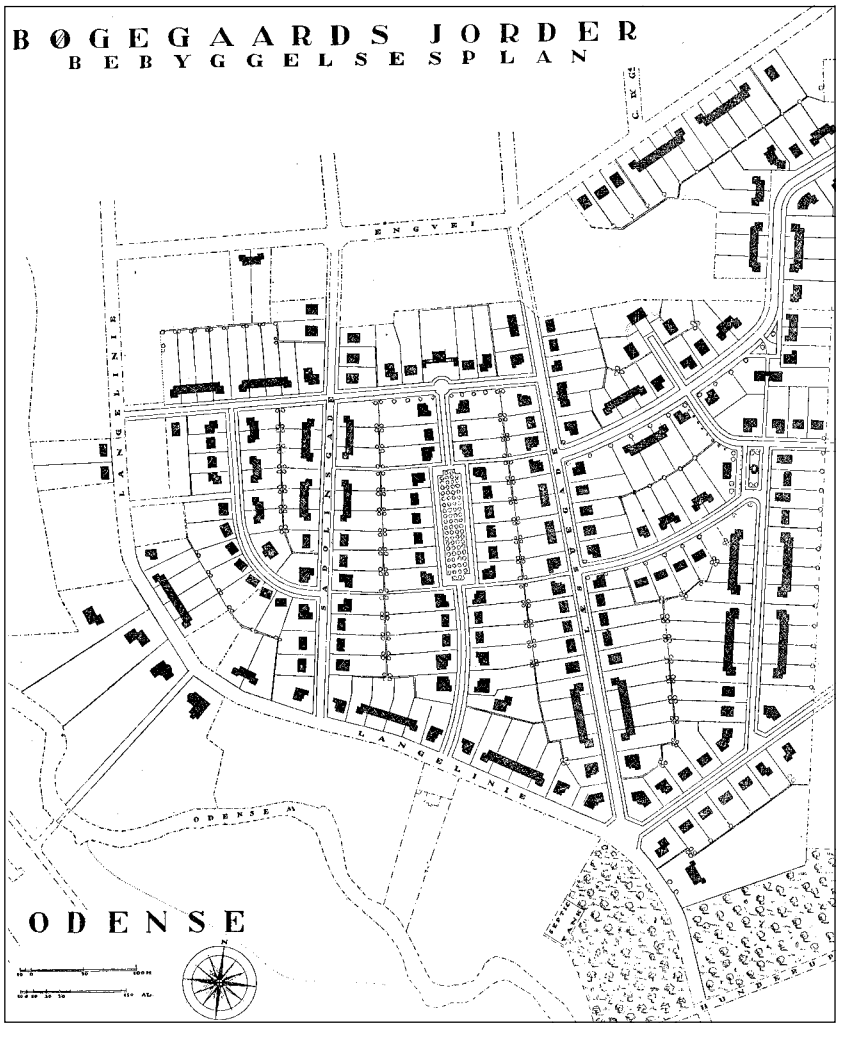

Anton Rosens plan for Bøgegård.

Kvarteret rummer arkitektoniske kvaliteter i flere skalaer. Til højre et mindre hus for enden af en sti. Beplantningen langs stien er langt fra idealet om de store træ-grupper vist på Rosens plan.

Til højre: Stiudmunding og nyrenoveret villa ved den centrale plads i områdets sydlige del. Det er svært at afgøre husets alder eller originalitet.

Nederst til højre: I Langelinies sydlige del har vejen allékarakter. Der er et fint samspil mellem de store træer og de store huse. Grunddybderne gør det muligt at undgå skyggegener fra allébeplantningen.

Solide rødstensvillaer præger nogle af de indre veje.

Dæhnfeldts Villaby

Området ligger mellem Rugårdsvej og den gamle Bogensebane. Oprindelig skulle det have været anvendt til industriformål. Udstykningen blev foretaget på initiativ af direktør Chr. Dæhnfeldt som et filantropisk projekt. De fleste huse opførtes i løbet af 1920'erne. Senere kom en portion til i 30'erne og endelig blev den sidste, nordligste del af området bebygget i 40'erne. Bygningerne opførtes af flere forskellige arkitekter og håndværksmestre. Adskillige opførtes til to familier med en bolig på hver etage.

Det lykkedes at gennemføre planens principper op til den nordligste adgangsvej, Hans Svanings Vej, hvor huskroppe i andre dimensioner, mindre etageejendomme og erhverv, fik plads. I 1930 var der 80 husstande og i 1940 113.

Kvarteret er dannet efter engelske haveby-idealer. Klippede vejtræer flankerer boligvejene. Hvor disse afgrener, findes en lille plads med et græsareal i midten. De omkringliggende huse er orienteret mod centrum af pladsen. Der er således et tæt samspil mellem vej, beplantning og bebyggelse, og en udstrakt anvendelse af symmetri i bebyggelsesplanen.

Bebyggelsesmønster 1:4.000

Adgangen til kvarteret sker ad fire veje fra Rugårdsvej. Stadionvej skærer på tværs af området. Stier giver forbindelse på tværs af boligvejene til Rugårdsvej og til baneterrænet, der i dag udgør et parkstrøg. Ved de to sydligste indkørsler fra Rugårdsvej danner symmetrisk udformede og placerede huse port til området. Terrænet falder mod Rugårdsvej, hvor en fin træplantning langs vejen danner grænse.

Der er tale om en unik bebyggelsesplan og et særdeles velbevaret kvarter (den sydlige del). Der er en fin variation i grund- og husstørrelser og en fin åbenhed, trods de tæt liggende huse. Bebyggelsen er i 1½ - 2 etager med røde tagsten og facader i rød tegl eller pudset i gult eller hvidt. Arkitekturen er sober med gode detaljer og velproportionerede huse efter idealerne fra "Bedre Byggeskik". Kun få steder har senere tiders modeluner vundet indpas. Blandt uheldige eksempler kan dog nævnes nyere overpudsning og skalmuring, nye vinduer uden midterpost eller sprosser og nyt tag med udhæng.

Bevaringsinteresserne knytter sig til alle de ovennævnte elementer, hvorfor der kan ønskes varsomhed overfor tilladelser til om- eller udbygninger. Ligeledes bør vejbilledet bevares og nye træer erstatte dem, der måtte falde.

Den sydlige "port" ved Rugårdsvej. Husgavlene og de klippede træer markerer indkørslen. Den slyngede vej markerer boligvejens skala til forskel fra gennemfartsvejen.

Kvarterets små pladser samler vejforløb og understreges af bebyggelsens orientering. Der er et fint sampil mellem bebyggelse, veje og beplantning.

Dobbelthuse på Marienlystvej

Grundene var udstykket fra Marienlyst Hovedgård og blev i 1910 købt af Andelsbyggeselskabet Marienlyst. Allerede i 1911 stod dobbelthusbebyggelsen færdig på strækningen mellem Damhus og Helenevej; i alt 43 boliger.

Det er bygninger i røde sten, oprindelig med skifertag, opført i 1½ etage. For enden af hvert dobbelthus slutter taget i en kvist i fuld højde – med orientering mod vejen og med helvalm for enderne af huset. Taget over kvisten er trukket frem foran facaden og udstyret med et lodret og et vandret bånd i gavltrekanten plus et lille spir på toppen. I tidens løb har husene fået nye knaster, først som kviste, siden i form af overdækkede indgangspartier, udestuer og garager/carporte. Adgang til husene finder sted fra gavlen.

Bebyggelsen holder en facadelinie, der giver plads til en lille forhave. På østsiden af vejen er der klemt et ekstra hus ind. Nærmest Damhusvej ligger bygningerne to og to pænt over for hinanden, men længere nede af gaden kommer de derfor ud af takt. Vejbilledet er spartansk uden beplantninger eller rabatter, men livet op af de ind imellem frodige forhaver.

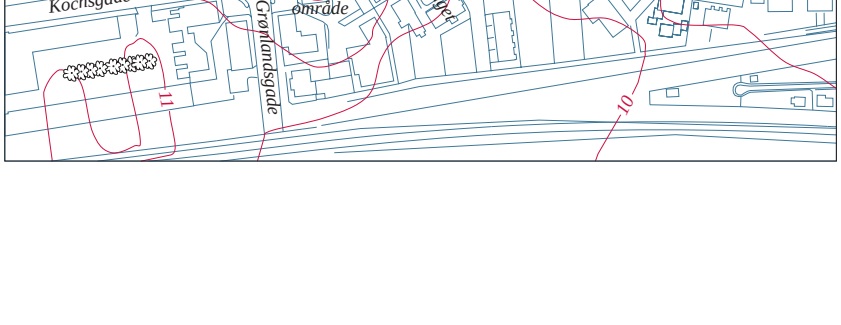

Marienlystvej set mod nord. Terrænet falder kraftigt mod nord. Det giver udsigt til en mægtig kraftværksskorsten.

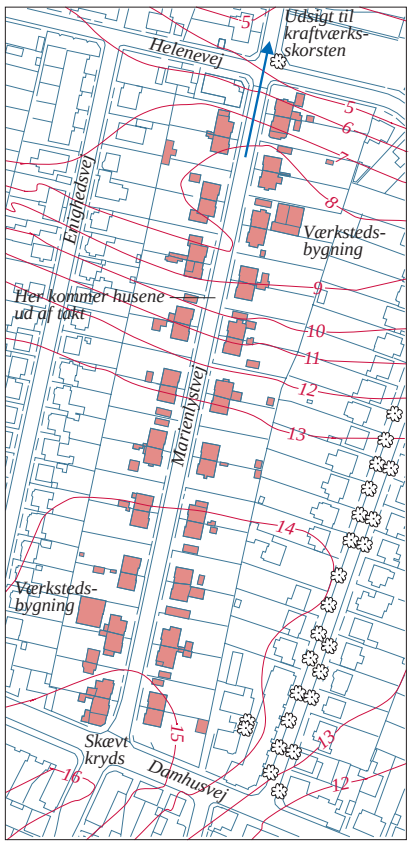

21 dobbelthuse. Oprindelig udhuse/hønsehuse sammenbygget i skel. Et par steder suppleret med værkstedsbygninger.

Etageejendomme ved Kræmmermarksanlægget

Karré mellem Fabersgade, Kochsvej og Plumsgade. Bebyggelse i 2½ etage af røde sten med rødt tegltag. Tagetagen har gavlkviste i varierende bredde, skiftevis et og to fag; enkeltfagskvistene er sammenbygget. Karnapper i et fags bredde (stuen og 1. sal) under kvistene er med til at opdele facaden. Der er tale om sammenbyggede huse med én bolig pr. etage, en parallel til de københavnske byggeforeningshuse, med en fælles have pr. hus. I midten af karréen findes et lille grønt anlæg med større træer. Stier forbinder haverne og grønningen i midten med omgivende veje.

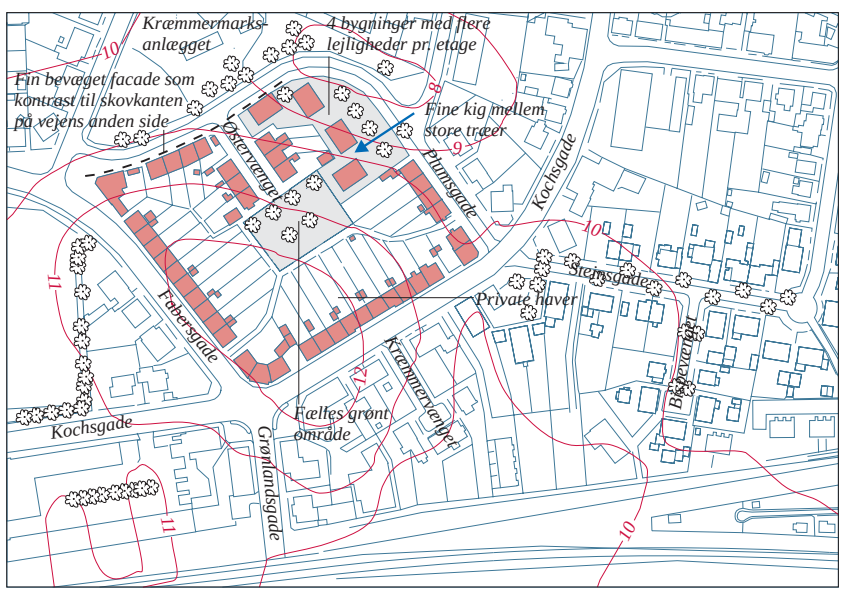

Facade mod Kochsgade. Kvistmotivet i kombination med gesimsen får i høj grad facaden til at bære fortællingen om, hvordan man afvander taget.

Karréen rummer to byggeafsnit. Det ene afsnit omfatter størstedelen af bebyggelsen, som beskrevet ovenfor, det andet består af fire mere ordinære etagehuse på "hjørnet" af Plumsgade – uden private haver.

Området har sine kvaliteter i funktionaliteten og beliggenheden, snarere end i arkitekturen, hvor det ydre signalerer etageejendom. Når yderligere de enkelte huse adskiller sig fra helheden ved forskellige farver og vinduesdetaljer, kan det være svært at holde sammen på den arkitektoniske helhed.

De største kvaliteter findes i karréens indre, i afskærmningen fra trafikerede veje, i haverne og det grønne anlæg i midten. Det udtrykker en social orden og en passende blanding af privatliv og fællesskab, som mangler i mange parkbebyggelser.

Villakvarter mellem Åløkke- og Snapind Skov

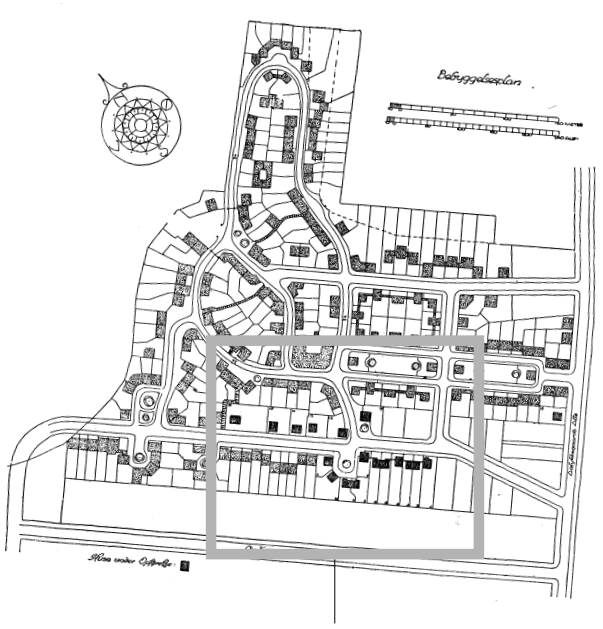

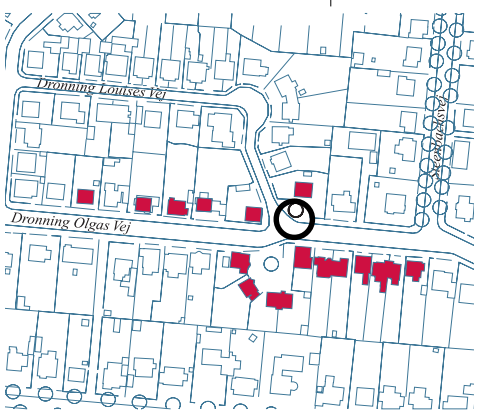

Professor Anton Rosen tegnede udstykningsplan og hustyper for den nordlige del af området. Ikke meget blev realiseret, men det af den, som kan efterspores på stedet, er markeret i udsnittet. Overfor den lille runddel med træet var der i planen afsat endnu et stort træ (cirklen).

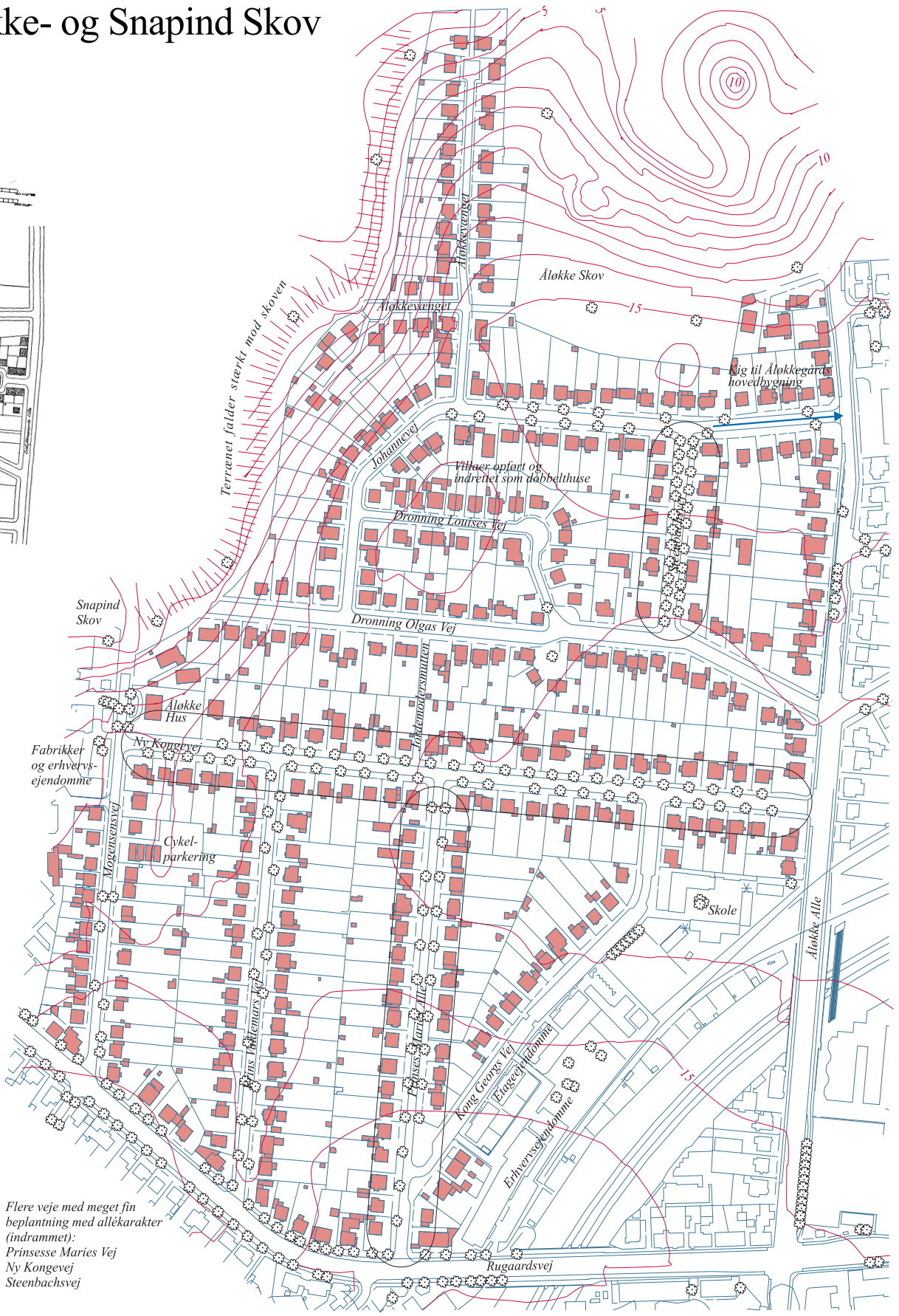

Flere veje med meget fin beplantning med allékarakter (indrammet):
Prinsesse Maries Vej
Ny Kongevej
Steenbachsvej

Odense Kommune købte i 1916 Åløkkejordene. "A/S Aaløkkegaards Jorder " stod for de første udstykninger. Professor Anton Rosen tegnede udstykningsplan og hustyper for den nordlige del af området. I 1917 var der opført 11 fritliggende huse og 3 dobbelthuse ved Dronning Olgas Vej efter denne plan. Husene har stærke mindelser om Gerthasminde, som Rosen havde under opførelse samtidig. Verdenskrigen gav en pause i byggeriet. Planen må herefter være ændret, selvom bebyggelsen langs Dronning Louises Vej har lighedspunkter med Rosens plan.

Området er på 28,5 ha og rummer knap 400 villaer, heraf enkelte dobbelthuse, på grundstørrelser fra 300 m² til 1000 m². Udstykningsplanen blev lagt an med smalle grunde og store grunddybder, passende for en facadebebyggelse af fritliggende villaer.

Vejene er anlagt på "plateauet" mellem Åløkke Allé, skovene og Rugårdsvej. Terrænet falder mod vest og mod nord, hvor Næsbyhoved Sø lå. Skovenes afgrænsning er dikteret af mulighederne for at dyrke jorden. Typisk findes den på skråningerne neden for "plateauet" og på bunden af den tørlagte Næsbyhoved Sø. De blinde ender af vejnettet mod vest må skyldes skoven og terrænet. Ellers havde det været naturligt for udstykkeren at forbinde Mogensensvej med Dronning Olgas Vej. Afstanden mellem boligvejene er bygget op over et modul på ca. 125 m, som tilpasses områdets afgrænsninger, f.eks. hvor Kong Georgs Vej tager retning efter jernbanen og hvor Johannevej følger skoven mod vest. Dette faste skema brydes af Dronning Louises Vej og af Åløkkevænget, der skyder sig ud i en lomme i skoven mod nord.

Husene stammer væsentligst fra 20'erne og 30'erne. Mod nord ved Åløkkevænget ser der ud til at være suppleret ved udfyldning på et senere tidspunkt.

Flere veje har en meget fin beplantning. Prinsesse Maries Allé og Steenbachsvej står med intakte allébeplantninger af lind, Ny Kongevej har beplantning af kirsebær, mens der er huller i beplantningen langs Johannevej og Mogensensvej. Nøjsomt står det til ved Prins Valdemars Vej, hvor indsnævringer og enkelte "vejtræer" af opstammet tjørn giver et bart og anderledes vejmiljø. Ved Dronning Louises Vej, hvor den udmunder i Dronning Olgas Vej, var der i Rosens plan sat plads af til et stort træ.

Bebyggelsen har stedvis store kvaliteter og må i det hele karakteriseres som typisk for sin tid og generelt velbevaret. Solide rødstenshuse i den sydlige del, mindre, pudsede villaer og dobbelthuse i midten og ved Johannevej mod nord, større villaer lidt efter engelsk stil. Den nordlige del af Åløkkevænget har en helt speciel beliggenhed med skov på de tre sider.

Steenbachsvej – et af de flotteste vejbilleder i Odense.

Prinsesse Maries Vej med sine store træer.

Johannevejs villaer fra begyndelsen af århundredet.

Facadetegning af Anton Rosen af bebyggelsen på sydsiden af Dronning Olgas Vej. Fotoet nedenfor viser ca. det samme udsnit, som det ser ud i dag. Det er gået hårdt ud over nogle af husene siden mht. nye vindueshuller, bemaling og kviste. Til venstre for huset (på det lille billede) overfor den lille plads (lang tegning og langt foto) skulle have stået et stort træ.

Boligområde ved Nørrevænget

Boligområde mellem Skibhusvej og Tolderlundsvej, som bebyggelsesmæssigt falder i to dele: *a.* Dobbelthuse langs Nørrevoldgade, *b.* Nørrevænget, facadebebyggelse omkring en "square", et grønt område som er aftrappet i tre niveauer. Bebyggelsen er opført omkring 1. Verdenskrig.

Squaren er som motiv usædvanlig. Rundt om i byen findes adskillige karréer med et grønt område i midten, men et område af denne karakter findes ikke. Den oprindelige bebyggelsesplan kendes ikke. Det er imidlertid tydeligt at de tre største bygninger omhyggeligt er lagt midt for nord, vest- og østsiden af pladsen, i hver sin stilart. Midten af pladsen er indrettet til parkering, plæne, have og legeplads - regnet fra nord til syd. En trappe flankeret af to løver fører fra parkeringspladsen til plænen. Hele pladsen er omgivet af "kasse-klippet" lind.

Området er temmelig kuperet. Fra dets højeste punkt falder det 8 m mod syd er der et tilsvarende fald på ca. 5 m ned til Buchwaldsgade.

Dobbelthusbebyggelsen langs Nørrevoldgade syner i form og beliggenhed som et appendiks til resten. Husene er med mansard og høj kælder; det sidste til at opfange terrænfaldet. De uprætentiøse huse er oprindeligt bygget med mansardtag. I et par tilfælde er huset ombygget, sådan at facaden er ført op i to etager. Oprindelig har husene været i røde sten med skifer på taget og hvide vinduesrammer. I dag ses bl.a. sort bølgeeternit og brune vinduesrammer flere steder. Gaderummet er udført med fortov og en buskbeplantet rabat med klippede træer. Der er ingen forhaver.

Trods forskelligheder i bebyggelsens udtryk formår planen at holde sammen på squaren og dens bebyggelse. Det opleves helstøbt, selvom det absolut ikke er det. Bygningerne har format til at indramme pladsen, selvom afstanden mellem de modstående facader er hhv. 50 og 130 m. Kun på sydsiden kniber det lidt for de mere beskedne villaer at leve op til formatet i arrangementet.

Et fint og oplevelsesrigt område med megen charme.

Kik ned ad Nørrevoldgade. Det hvide hus fik i 1912 præmie af Odense Kommune. Det er tegnet af arkitekt Hjalmar Kjær.

Det "engelske landsted" langs pladsens nordside består af fire huse. Dobbeltindgangen kan ses i midten. Læg mærke til trappen med de to løver.

Rækkehuskvarter mellem Hjallesevej og Hunderupvej

Rækkehusområde mellem Hjallesevej, Skovgyden og J.L. Heibergs Vej. Området udgør den sydlige del af bebyggelsen Folkebo, hvor den nordlige del består af mindre parcelhuse, opført i 1939-41. Området udgør den "yderste" del af villaudstykningerne syd for landsbyen Hunderup. Det var tidligere anvendt som forsøgsmark af Dæhnfeldt.

Området rummer gode eksempler fra tre perioder på det rækkehusbyggeri, der var almindeligt før parcelhusbølgen skyllede over byernes yderdistrikter:

1. Den ældste bebyggelse nord for J.L. Heibergs Vej drager fordel af solorienteringen mod syd-sydvest og kan nøjes med ganske små forhaver mod nord. Sydfacaden varierer i facadehøjde via en vinkelformet planløsning, hvor stueetagen er trukket frem. Det giver en terrasse og adskillelse til naboen. Den røde puds på facaderne giver mindelser til de stærke farver i Gerthasminde.

2. Den mellemste bebyggelse har mindre markerede udtryk, selvom der også her er et lille bygningsfremspring ved skellet til naboen. Det er nøgternt byggeri i gule sten, med hvide vinduesammer og rødt tegltag. Bebyggelsens plan rummer, lige som den ældre bebyggelse, kun lige det nødvendige: Grunde og boligvej med vendeplads.

3. I den yngste af bebyggelserne har bilen for alvor holdt sit indtog. Her er både garager og to mindre fælles grønninger med stiforløb. Bygningsfremspringene er afløst af en altan og en underliggende, tilbagetrukket terrasse. At bygningerne ligger drejet i forhold til vejene for at opnå en måske, bedre solorientering kan synes lidt krukket, når husene i den sydligste halvdel herved samtidig kommer til at ligge skævt i forhold til deres haver.

1. Bebyggelsen nord for J.L. Heibergs Vej: Øst-vest orienterede blokke, rødpudsede med rødt tegltag, sydvendte haver og gammel beplantning. En fin detalje, både i denne og i bebyggelsen nedenfor, er de drejede skorstene.

2. Bebyggelsen mellem J.L. Heibergs Vej og en linie mellem denne og Blichersvej: Nord-syd orienterede blokke, gule sten, rødt tegltag, 1½ etage m. høj kælder og vestvendte haver. Husene ligger ud til små boligveje afsluttet med en vendeplads. Boligvejene giver adgang til én række.

3. Den sydligste bebyggelse: Flere rækker, drejet i forhold til nabobebyggelsen og skævt i forhold til vejene. Husene er opført i 1½ etage med skæv gavl; de er hvidpudsede med grønne lisener og sort eternittag. Haverne er orienteret mod syd og vest. Der er megen stedsegrøn beplantning, der anvendt som vejtræer virker temmelig fremmedartet. Bebyggelsesplanen indeholder en vis trafikdifferentiering med fællesparkering i garage eller på større pladser. Adgangen til det enkelte hus sker via en sti. Fælles grønne områder gør bebyggelsen mere åben end de to ældre.

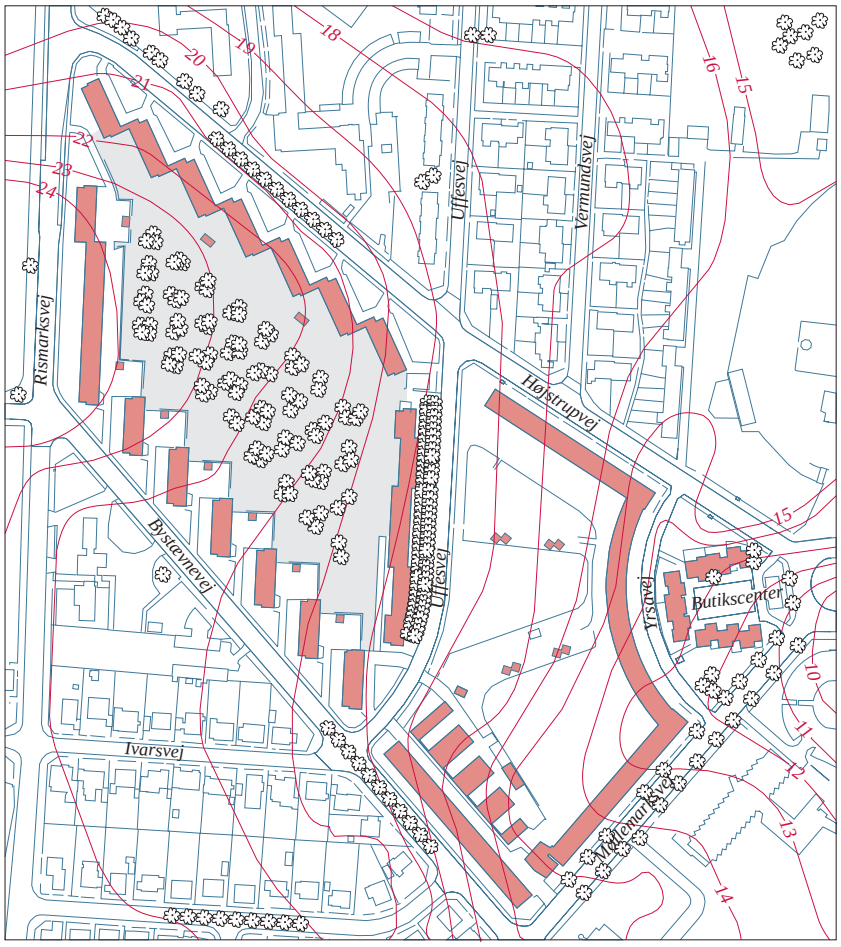

Etagehuskvarter mellem Rismarksvej og Møllemarksvej

Randbebyggelse i 3½ etage, som omslutter to store parklignende gårdrum. Facaden langs Højstrupvej er knap 500 m. Den vestlige del består af fritliggende og sammenbyggede blokke, mens den østlige mellem Uffesvej og Yrsavej kun rummer to huskroppe, en stok langs Bystævnevej og en mere end 300 m lang hjørnebebyggelse med en indadgående mægtig cirkelbue. Kvarteret afsluttes med et lille butikscenter mod øst ved rundkørslen syd for station. Bebyggelsen er opført i røde sten med hvide altanbrystninger og hvide buede kviste. Tagene er tækket med rød tegl.

Det vestlige gårdrum er består af en grøn plæne tilplantet med egetræer i grupper på 2 og 3, og indrettet med klippede hækplantninger, som omslutter mindre rum. Vest for Uffesvej findes et langt espalier som en overdækning langs hele husblokken her. Det østlige gårdrum består af vekslende flisebelagte flader, græsarealer og skråninger plus træ- og buskbevoksning. Terrænet falder fra NV mod SØ med ca. 12 m på langs af området.

Trods det store antal boliger virker den vestlige del af området overskueligt. De fire fremspringende altan-karnapper pr. blok medvirker bl.a. hertil. Gårdrummet er udformet med overbevisende enkelhed og styrke. Beplantningen danner et rum i rummet under kronerne. Det er smukt, og det er robust. Pergolaen med sit espalier ud mod Uffesvej er fint tænkt.

I den østlige del giver facadelængderne, og manglen på vertikal opdeling af dem, indtryk af en helt anden skala end den vestlige. Da bebyggelsen skyder sig ind i terrænet giver det samtidig en meget høj facade på det laveste punkt mod Yrsavej, hvor cirkelbuen svæver på en høj kælder. Man havde forventet, at netop cirkelbuen ville lægge op til en midterakse, som kunne binde gårdrum, bygning og butikscenter sammen. Det er ikke tilfældet. Tværtimod virker det som om, at man har været bange for symmetrien i anlægget.

Butikscentret ligger i fokus af bebyggelserne. Men sammenhængen glipper. I stedet for at åbne sig med et torv, vender det ryggen til. Boligplaceringen virker her lidt umotiveret og ude af skala med resten.

Bebyggelsen er opført i 1948 og tegnet af arkitekterne A. og E. Eriksen med inspiration, via boligselskabsdirektør Erling Knudsen, fra en samtidig boligbebyggelse af arkitekten Gunnar Linman i Örebro, Sverige. Det var ligeledes Erling Knudsen, som engagerede landskabsarkitekten C.Th. Sørensen. Odense Kommune var bygherre.

Landskabsarkitekten C.Th. Sørensen stod for beplantningen af det vestlige parkrum, som trods de mange høje træer virker åbent og venligt. Egens egenskaber som et karakterfuldt træ, der ikke kaster massive skygger, er udnyttet fint.

Butikscentret ligger i fokus af cirkelbuen, men uden nogen åbenbar sammenhæng mellem de to bebyggelser.

Etagehuskvarter ved Nyborgvej

Etageboligkvarter fra 1930'erne og 1940'erne med private udlejningsboliger. Området begrænses af Nyborgvej - Nansensgade - Rødegårdsvej - Reventlowsvej. Mindre private veje opdeler det overordnede karrémønster.

Karréstrukturen er ikke gennemført konsekvent mht. sammenhængende facadebebyggelse og ensartethed. De lange karréer (op til 300 m) langs Schacksgade og Thuresensgade består af mange mindre ejendomme. Flere steder er der kik mellem bygningerne til grønne gårdrum. Vejmiljøet er i forhold til Odenses standard nøgent og uden træplantning. Det giver lange synslinier gennem gaderummene.

Bebyggelsen er overvejende i tre etager; enkelte i 2½ og 4 etager ses også. Schacksgade udgør et homogent forløb af 2½-3 etages ejendomme. Det er murstenene der dominerer. Lidt bastante bygninger, mange i røde sten med mørke vinduesindfatninger. Vinduespartier er ofte delt i to ruder, uden yderligere sprossser eller mindre ruder foroven. Nogle steder bryder smalle altaner facaden.

Området har beskedne kvaliteteter. Det er typisk for sin tid: Små lejligheder og spartansk udtryk. Husene er opført mere eller mindre på samlebånd af håndværksmestre, som har opført et par opgange af gangen. Der er bygget på traditionel bymæssig vis i skel mod gaden, i en ensartet højde på 3 etager, men uden den alsidighed i funktion, som kendetegner den ældre by. Det efterlader en vis monotoni og et indtryk af privatsfære. Områdets ældre butikker er forsvundet, men Superbrugsen har en dominerende placering i området med rød skilte og flag mod Rødegårdsvej.

Bortset fra de parkerede biler ser området ud som om, at tiden er gået sporløst hen over det. Her er der ingen tilløb til vejindsnævringer, bump, steler, træer eller andet, som kan bryde ensformigheden i gaderne og skabe mindre rum med færdsel på fodgængernes præmisser – eller signalere at gadearealet kunne være andet end den korteste vej til og fra opgangen. Gårdrummenes beplantning kompenserer i nogen grad for gaderummenes lidt øde udseende.

Det der gør området interessant er som dokumentation af byggeri for jævne folk fra en økonomisk trængt periode – slutningen af 1930'erne og begyndelsen af 1940'erne.

Hjørnet af Rødegårdsvej og Gyldenløvesgade – et af de lange kik i området.

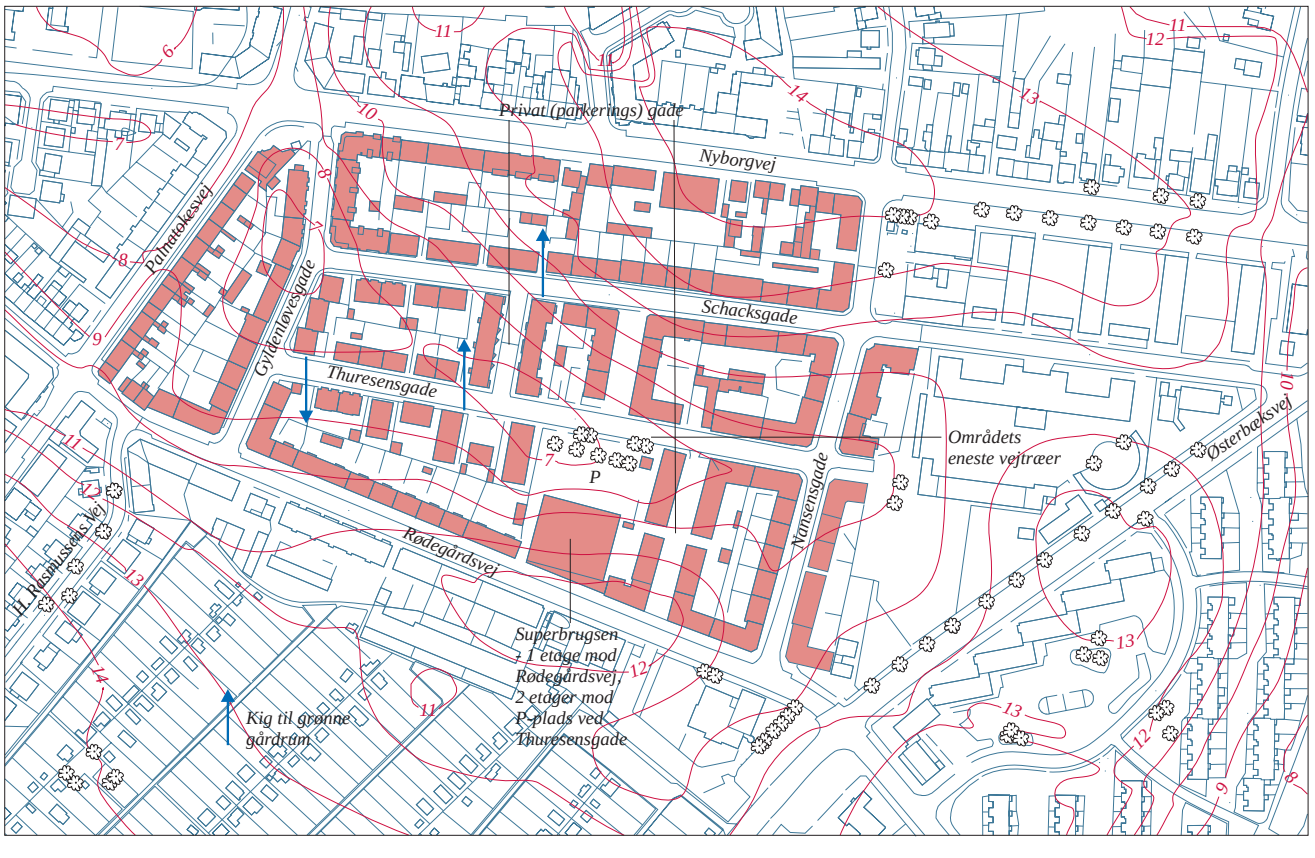

Områdets gader og veje er anlagt i omkring 1930, hvorfra også hovedparten af bebyggelsen stammer. Enkelte ældre huse findes langs Nyborgvej. Ejendommene blev typisk opført af private bygherrer som tømrermestre, murermestre og vognmænd. Enkelte navne går igen adskillige gange, således tømrermester Axel Andersen som sammen med arkitekt Vagn O. Kyed stod for en stor del af bebyggelsen i Thuresensgade.

Udsnit og dele

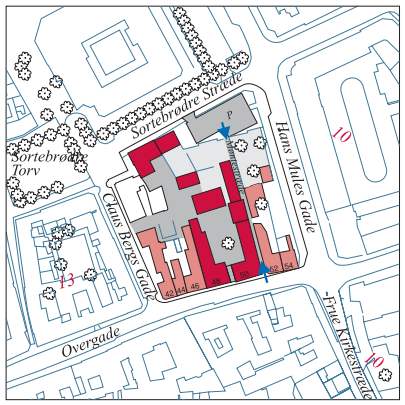

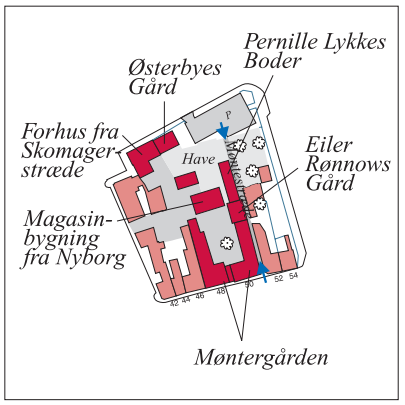

Udsnit af Generalstabens Topografiske Kort fra 1904, her gengivet i målforholdet ca. 1:4.000. Til sammenligning med øvrige kort er indsat husnumrene 48 *og* 50*; havearealer i karréen er markeret med gråt. Bygningerne mod øst var Postgården (*132*, gæstgiveri og posthus), som lå hvor Hans Mules Gade findes i dag. Nabobygningerne i baggården til Overgade 46 (*125*) husede en sukkervarefabrik.*

Møntergården i Overgade

Museumsområdet Møntergården er opbygget med udgangspunkt i Overgade 48-50. Disse to ejendomme samt Pernille Lykkes Boder i Møntestræde udgør kernen. Senere er området suppleret med bygninger, der var nedrevet andre steder i byen.

Møntestræde fremstår som det mest originale byrum i museumsområdet. Der er spændende kik fra begge ender.

Museumskomplekset indeholder en fin samling bygninger. De er placeret i nuværende og tidligere facadelinier, og sådan at der dannes forskellige gård- og haverum. Det er styrken, men samtidig også svagheden i bebyggelseskomplekset, at bygningerne og Møntestræde er autentiske mens "mellemrummene" ikke bærer dokumentation om tidligere tiders anvendelser. Det kan også synes problematisk, at det ydmyge Møntestræde rummer både for- og sidehusbebyggelse. Men det er vel vilkårene, når der skal reserveres plads til fremtidige bygninger.

Man kan håbe, at parkeringspladsen med tiden kan give plads for en facadebebyggelse langs Sortebrødrestræde og dermed mildne politistationens dominans. Samtidig kan man ønske, at Møntestræde igen får gydekarakter i den nordre ende; midlertidigt måske med en mur langs vestsiden.

Møntergården og Møntestrædes udmunding i Overgade.

Møntestræde nærmest Overgade. Masser af karakter nærmest, hvor bygningerne har ca. samme dimensioner. Strædet bliver diffust i den fjerne ende.

Møntestræde. Pernille Lykkes Boder og Ejler Rønnows Gaard. På den modsatte side fin beplantning og en mur til at indramme strædet og den fine brolægning.

Møntestræde set fra p-pladsen. Plænen og havemøblementet virker privat og lidt uforståelige i forhold til strædet.

Flakhaven - byens rådhusplads

Flakhaven betyder den flade indhegning. Oprindelig et indhegnet græsningsareal på kanten til landbrugslandet – dengang Odense kun var en lille by. Senere blev det til torvehandel, fortrinsvis med tømmer, lertøj, sko og andet ikke fortærbart. Rådhuset lå fra 1400-tallet i torvets nordvestlige hjørne med facade mod Vestergade.

Flakhaven er i dag byens centrale og monumentale plads, nyindrettet til byjubilæet i 1988. I sin nuværende form i høj grad en iscenesættelse af Skt. Knuds Kirke og Rådhuset. Pladsens dimensioner er ca. 40 x 80 m. Pladsen og bygningernes skala er særegen i odenseansk forstand, og i forhold til Vestergade-Overgades købstadshuse. Det er byens monumentale plads, omgivet af magtens tunge rødstensbygninger: Rådhuset, Domkirken og Den Danske Bank. De er opført i henholdsvis gotisk stil fra 1880-83 (Herholdt efter rådhuset i Sienna), gotik op mod år 1300 og senere samt italiensk klassicisme anno 1932. Den sidste bygning er i realiteten en skalmuring af flere bygninger, hvor kernen udgøres af den tidligere Fyns Diskontokasse opført i 1872-75.

Selvom pladsen afgrænses af rådhus og bank som tyngdemæssige pendanter, har man ved dens indretning forladt tidligere tiders læggen vægt på symmetri og markering af pladsens midte, hvor der før var placeret en statue af Frederik VII. I stedet ses markering af ganglinier til rådhusets indgang og en række bænke og bure til sæsonens blomsterarrangementer på langs af pladsen. Nærmest Vestergade har Wiig Hansens liggende skulptur skullet leve op til dimensionerne for ikke at blive helt væk. Dens store, runde former gør den til et yndet klatrestativ for børn. Vestsiden optages af en livligt trafikeret cykelsti. Østsiden langs rådhusets facade har sol om eftermiddagen og rummer rådhuscafeens udeservering – ikke mindst for turister et yndet opholdssted – og langs nordsiden færdes Vestergades fodgængerstrøm.

Rummet virker stort og gør det vanskeligt som fodgænger at vælge at placere sig. Samtidig er lukningen mod Skt. Knuds Kirke kun tilsyneladende; en jævn strøm af biler og busser passerer uafladelig. Som opholdsareal kalder et så stort byrum på opdeling og læ – men måske også på begivenheder, som lejlighedsvis kan udfylde pladsen. På den anden side er det også en kvalitet at have et sådant mægtigt byrum uden forstyrrende kommercielle elementer.

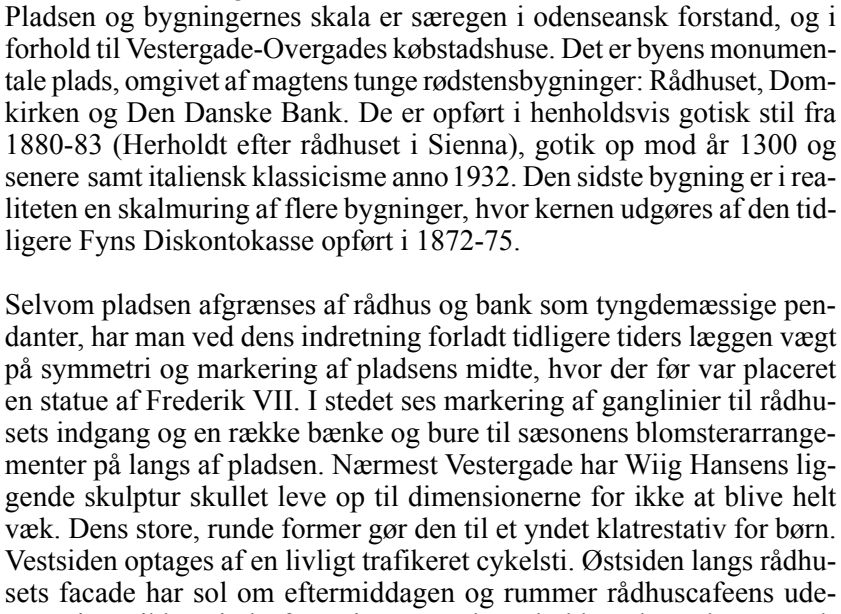

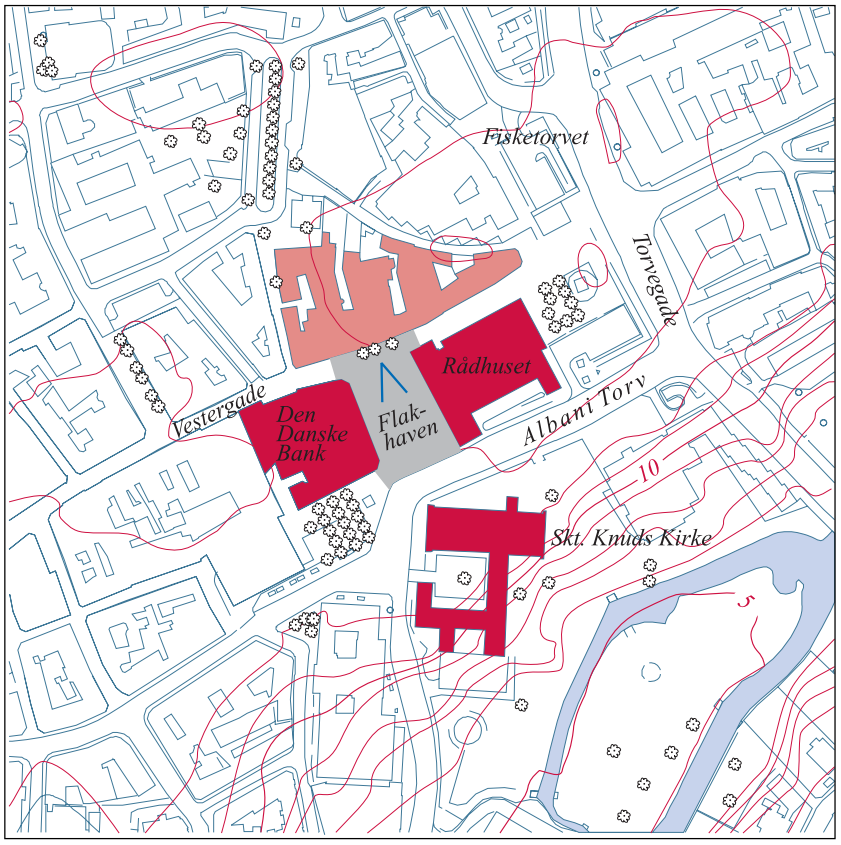

Flakhaven, byens monumentale plads. At den ikke altid har været så regulær i formen fremgår af maleriet forneden til venstre fra begyndelsen af 1800-tallet. Til venstre ser man ned ad Vestergade, derefter ligger det gamle rådhus med hovedvagten og i midten Beldenaks Gård foran Skt. Knuds Kirke.

Flakhaven 1580-1996.
Alle fire kort er givet samme orientering og målestoksforhold, ca. 1:4.000. Som det fremgår er torvets nuværende form et resultat af flere nedrivninger i sidste århundrede, hvor målet bl.a. var at frilægge kirken. Bl.a. forsvandt i 1839 Oluf Bagers Gaard mellem kirken og Albani Torv.

Braunius prospekt over Odense fra ca. 1580, udsnit. Apoteket holdt til i den fhv. bispegård. Øst for Skt. Knud skimtes den ældre Skt. Albani Kirke.

Jacob Bruun 1755, Odense med omgivende jorder, udsnit. Kortet er skematisk og har udrettet skævhederne i bygningernes placering.

Odense 1873, før det nye rådhus blev opført 1880-83.

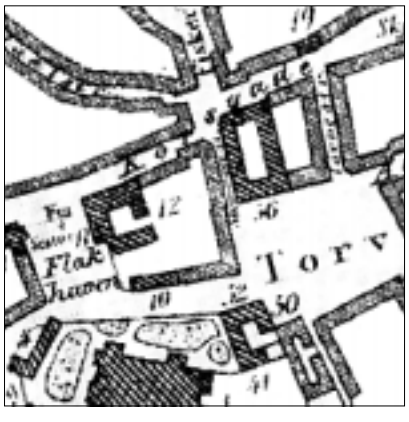

Udsnit af kort fra 1922 kombineret med dagens kort.

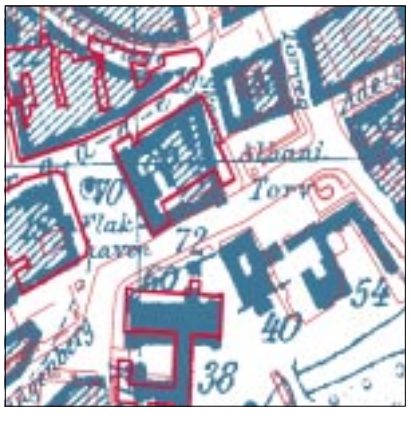

Fisketorvet og Albani Torv

Fisketorvet og Albani Torv udgør dele af det sammenhængende gade- og torverum mellem (mod øst) Thomas B. Thriges Gade-Torvegade-Albanigade, (mod vest) Rådhuset-bebyggelsen ved Vestergade/Stålstræde, (mod nord) bebyggelsen i Nørregades sydlige ende og (mod syd) Falck-Securitas/Industri- & Handelskammeret/Realkredit Danmark. De to torve har hver oprindeligt været omkranset af bebyggelse og forbundet via det nu forsvundne Skomagerstræde langs Rådhusets østside, samt indirekte via Torvestræde – byens ældste gadegennembrud. Stedet er Odenses fikspunkt med kirketårnene, tårnet på Falck-Securitas og BG Banks højhus.

Stedet præges af trafik, både den gennemkørende, den krydsende og den holdende. Både Fisketorvet og Albani Torv rummer i dag underjordiske parkeringspladser. Cykeltrafikken krydser til og fra Vestergade og bustrafikken drejer af til Skt. Knuds Plads og Klingenberg. Samtidig er det starten på fodgængernes hovedstrøg, flankeret af cykelstien gennem Vestergade. Det er ikke et sted, hvor man stopper op og slår sig ned. Snarere er det en række delområder uden helt definerede grænser, hvor de fleste haster forbi. Væsentlige dele ligger i skygge af de høje bygninger om eftermiddagen og den tidlige aften. Mod øst afgrænses området af to nyere forretningsejendomme på hver sin side af Overgades udmunding i Torvegade.

Krydset Vestergade-Torvegade-Overgade er beliggende på en lille bakketop 7-8 m over åen. Fra krydset er der bred udsigt mod syd ad Albanigade og mod Overgades husrækker. Albani Torv ligger på et naturligt plateau umiddelbart oven for skrænten ned mod åen.

Albani Torv opstod i anden halvdel af 1500-tallet på den nedlagte Skt. Albani Kirkes kirkegård. Op til 1955 fandtes der stadig torvehandel her;

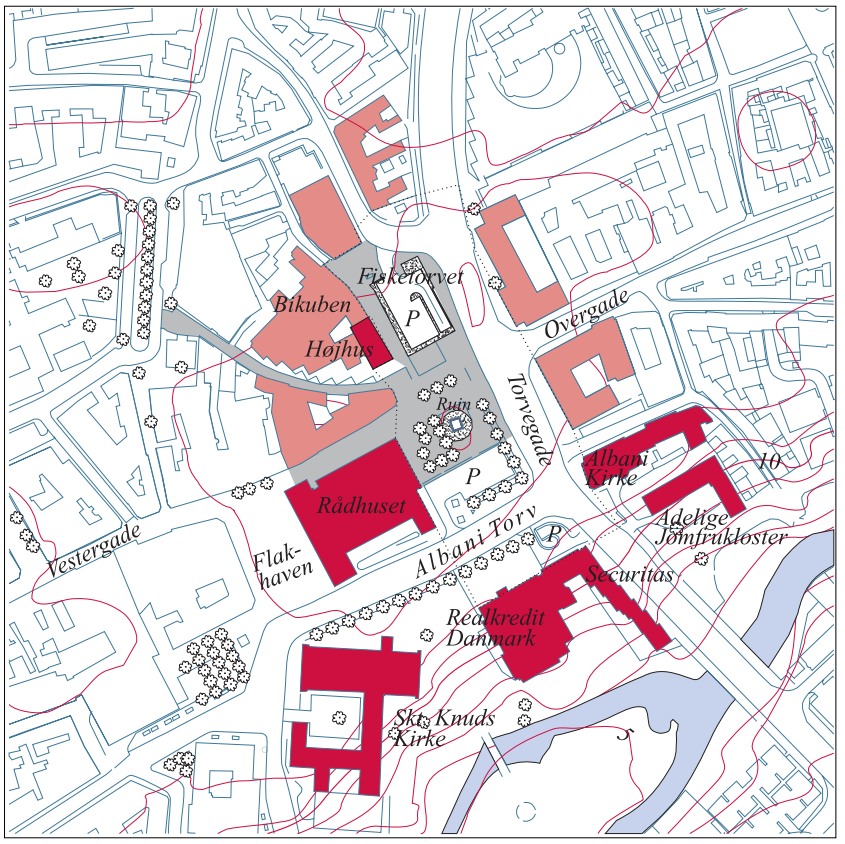

Det rum som dannes af Fisketorvet og Albani Torv er søgt vist med en stiplet linie.

Herunder: Fisketorvets grænser dannes af bl.a. Bikubens højhus, den gamle sparekassebygning og det tidligere apotek på nordsiden.

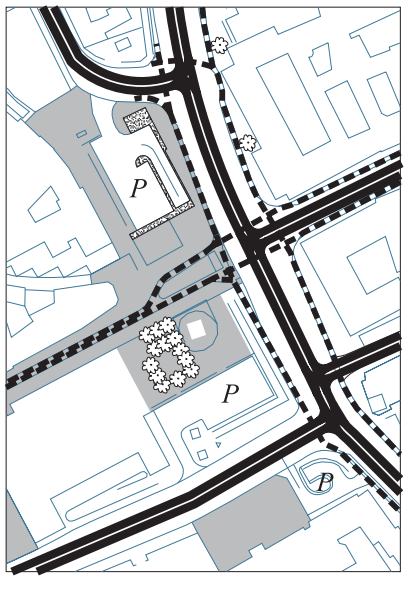

Det nuværende trafikmønster præges dels af den gennemkørende trafik, dels af de mange trafikarter som har ærinde i området: Personbiler, varevogne, busser, cyklister og fodgængere. Ikke mindst cyklisterne er et iøjefaldende islæt i bybilledet.

Stiplet: Cykler
Fuld streg: Biler m.fl.
Grå raster: Fodgængerområder

Til højre: Ruinen blev rullet tilbage på grunden, da den lå i vejen for en tilslutning til Torvegade. Den lå oprindelig i Overgade, er fredet og rummer en enestående kælder.

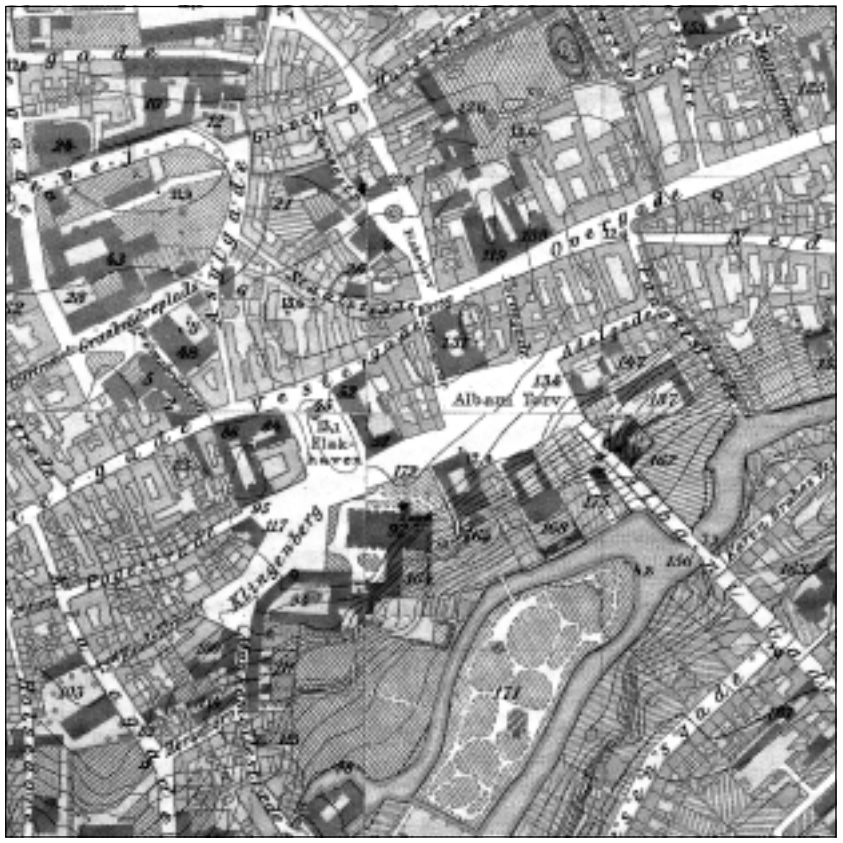

Torvene i Odense 1904. Fisketorvet og Albani Torv var forbundet af Skomagerstræde, mens Torvegade var en forløber for senere gennembrud i større målestok.

og omkring århundredeskiftet var Fisketorv, Albani Torv, Sankt Knuds Plads, Flakhaven og Klingenberg et af de største og livligste sammenhængende torveområder i Danmark. Det store gadegennembrud skete i 1970. I dag findes regelmæssig torvehandel ved Sortebrødre Torv.

Stedet er problematisk som pladsdannelse betragtet. Trafikfunktionerne skiller mere end de sammenknytter, i hvert fald set fra en fodgængers position. Dimensionerne på den omgivende bebyggelse er efter Odense-forhold store. Bygningerne spiller op til en stor sammenhængende pladsdannelse, selvom deres højder varierer betydeligt. Bakketoppen gør sit til, at stedet kan være svært at overskue i sammenhæng, selvom man et øjeblik forestillede sig, at parkeringspladserne, læmurene og beplantningen forsvandt. Samtidig med eller som følge af gadegennembruddet er der gjort en del ud af at reservere arealer til fodgængerne (de grå markeringer på kortet). Den forsænkede p-plads på Fisketorvet er omgivet af læmure og der er placeret en skulptur sydfor. Arealet ved foden af højhuset er forsænket og beplantet, arealet øst for Rådhuset har fået en lille lund af opstammede træer, der er opstillet bænke, og ruinen har fundet (eller fået) sin plads på dette sted. Alt dette kan ikke udviske indtrykket af, at centrale pladser i byens geografi og indbyggernes bevidsthed er blevet reduceret til randområder udsat for trafikstøj og blæst - og skygge i de attraktive timer sidst på dagen.

Albani Torv, Sct. Knuds Marked, malet af Pietro Krohn i 1885.

Albani Torv set fra Skt. Knuds tårn ca. 1910. Størsteparten af torvets bygninger er siden forsvundet, dels i forbindelse med rådhusudvidelsen og gadegennembrud, dels i forbindelse med nybyggeri. Forrest til højre ses Læseforeningens Gård, ovenover Industripalæet som blev afløst af Kreditforeningen Danmark. Bebyggelsen på torvets nordside, og "Albaniborg" ved siden af Albani Kirke forsvandt ved det store gadegennembrud Thomas B. Thrigesgade-Torvegade-Albanigade.

Albani Torv med Albani Kirke og Jomfruklosteret liggende for enden og Securitasbygningen med sit tårn på hjørnet. Beplantningen langs sydsiden (til højre) søger at fastholde en facadelinie.

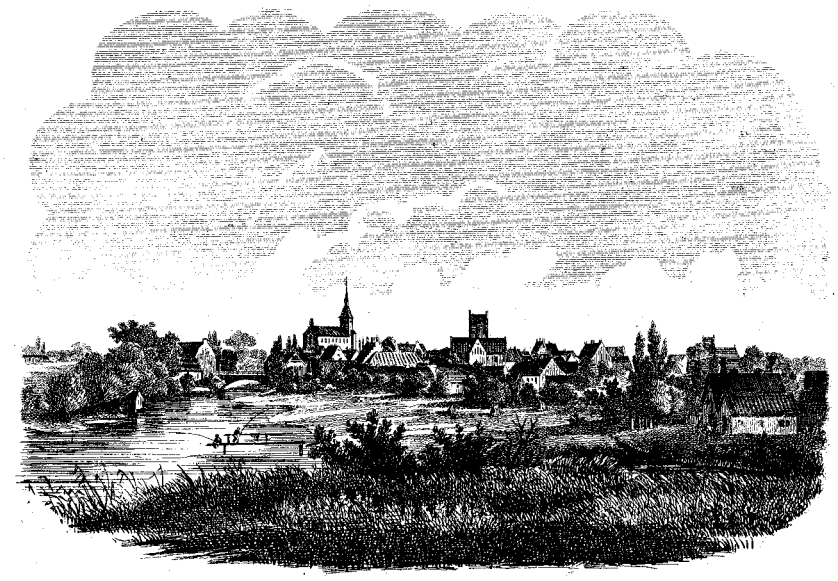

Udsigt mod byen fra Heltengen. Stik fra o. 1860.

Udsigt mod byen fra Skt. Jørgens Haven over Heltengen

Skt Jørgens Gade

Odenses gamle udfaldsvej mod Nyborg. Som sådan fungerede vejen indtil omkring 1850. Navnet stammer fra middelalderen og har forbindelse til Skt. Jørgens Gård, spedalskhedshospitalet uden for byens østport. Dens bygninger blev siden til tre fæstegårde under Gråbrødre Hospitals Gods, og gårdenes længer blev i forrige århundrede delt op i mindre stykker og blev til huse i forstadsbebyggelsen. Trods omfattende fornyelser er store dele af gadens bebyggelse stadig oprindelig, sådan at bebyggelsesmønstret, med en lav husrække på hver side af gaden, endnu kan opleves.

Gaden er en blanding af klare pejlemærker og uforudsigelighed. Snart er den snæver, snart er åben, snart giver den udsigt og snart lukkes for udsynet. Men hele tiden drejer den, og det meste af vejen er man enten på vej op eller på vej ned. Endnu kan man sine steder have fornemmelsen af at komme til Odense for mere end 100 år siden, når man ser de lave huse foran byens tårne.

Gaden ligger på skråningen ned mod Odense Å, som dens slyngede forløb følger. Gadens stigninger og fald afspejler gamle tilløb til åen; således lavningen hvor Pjente Dam lå.Det højeste punkt findes i nærheden af Palnatokesvej/Grønlandsgade. Nærmest byen ses stadig det gamle bebyggelsesmønster med én række huse med dybe haver, som går over i engarealer. Længere ude, hvor afstanden til åen er større, ligger boligkvarteret ved Palnatokesvej-Vikingevej-Jomsborgvej.

Skt. Jørgens Gade begynder ved Pjentedamsgade; her stod byporten mod øst, inden den senere blev flyttet længere ud.

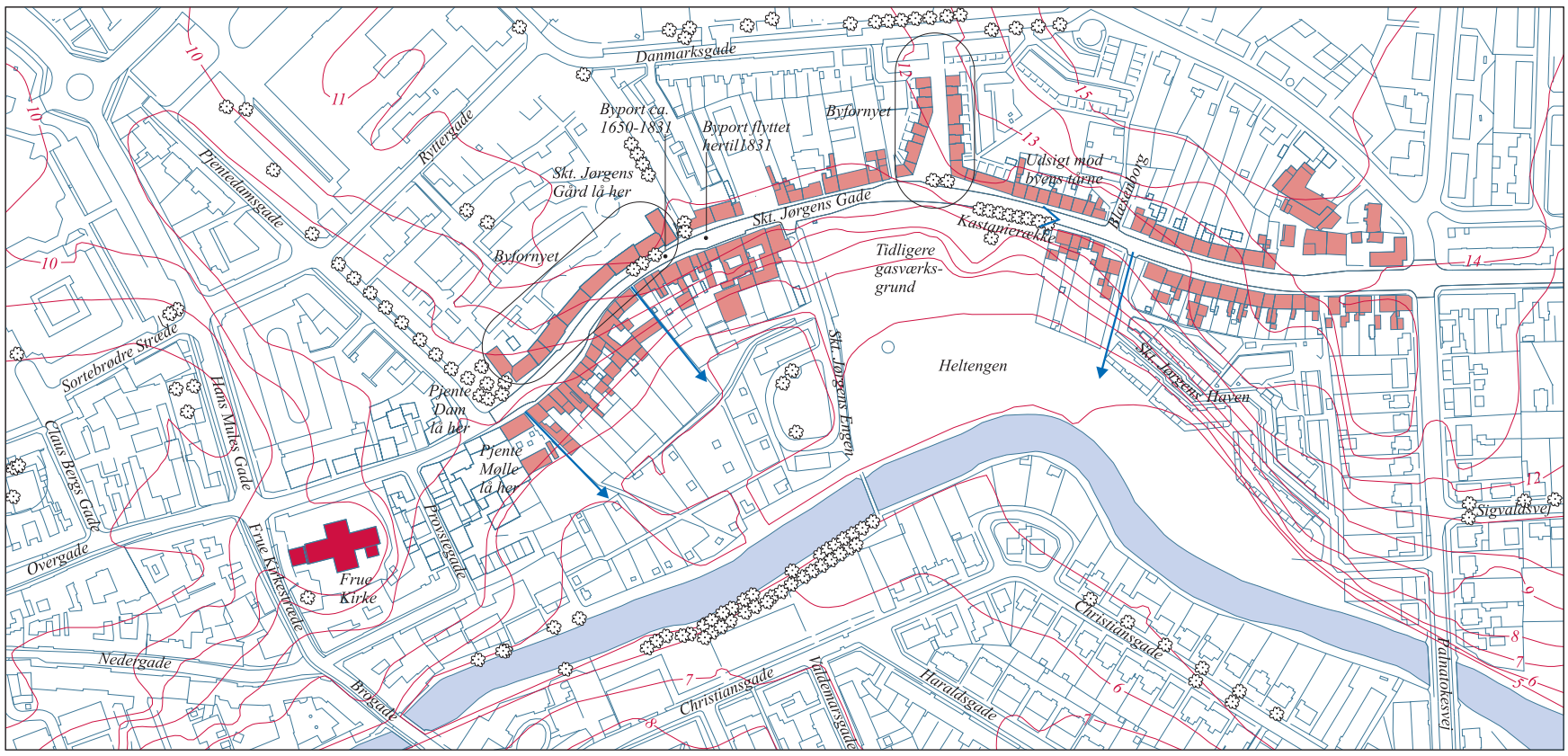

Billedserie fra en vandring ad Skt. Jørgens Gade mod bymidten. Numrene på kortet svarer til billederne regnet fra oven og ned.

Skt. Jørgens Gade set fra øst omkring 1750. Gravure af P.I. Grønvold til bogværk om Frederik V's rejse i Danmark og Norge 1749. Motivet viser kongens indtog i Odense. Billedet er næppe korrekt i forhold til den virkelige bebyggelse.

Skt. Jørgens Gade begynder ved Pjentedamsgade. Begge husrækker har før set ud som den bevarede langs sydsiden.

1. Efter krydset Palnatokesvej/Grønlandsgade. De halvhøje huse og drejningen mod højre gør gaden snæver, men der er kik til lave huse, en trærække og et vejsving.

2. Blæsenborg Forstad. Lav landevejsbebyggelse og en lidt højere række forstadshuse med kvist. Kik bag om trærækken til fjernere bygninger og et varsel om åbenhed og udsigt.

3. Kastanierne definerer retningen, gaderummet og åbner for udsigten til byen hen over engarealerne. Vejsvinget afslører blandingen af ældre og yngre huse, fra 1 til 4 etager. Det fornemmes som at komme Odense for mere end 100 år siden.

4. Pjentedamsgade. Små og større, beskedne og fine huse til venstre. Rækken går ned og så op igen. Lyset slipper igennem passager med udkik til åen, og ved Provstegade halvvejs oppe ad bakken. Afstanden mellem de to blokke til højre markerer, hvor Rosenbækken blev til Pjente Dam, før den fortsatte over gaden og løb ned i åen. Her var byens østgrænse op til svenskekrigenes tid - og her lå vandmøllen Pjentemølle.

Frue Kirkestræde-Brogade

Gadeforløb fra Overgade til Frederiksbroen bestående af Frue Kirkestræde og Brogade. De ældre dele af bebyggelsen rummer en særdeles kompleks bebyggelsesstruktur med mange side- og baghuse og med smalle og små gårde. Vestsiden af Brogade er fornyet i dette århundrede med større bygningsenheder – røde sten i op til 4 etager, fremmed for den øvrige bebyggelse. Trods nedrivninger og gentagne vejudvidelser har gadeforløbet bevaret sine gamle sving, som dels markerer de to strækninger, dels giver en fin oplevelse på vej til eller fra broen.

Nedergade og Brogade var tidligere Odenses udfaldsvej mod syd med forbindelse mod Svendborg og Nyborg. Møllebro (oprindelige Maglebro, dvs. den store bro, senere forvandsket til Møglebro og Møllebro, siden ændret til Frederiksbro) var den vigtigste bro over åen indtil 1857, hvor Albanibroen blev bygget. Bebyggelsen langs gadeforløbet var sammenhængende og Frue Kirkestræde betydeligt smallere end i dag. Nedergade blev forlænget på tværs af Brogade i 1887 samtidig med bebyggelsen af Provstegården og anlægget af Provstegade. Det vestlige hjørne af Nedergade og Frue Kirkestræde blev nedrevet i 1930'erne.

Gadeforløbet er undergået mange ændringer. Bebyggelsen er blevet byfornyet og væsentlige dele er blevet udskiftet både i slutningen af forrige århundrede og i 1930'erne. Gentagne vejudvidelser har fortrinsvis ramt kirkegården. Fra at være et område med fabrikation, boliger og værtshuse er der sket et skift til boliger og enkelte butikker. Men strukturen er bevaret. Gadeforløb, skel og mange ældre bygninger rummer en fortælling om, hvordan der tidligere har set ud. Og støbejernsbroen står trods istandsættelser intakt som et vidnesbyrd om starten på den industrielle periode.

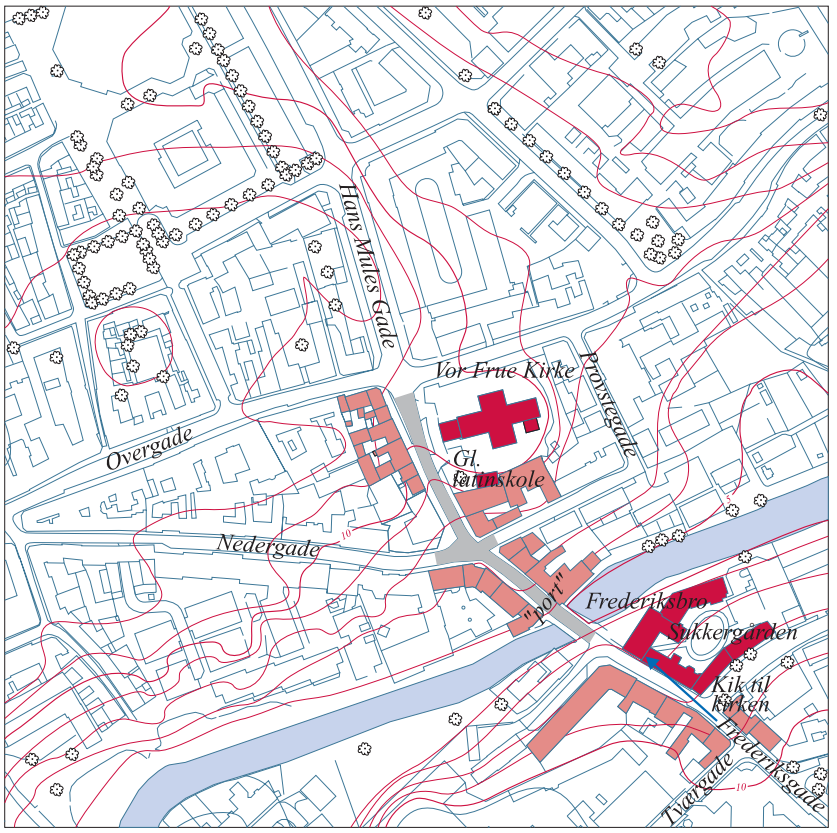

Ådalen har tydelige skrænter på begge sider. Særlig kommer det til udtryk i Frue Kirkestræde fra Nedergade op til Overgade. Fra åbredden under broen er der en højdeforskel op til hhv. Overgade mod nord og Tværgade mod syd på godt 5 m. Kirken ligger på en "knold", der sikrer at den kan ses på god afstand.

Til venstre og herunder: Gadeforløbet rummer den gamle iagttagelse om perspektivisk forkortning og forstærkning af selv svage krumninger i vej- og facadeforløb. Det gælder helt fra Frederiksgade, hvor kirketårnet ses over Sukkergårdens facade. Selv ved Nedergades krydsning opleves et stærkt sving, samtidig med at Brogades østfacade og Frue Kirkestrædes vestfacade eksponeres. Terrænforskellen understreges af de aftrappede fundamenter.

Midten til venstre: Foto af porten mod Brogade, ca. 1876-1879. Bemærk de to ens gavle ved brofæstet.

Nederst til venstre: Porten og Frederiksbro i dag.

1. Husrækken begynder med fint udformede forhaver, der ligger over vejens niveau, når man kommer om hjørnet af Kanalvej sydfra.

2. Hvor vejen er kommet i niveau med terræn ligger "Ribbio de Hansa", "Sorrento" og "Osborne". Lidt tunge huse i røde sten, med høj kælder og uden umiddelbar kontakt med haven. Husene er opført af materialer fra det nedrevne, første baneposthus fra 1865.

Villaer langs kanalen

Området er enestående ved sin randbeliggenhed med kanalen på den ene side og skoven på den anden; én række huse med direkte adgang til vand og skov. Husene ligger overvejende på kanten af Næsbyhoved-holmen og dæmningen langs kanalen, i en højde af 5-6 m over vandet. Bagtil rejser holmen sig til en højde af 16 m over daglig vande med voldstedet fra Næsbyhoved Slot. Mod nord og mod syd findes de flade indvundne arealer, herunder Næsbyhoved Sø, som blev tørlagt i 1863.

Slottet lå oprindelig på en holm med Næsbyhoved Sø i ryggen og med et fladt forland mod den nuværende kanal. Det var opført omkring år 1300 og fungerede frem til 1534, hvor det under Grevens Fejde blev indtaget og ødelagt af byens borgere. Motorbådshavnen ligger ud for lavningen mellem to holme og har sin udmunding i kanalen på et sted, hvor ældre kort viser et udløb fra søen til fjorden. Kanalen blev bygget i årene fra omkring 1800.

Den nuværende bebyggelse langs kanalen er opført fra ca. 1880. Et kort fra 1883 viser de første 3-4 villaer liggende ved det sydlige knæk af vejen. Bebyggelsen er typisk for sin periode, samtidig med at der kan iagttages en udvikling fra de første, individuelle villaer mod syd til rækken ved indsejlingen til bådehavnen. Her har der været en bygmester på spil med en samlet bebyggelse. Generelt er bebyggelsen uspoleret med hensyn til ændringer af den oprindelige arkitektur.

Overraskelsen for den besøgende er den lokale pendant til "Vorbasse Krigshavn", bådehavnen bag Kanalvej. Pludselig er der kik til et havnemiljø inde "på land". En delvis overdækket indsejling giver adgang under vejen til et bassin på ca. 40 x 140 m; et hyggeligt gør-det-selv miljø for motorbådsfolket med klubhus, ophalingsplads og vinteropbevaring af både. Når man ser i retning af indsejlingen opleves forskellen i skala mellem villabebyggelsen og siloerne på den anden side af kanalen. Lystbådehavnen blev indviet i 1938.

Funkishuse ved Tesdorpfsvej

Mindre funkisbebyggelse fra midten af 1930'erne, som nok var planlagt større. Nogle huse står som på opførelsestidspunktet: Hvide facader, udkraget tag over altan. Andre huse er tidens løb ombygget, f.eks. er altanen inddraget, eller har fået ny farvesætning. Vejplantningen er delvis fornyet i området.

Området falder jævnt fra Rosengårdsvej mod nordvest. Kurveforløbet er nogenlunde parallelt med Tesdorpfsvej. Terrænet byder ikke på særlige karakteristika.

Der er tale om funkisvillaer uden de store falbelader. De typiske stiltræk er følgende:

- Lyse facader og hjørnevinduer (skal illudere lette facader, da dækkene ideelt bør bæres af søjler inde i huset).
- Næsten fladt tag med, efter danske forhold, stort udhæng.
- Udkraget tag over hjørnealtaner.
- Vandrette bånd/gennemgående gesimser, der skal medvirke til den lette facade, svarende til udkragning af ½ sten.
- Understregning af de vandrette elementer ved overdækning af indgangsdør, vinduer i (smalle) karnapper og under altan (svarende til tagudhæng).
- Relativt store vinduesruder.

Husene er uden dekorative detaljer iøvrigt, bortset fra rundt vindue i trappegang og enkelte indmurede glasbyggesten. Et par huse er ved om- og tilbygning ændret. Andre huse har fået isat nye småsprossede vinduer. Men ellers står bebyggelsen i store træk som lige efter opførelsen.

Haverne varierer betydeligt i størrelse, men ingen er store. Der er tæt til naboskel og til vejen. De smalle forhaver er overvejende uden større hække eller andre former for hegn. Det giver en bymæssig tæthed og en nærhed til naboen, som kan nødvendiggøre et behersket inden- og udendørs liv. To af husene har fået malet facader i en mørk "okseblod" med kontrasterende striber i form af vinduesindfatninger og gennemgående gesimser under vinduer og til markering af etageadskillesen. Det er gjort ganske drevent.

Rundkørslen må oprindelig være tænkt som et lille friareal. Den virker forsømt, og beplantningen synes helt tilfældig.

Området er unikt for Odense. Bevaringshensyn må fordre opretholdelse af de åbne forhaver med lav beplantning, rydning af høje hække, store buske og høje hegn, stop for flere småsprossede "puds-let" vinduer og restriktioner på tagformer ved fornyelse og på farvesætning.

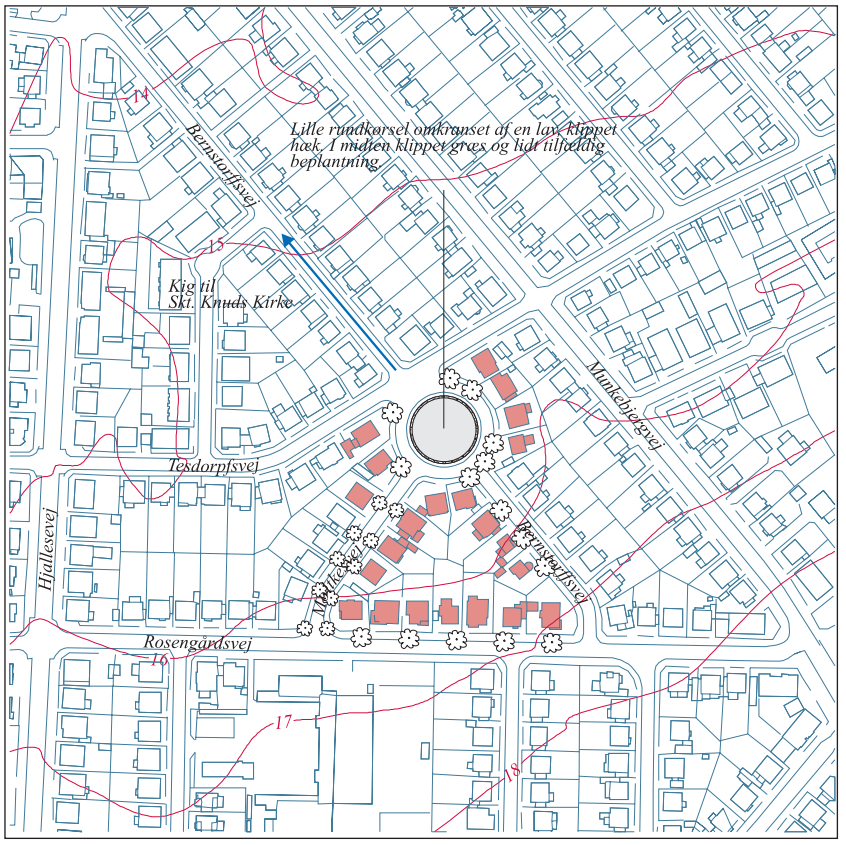

Området med sin rundkørsel begynder hvor Bernstorffsvej og Tesdorpfsvej skærer hinanden. Bernstorffsvej fortsætter efter rundkørslen og munder ud i Rosengårdsvej. Fra Bernstorffsvej er direkte kik til Skt. Knuds Kirke som et flot point de vue.

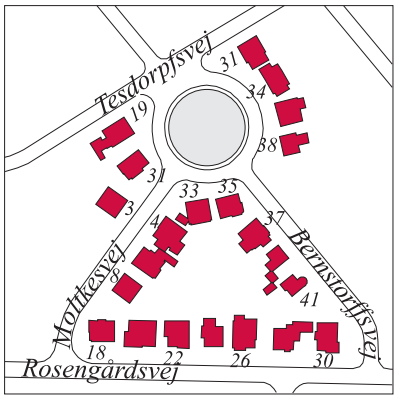

Husene er opført over et par år fra 1933 til 1936. Der har været flere bygherrer og arkitekter:

Arkitekt Harald Krogsgaard: Moltkesvej 6. Arkitekt Vagn O. Kyed: Moltkesvej 3, Tesdorpfsvej 19 og 31. Tømrermester M.J. Hersaa: Moltkesvej 4 og 8. Arkitekt Lorenz Andresen: Rosengårdsvej 22, 24 og 30. Arkitekt Joh.Fr. Kragh: Rosengårdsvej 20 og 26. Murermester Henrik Hansen: Rosengårdsvej 18.

Bygherrerne har været lige så mangfoldige, oftest var det håndværksmestre.

Med så mange arkitekter og bygherrer er det påfaldende, at det lykkedes at opretholde et vist helhedspræg. Forbilledet er funktionalismens villaer/bungalower. Der kan have eksisteret en typetegning, hvorover varianterne er tegnet, men ellers har man nok bare skelet til hinanden. Stilpræget er dansk uden tagterrasser eller andre detaljer fra sydligere himmelstrøg. Flere af husene indeholder to boliger. Alle har kælder, hvorfor stueetagen ligger højt.

Moltkesvej 8 - fotograferet i 1934.

Moltkesvej 8, fotograferet i 1996. Huset står i store træk som da det blev

Hjørnet af rundkørslen og Moltkesvej.

Bevaringsværdige sammenhænge på landet

I dette afsnit er medtaget 13 landsbyer. Nogle har en bynær beliggenhed som Hunderup, hvor byen fysisk har taget over, eller som Sanderum, Killerup, Over-Holluf og Stige, hvor byens funktioner helt eller delvis har fortrængt de oprindelige. Andre ligger stadig uden for byens fysiske rækkevidde som Vester Kærby, Lerhusene, Åsum, Rågelund, Allerup og Davinde mod øst og syd. Mod vest finder vi i skovbygden, eller på kanten af den, Elmelund, Troelse og Brændekilde, og mod nord på den frugtbare jord ligger Lumby og dens tidlige aflægger Lumby Torp.

Landsbyerne varierer betydeligt med hensyn til størrelse og oprindelighed. Men bortset fra Hunderup, som egentlig ikke findes længer, rummer de alle fine træk i samspillet med det omgivende landskab og i bebyggelse, vejforløb og beplantninger. Rågelund og Lumby Torp udmærker sig i henseende til et velbevaret bebyggelsesmønster.

Afsnittet afrundes med en herregård med en mageløs landskabelig beliggenhed, Sanderumgård, som foruden sine fine bygningsanlæg fra slutningen af sidste århundrede, også rummer et parkanlæg af stor historisk og æstetisk værdi. Der gøres p.t. bestræbelser for at genskabe det enestående anlæg som en ny attraktion i kommunen.

Kortene i dette afsnit er gengivet i målforhold 1:8.000, dvs. det halve af bykortene. Højdekurverne er vist for hver 2,5 m.

Landsbyerne og herregården er markeret med en rød cirkel; tillige vises sognegrænser med en rød streg.

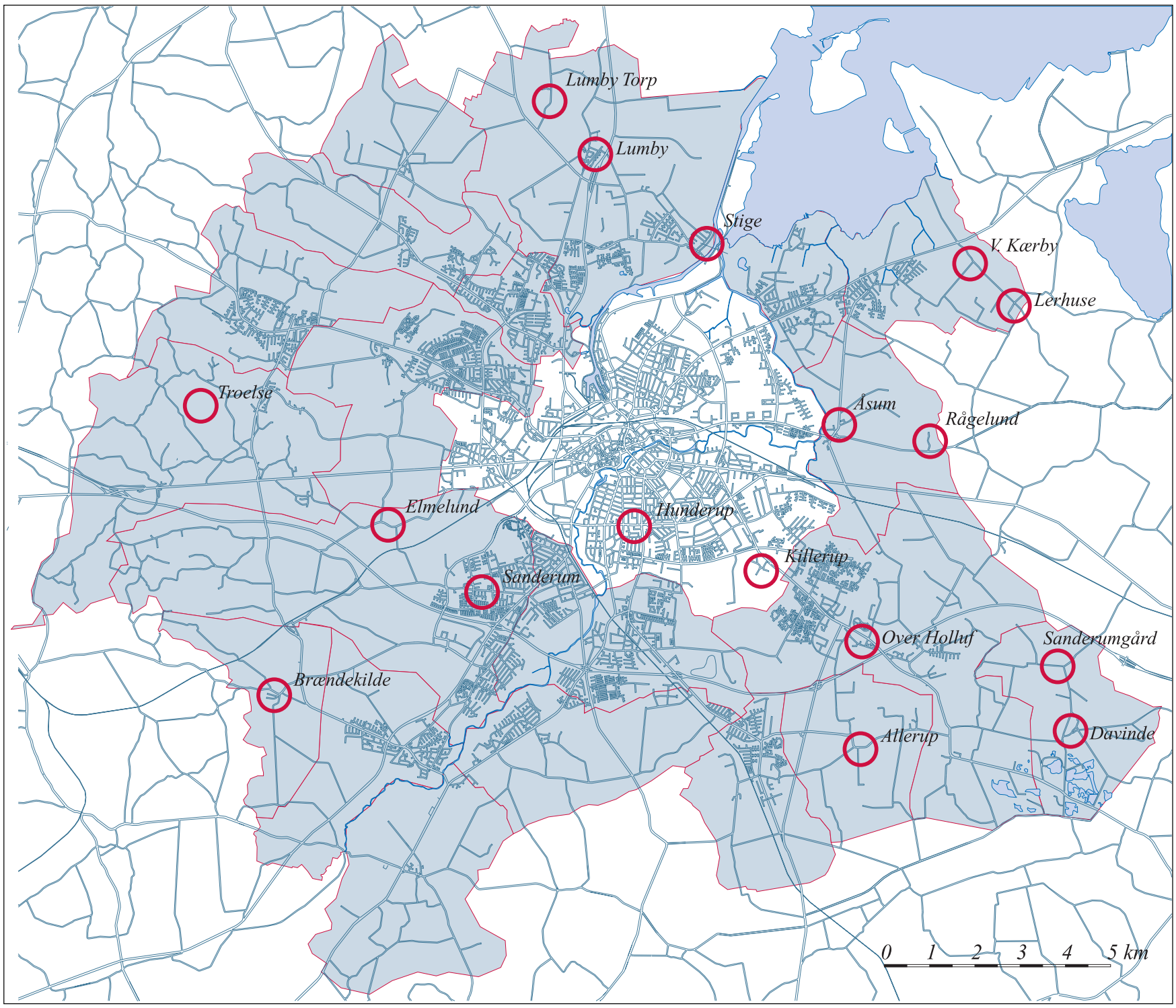

Vester Kærby

Byen ligger på en svag højderyg. Mod sydøst og syd er der fra landsbyen fine kik ud over landskabet. Mødet mellem by og landskab understreges af de karakteristiske læhegn, der løber ind mod byen vinkelret på vejen. Byen består af en halv snes gårde og lige så mange huse; den er bygget ganske stramt op omkring vejen med én række huse og gårde på hver side. Vejen skifter retning hver gang en større gård nås, hvilket giver en fin rytmisk oplevelse af lukkede vejforløb. Den tætte beplantning afgrænser vejen langs siderne på hovedparten af strækningen. Ved byens ender åbnes op med skiftende kik mod syd og nord over landskabet. Gårdenes placering omkring retningsændringerne giver en fin rytme i den bebyggede struktur og er med til at give stedet en egen identitet.

Her fornemmes vejens slyngede forløb tydeligt.

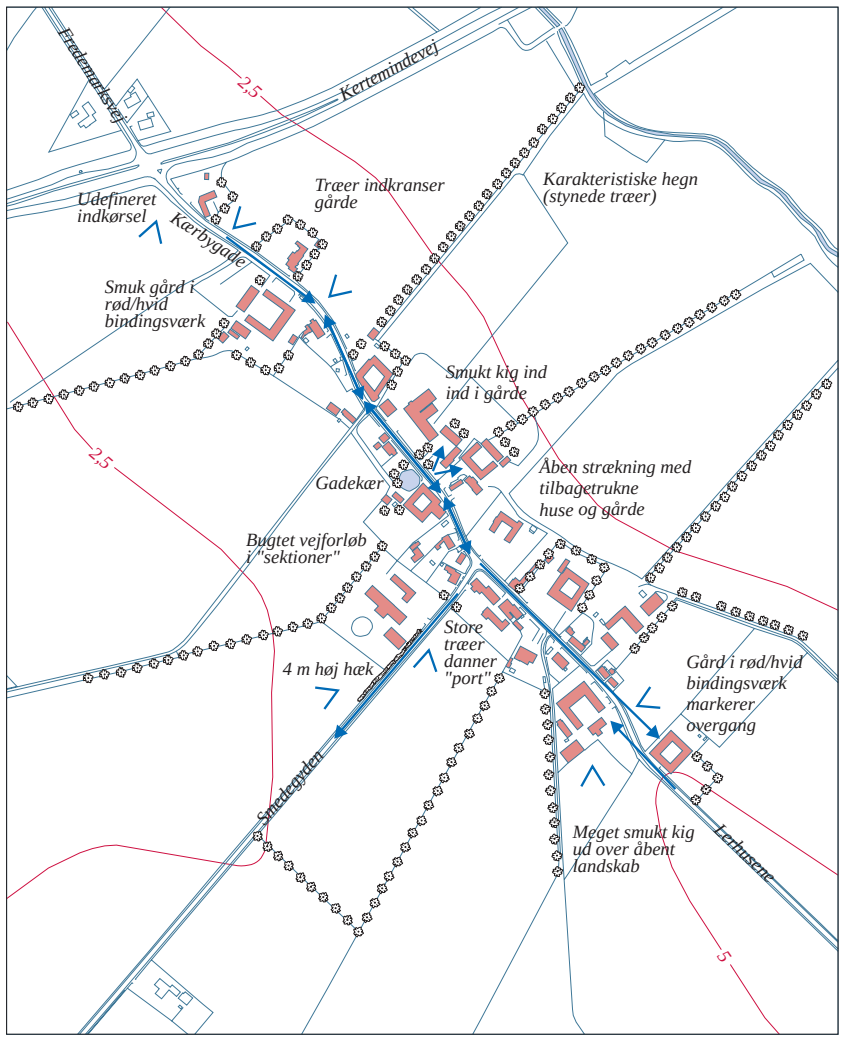

Lerhusene

Lerhusene er en udstykning fra omkring år 1800 af oprindelig 22 husmandssteder fra godset Østergård, hver på 3-4 tdr. land. Det var ikke nok til at en familie kunne leve af det, og hovedgården var dermed sikret arbejdskraft inden for bekvem afstand.

Byen er udpræget lineær. De små huse og gårde ligger næsten alle på den nordøstlige side af vejen. Set på langs af vejen forsvinder bebyggelsen i den uregelmæssige randbeplantning. Mod syd er der markante kik ud i landskabet, og fra vejkrydset ses skovbrynet mod nord som et markant landskabstræk. Byen er uafsluttet mod nordvest, mens der findes en form for afslutning mod sydøst ved den lille klynge huse. Syd for den egentlige by ligger to gårde ved Kjærsgårdsvej. En fin allé forbinder vejens skarpe knæk og trækker en linie mellem de smukke bindingsværksbygninger.

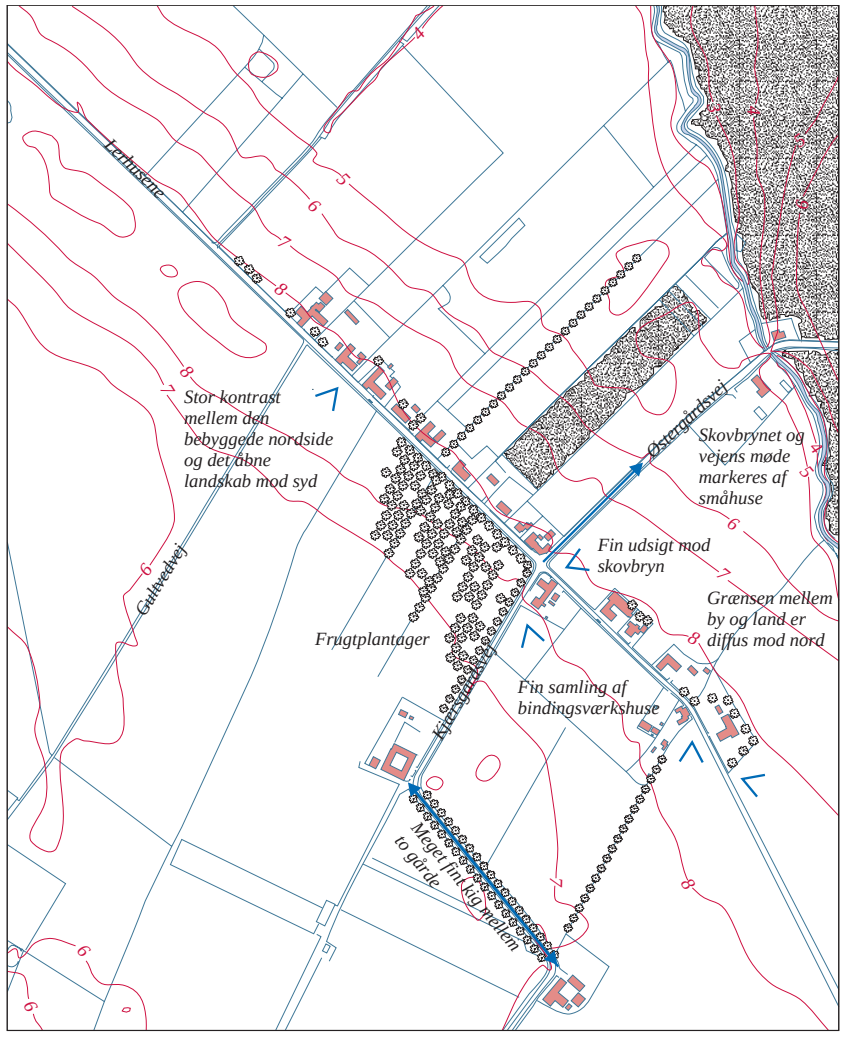

Husmandskolonien ligger som en enklave i landskabet, stadig klart opfattelig. Flere af ejendommene er tilplantet; det kan i det lange løb udviske oplevelsen af stedet.

Åsum

Overgangsstedet ved Odense Å har været den vigtigste forudsætning for placeringen af byen. Vejens krydsning af ådalen og det kuperede landskab skaber en smuk variation i forløbet, og markerer adgangen til byen på dalens østside. Set fra øst virker selve byen som en mindre skov, kun få af de lave huse ses herfra. Det nord-sydgående vejforløb følger nøje højdekurvernes længderetning i kontrast til de øst-vestgående veje. Landsbyen ligger fremskudt mod ådalen, som ændrer retning her. Kirken er placeret på det højeste punkt, men opleves kun inde fra byen på grund af den kraftige, skovagtige bevoksning. Øst for Åsum stiger landskabet igen efter at have fladet lidt ud. De bagvedliggende højdedrags bløde bakker afspejler formerne fra selve skrænten mod åen.

Byen blev anlagt som adelby (dvs. ikke ved udflytning som torperne) på overgangen mellem vikingetid og middelalder, men temmelig sikkert ældre af oprindelse. Af type kan den karakteriseres som en uregelmæssig vejklyngeby. En fortelignende plads i den nordlige del af byen blev bebygget ca. 1980. Rester findes endnu nord for kirken. Grusgravning i og omkring byen har haft indflydelse på dens form. Et nyere bolig- og erhvervsområde mod nordøst har sløret billedet af den sluttede by på kanten af ådalen.

Byens opståen og udvikling afspejles tydeligt i de to trekantede vejforter, der danner hovedstrukturen. Byens identitet og fortid er tæt knyttet til dette område. Her ligger det gamle tingsted, rytterskolen og de ældste af byens mange bindingsværksgårde samlet, lige under kirkens høj. Vejforløbenes bløde kurver accentueres af terrænforskellene. Dette sammen med den tætte beplantning sikrer definerede, afvekslende forløb. De lukkede forløb giver en meget stor kontrast, når man forlader byen og landskabet tager over med sine åbne vidder.

Fra vejene der fører til byen fra nord og øst leder trærækker synet mod byen. I selve byens midte er kun få nyere huse. Alle er i 1 til 1½ etage. De større gårde danner bygningsmæssige tyngdepunkter i strukturen, især lige nord for centrum. Gårdene ligger alle i byens periferi og har direkte adgang til landet. I visse tilfælde er de største gårde det eneste, der skiller det centrale vejforløb fra det åbne landskab. Husene samler sig i klynger om små stræder.

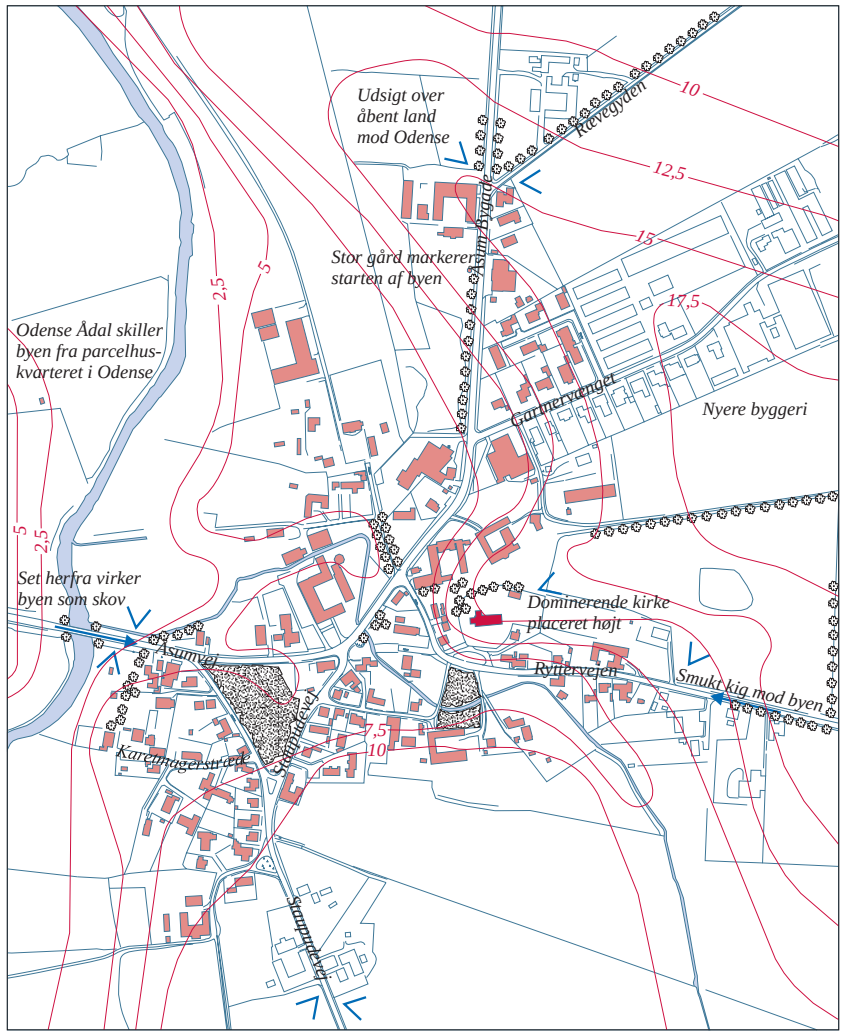

I modsætning til gårdene er husene i byen er samlet i klynger omkring små stræder.

Kirken, der ligger højt placeret, ses flere steder over byens tage.

Odenses nye parcelhuskvarterer strækker sig næsten frem til åknækket og det gamle overfartssted ved Åsum. Byen ligger bag sine høje træer kun med kirken ragende op. Nyere bebyggelse og gartnerier med drivhuse har ændret byens form.

Set indefra danner de store træer visuel baggrund og begrænsninger for smukke lukkede vejforløb i sampil med bebyggelsen.

Rågelund

Byen er anlagt som udflytterlandsby ved overgangen mellem vikingetid og tidlig middelalder. Navnet var oprindelig "Røgelund" (= "roge" (mindre bunke, dynge) + "lund"). I 1400-tallet var der fem gårde, ligesom i dag. Fire af gårdene ligger på deres oprindelige tomt øst for vejen; den femte er flyttet vestfor. Ved den nordligste gård ses endnu spor efter højryggede agre. Den gamle del af landsbyen repræsenterer velbevaret middelalderstruktur.

Bygden knytter sig stærkt til landskabet. Den ældste del samler sig langs det snoede vejforløb, der følger ådalen på kanten til det tilgrænsende, ret kuperede landskab mod øst. Landsbyens nyere del ligger, hvor hovedvejen, øst-vest, krydser Vejrup Å; det er vanskeligt at opleve de to dele som et samlet hele.

Indgangen til sidevejen, bygdens egentlige hovedgade, markeres af et sluseagtigt hul i beplantningen. Umiddelbart efter vider den sig ud i en plæne med fritstående træer. Vejen virker næsten som en hulvej med den tætte beplantning, og det snoede forløb gør, at alt opleves i flydende afsnit. Med stigninger og fald giver dette mange oplevelser over små strækninger.

Bebyggelsen består af de større gårde, der danner bygden, og af den mere blandede bebyggelse ved åens krydsning. Gårdene er tydeligt produktionsenheder og ikke istandsatte landboliger. Bygningerne er præget af deres gamle kerne, i mur- eller bindingsværk, men der er utallige eksempler på til- og ombygninger af mere eller mindre rå karakter. Rågelund kan betragtes som dels en nyere bebyggelse, tæt knyttet til overgangen ved åen, og dels den gamle landsby med en vigtig historisk reference til middelalderen.

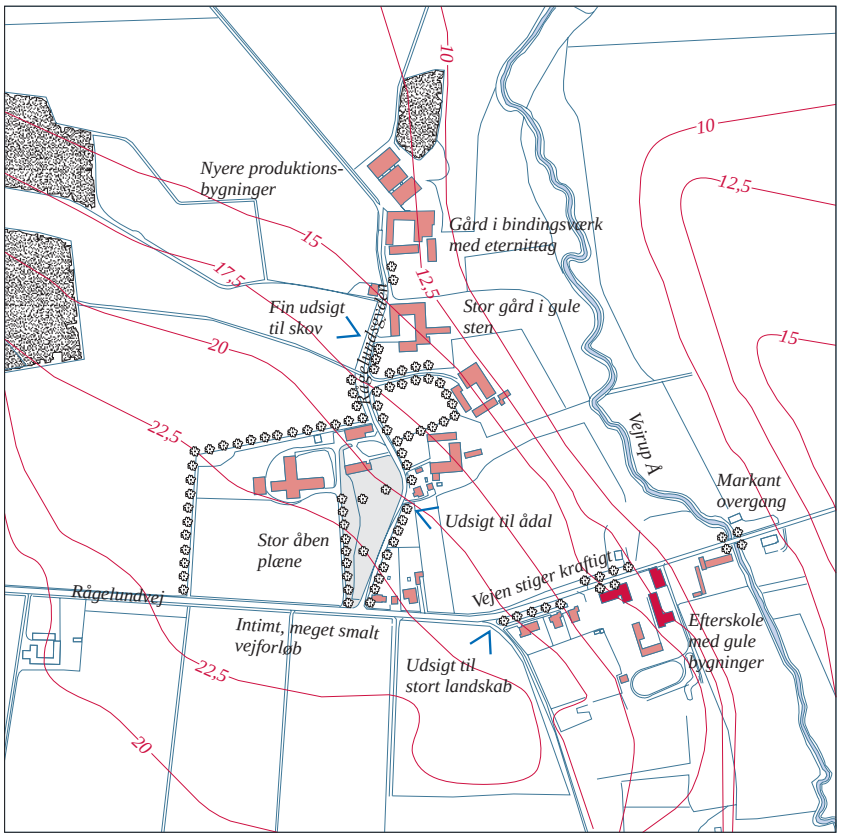

Rågelundvej er hovedvej i området og på kortet ses, hvor diskret indkørslen til den gamle del af Rågelund er markeret.

Fra nord ses tydeligt, hvordan gårdene er placeret på samme side af vejen, som perler på en snor. Herunder: Et fint kik ind i et velbevaret gårdrum.

Rågelund – den oprindelige landsby. Den nyere del ligger uden for billedet.

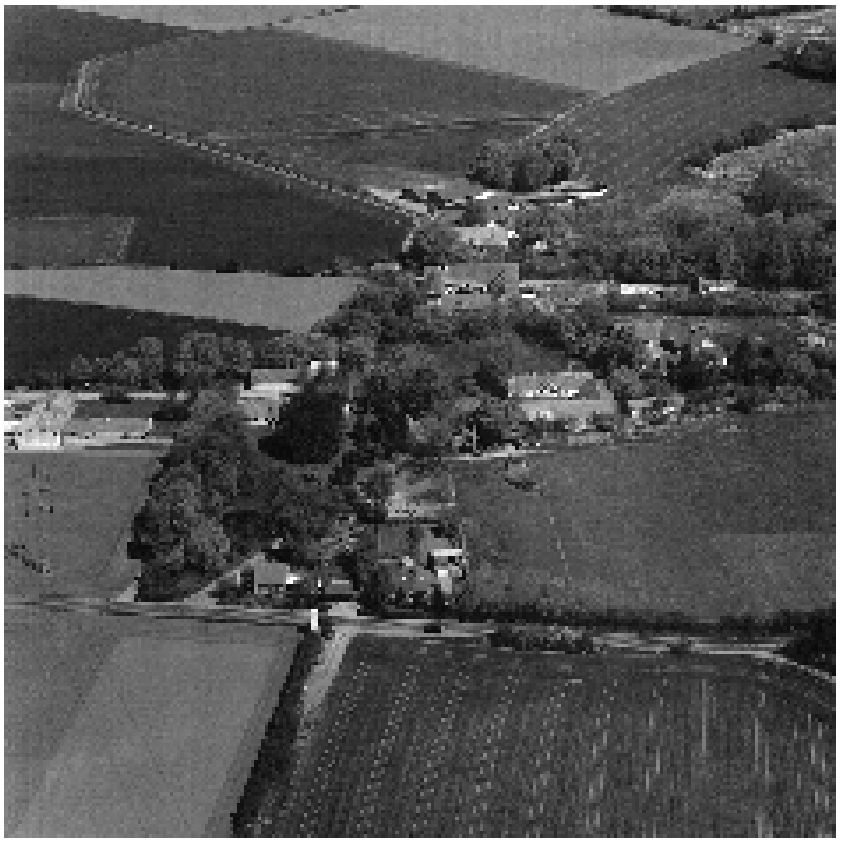

Hunderup

Byen har overtaget landsbyen og landskabet. Hunderupgades stigning fra vest mod øst og Hunderupvejs og Hjallesevejs stigning mod nord er de tilbageblevne referencer til det oprindelige.

Hunderup blev anlagt i overgangen mellem vikingetid og middelalder. Omkring år 1400 blev landsbyen Kallerup nedlagt og dens jord blev fordelt mellem Odense by, Killerup og Hunderup. En overgang var landsbyen underlagt Dalum Kloster, men efter reformationen kom den i kronens besiddelse. I løbet af det 19. århundrede ekspanderede Odense og opslugte landsbyen. Den indgår nu som en del af det parcelhuskvarter, der har overtaget hele området.

Omkring Hunderupgade findes resterne af landsbyens bebyggelse. Den mest fremtrædende og bedst bevarede af gårdene, "Knudsens Gård", er nu ombygget til hotel. Placeret ved krydset Hjallesevej og Hunderupgade tegner den bebyggelsen udadtil. Et mindre gult bindingsværkshus er eneste anden reference, der direkte ses fra hovedvejen. De øvrige bygninger ligger mere eller mindre skjult i deres haveanlæg, men beliggenheden indikeres af de gamle, store træer, som rager op over de omgivende villahaver. Lidt nede af Hunderupvej ligger en fin hvid, stråtækt forhenværende rytterskole, helt ud til vejen. Placeringen giver huset en fremtrædende rolle som historisk reference.

Resterne af den oprindelige bebyggelse kan ikke opfattes som en samlet bymæssig struktur, men de tilbageværende huse og gårde må dog betragtes som en vigtig historisk reference til områdets fortid.

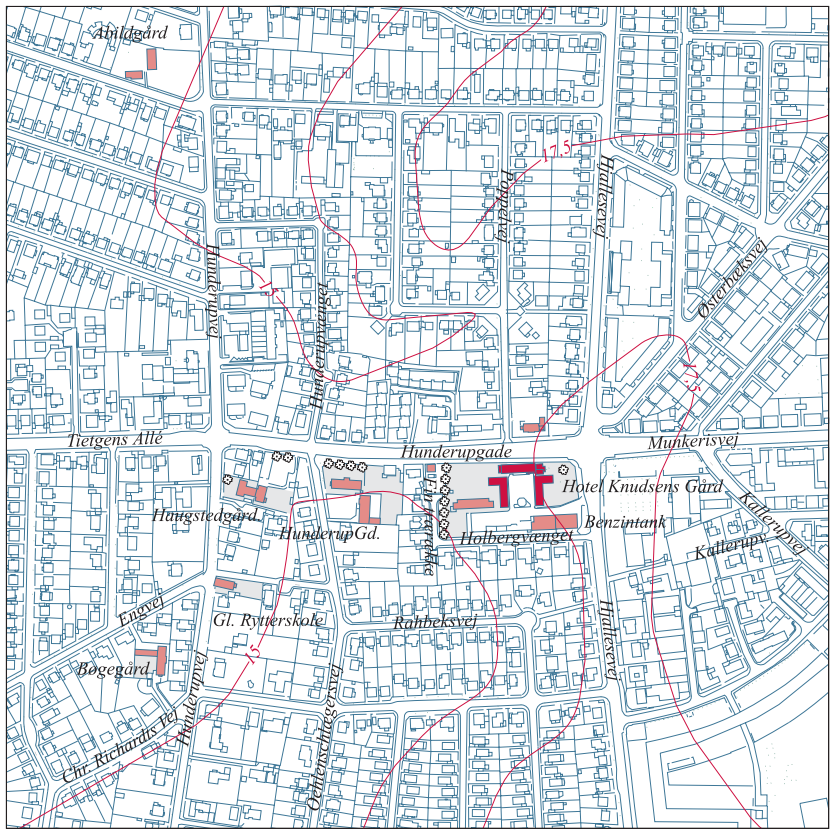

Odenses villakvarterer har totalt opslugt Hunderup landsby. Gårdene, eller de tilbageblevne dele af dem, ligger dels ved Hunderupgade, dels ved sideveje. Abildgård blev udflyttet allerede i 1700-tallet.

Den markante hovedbygning til Hotel Knudsens Gård. Gården er en grundmuret hovedbygning med bindingsværkslænger omkring et brolagt gårdrum.

Det lille gule bindingsværkshus og Hotel Knudsens Gård er nogle af de få bygninger, der umiddelbart viser den tidligere landsbys placering.

Killerup

Killerup ligger i Odenses udkant, omgivet af åbne, grønne, rekreative arealer, erhvervsbyggeri og store vejanlæg. Landsbyen ligger på kanten af den svage ådal med hovedadgang via krydsning af Lindved Å og det omgivende engdrag. Her opleves landskabet som oprindeligt, hvorimod det øvrige landskab mod nord, vest og syd er præget af reguleringer omkring sports- og rideanlæg.

Landsbyen ligger som en velbevaret enklave. Bebyggelsen består i dag af seks gårde og fem huse og anlagt omkring en forte, som stammer fra udflytning af to af gårdene i begyndelsen af 1800-tallet. Bytomten og vejføringen er velbevaret, men det oprindelige bugtede vejforløb er blevet amputeret udadtil. Kun enkelte af gårdene har stadig tilknyttet dyrkningsarealer. Bygningerne er generelt i god stand, nogle dog meget fint istandsat. Byens åbne karakter giver ingen egentlige bymæssige rum. Afgrænsningen udgøres af den omgivende beplantning. Hovedadgangen fra Ørbækvej er umarkeret og virker lidt tilfældig, mens passagen af engen langs åløbet giver en fin oplevelse.

Vejforten.

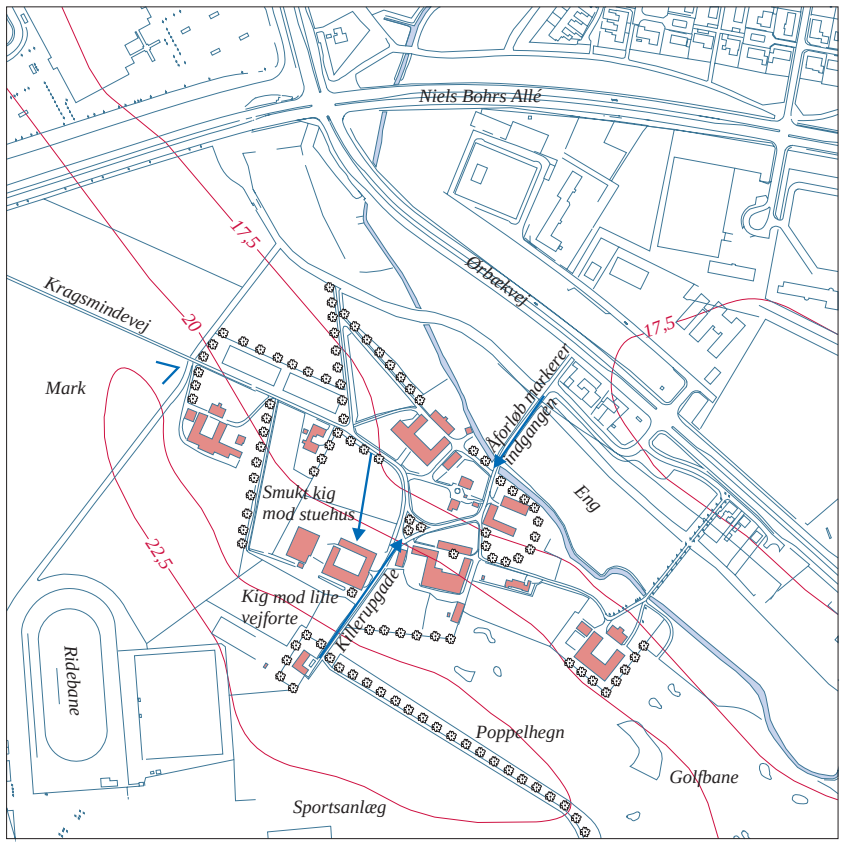

Landsbyen er løst opbygget omkring vejforten, som anes i forgrunden. Store veje og Odense bys begyndende omklamring anes mod nord og vest.

Over-Holluf

Over-Holluf udgjorde sammen Neder-Holluf en såkaldt delt adelby, dvs. en oprindelig landsby med fælles marksystem. Landsbyen lå centralt i forhold til sine jorder. Den kom forholdsvis tidligt under Hollufgård. Bebyggelsen knytter sig til vejen og er stort set ikke flyttet ud ved udskiftningen ca. 1790. Af type er der tale om en slynget vejby, dog med en forte mod nordvest. Den indre vejstruktur er bevaret, men nyere vejbyggerier har ændret adgangsforholdene og efterladt blinde vejstumper. De mange drivhuse udvisker i dag byens afgrænsning mod landskabet, ligesom de store vejanlæg, amtsvejen og motorvejen sydfor, funktionelt og visuelt afskærer byen fra sine jorder. Landsbyens tyngdepunkt, gadekæret, afgrænses af tre vejforløb og fremstår med afrettede kanter som et veltrimmet grønt anlæg. Her er skabt et ganske veldefineret byrum. Der er smukke alléer til flere af de oprindelige gårde, der ligger tilbagetrukket fra Over-Holluf-Vej. Mellem gårdene er fyldt ud med mindre huse, nogle i bindingsværk.

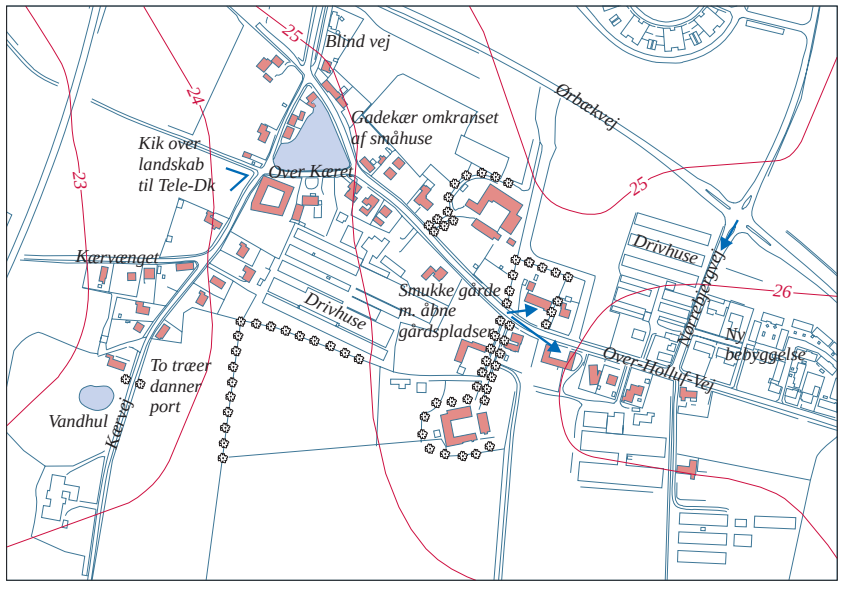

Davinde

Når man nærmer sig byen fra vest eller syd syner den at ligge lavt. Mod nordøst strækker byen sig mod den smukke mølledam indkranset af stynede træer mod vest og et poppelhegn mod nord. Bybækken tilfører byen en helt speciel identitet og følger store dele af det centrale vejforløb for at ende i mølledammen. Kirken ligger på et højdepunkt og ses især fra vest, inden bygrænsen nås. Ved adgangsvejen fra syd afgrænses vejen af en kraftigt stigende skrænt. Syd for byen findes et større, forhenværende grusgravningsområde, som fremstår som et spændende sølandskab opdelt af gamle skel og bjerge af overskudsjord.

Landsbyen kendes tilbage fra 1397. I 1829 bestod Davinde by af 12 gårde og Davinde Mølle; de blev i løbet af dette år købt fri for fæste. I 1942 blev vandmøllen flyttet til Den Fynske Landsby. Vandmøllen, men ikke nødvendigvis dens bygninger, stammede tilbage fra 1500-tallet. Bystævnet er et af landets smukkeste, det menes at være fra 1700-tallet og var oprindeligt placeret ved kirken, men blev i 1816 flyttet til den nuværende placering ved siden af en smuk bindingsværksgård. Det består af 13 sten i rundkreds om et klippet (kuplet) lindetræ, der vokser gennem hullet på en møllesten.

Davinde knytter sig til et snoet, forgrenet vejforløb. Den kraftige træbeplantning og vejens sving giver en række veldefinerede delstrækninger. Den højtliggende kirke og det utroligt smukke bystævne ligger tæt ved hinanden og markerer byens tyngdepunkt. Bebyggelsen er en blanding af gårde, med ganske store mellemrum, individuelt drejet i forhold til hinanden og som regel ikke direkte relateret til vejen, og mindre huse der mere ligger ud til vejen. De mange smukke bygninger, den klare strukturelle opbygning og de særlige træk som vandløbet og mølledammen, gør Davinde til en af Odense Kommunes fineste landsbyer.

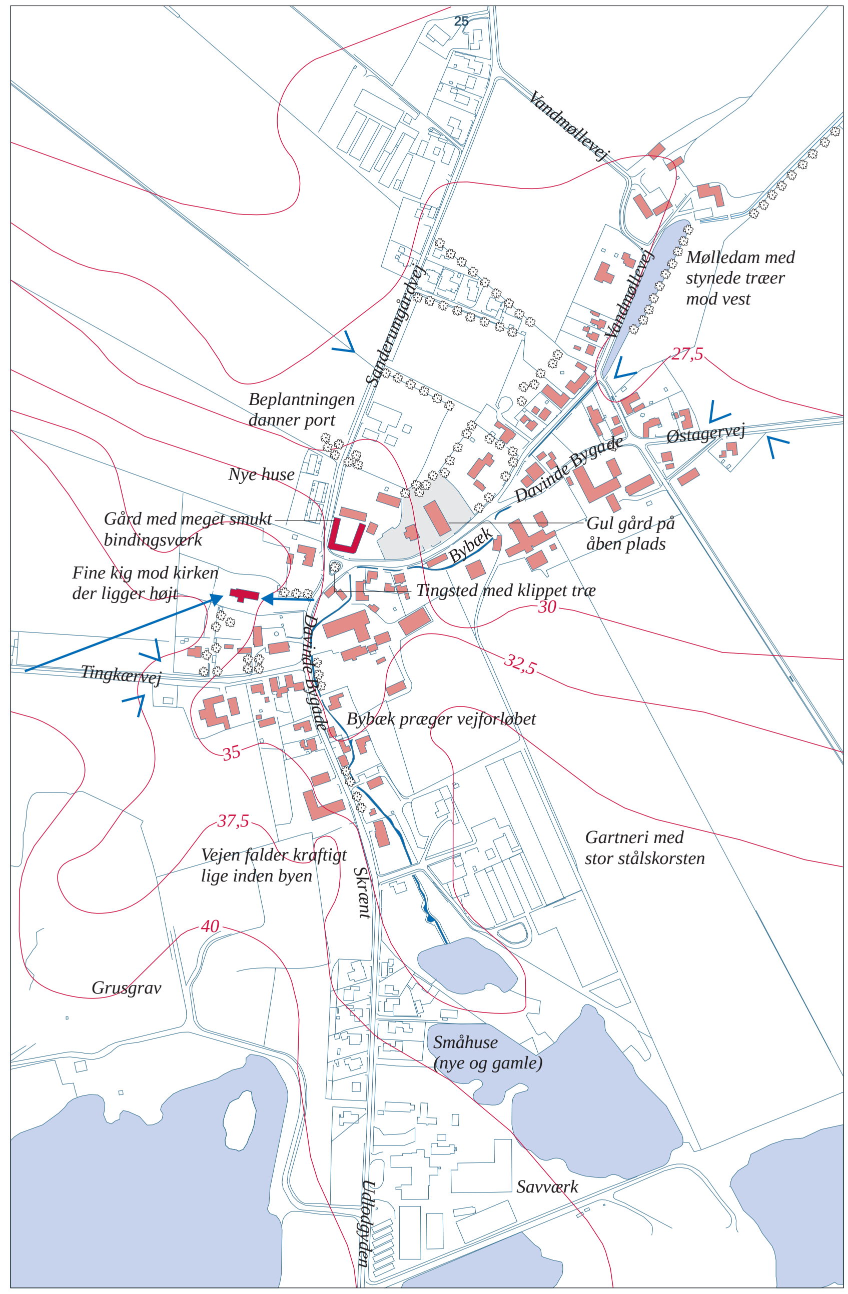

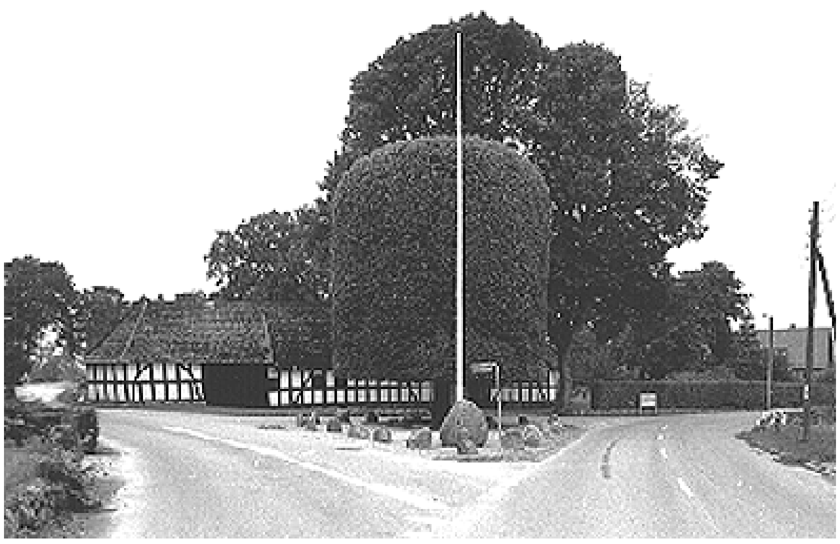

Til venstre: Det smukke bystævne ligger midt i byen, hvor hovedgaden ændrer retning.

Nederst til venstre: Mølledammen afslutter smukt bybækkens løb og de stynede træer lukker af mod det åbne land.

Herunder: Bybækken slynger sig gennem byen langs Davinde Bygade.

Allerup

Landskabet omkring Allerup er meget kuperet, især mod vest hvor der findes en mindre ådal. Til denne side er fine kik fra landsbyens udkant. Den bratte stigning mod byen opleves tydeligst fra vest, mens det bagvedliggende, fladere land mod syd og øst er mindre markant. Den skovagtige beplantning mod nordøst beskytter og danner ryg.

I middelalderen lå hovedgården Allerupgård i byen. Omkring 1790 bestod den af 12 gårde foruden præstegården. Bystævnet består af 12 tilhuggede sten, en for hver gård, med navnetræk og årstallet 1843 indhugget, tidspunktet hvor bystævnet blev sat. Oprindelig var det placeret ved vejkrydset mellem Allerup Bygade og Knullen, men i 1920'erne blev det flyttet til krydset ved Højbyvej. Længst mod syd ligger kirken.

Landsbyens huse og gårde samler sig om den slyngede Allerup Bygade. Den tætte beplantning med ganske høje træer er med til at danne et intimt, veldefineret vejrum. Flere steder fører alléer til de mere tilbagetrukne gårde. Ved begge de vigtigste vejkryds lukkes synslinien af mindre huse. Kirken ligger tilbagetrukket og har en mindre dominerende rolle end set i mange andre landsbyer. Den opleves kun direkte fra syd fra Bygaden. Gadekæret og bystævnet udgør et fint element i byen og fremhæver det sydligste af de vigtige vejkryds. Mod nord afsluttes landsbyen af en smuk allé op til byparken. Overgangen fra det åbne land øst for byen, markeres af et kik til en af byens kønneste gårde.

Allerup er et typisk eksempel på en slynget vejby. I stedet for ét dominerende centrum dannes tre: Det mest betydende ved gadekæret, et mindre betydende ved sammenskæringen Kullen/Allerup Bygade og til sidst den nordlige Allerup Gl. Have. Disse tre punkter, i nord-sydgående retning understreger landsbyens struktur. Alt i alt en meget velbevaret landsby uden nyere tilføjelser.

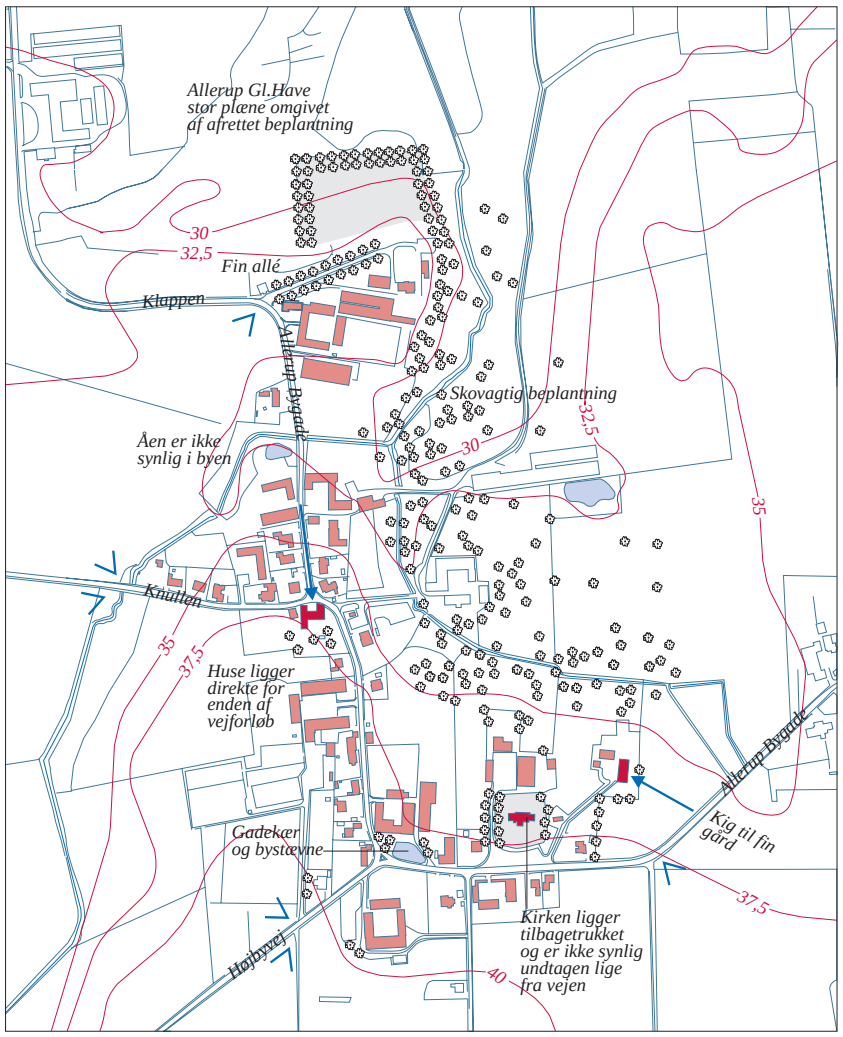

Til venstre: Allerup Kirke ligger tilbagetrukket og ses kun direkte fra syd.

Nederst til venstre: Gadekæret og bystævnet, i umiddelbar forlængelse, er vigtige elementer i byen.

Den smukke allé til Allerup Gl. Have.

Sanderum

Den oprindelige topografi er i nogen grad udvisket mod øst af nybygninger og et dominerende parcelhuskvarter. Lige før man når kirken fra øst, stiger Sanderumvej markant. Kirken ligger på højeste punkt og vejen falder igen mod vest. Fra den vestlige del af byen opleves det store, omkringliggende landskab i et par kik hvor markerne når helt ind til den centrale vej, og lige uden for byens vestlige grænse åbnes mod landskabet, der falder mod syd og stiger mod nord.

Huse og gårde ligger med varierende afstand langs den 1200 m lange hovedgade, Sanderumvej, og det let slyngede forløb giver sammen med beplantningen et afvekslende gadebillede. Kirken, der er placeret midt i forløbet, er byens ældste bygning. Derudover blev der i 1700-tallet opført en rytterskole, som i 1921 ændredes til købmandshandel. Der er så stor forskel på den østlige del af byen, som er opslugt af de langt nyere parcelhuskvarterer, og den vestlige del, der stadig har bevaret noget af den oprindelige karakter i direkte tilknytning til landet, at der næsten er tale om to vidt forskellige bystrukturer. Kirken og gården ved krydset er dog med til at formidle forbindelsen mellem de to dele.

Området, især den østlige del, virker meget velfriseret med et vejforløb der ikke afviger væsentligt fra de omgivende kvarterers. Flere af gårdene i den østlige del er nu omdannet til andre formål end de oprindelige, og der er flere steder kommet nyere produktionsbygninger til bag de oprindelige. Flere store havearealer ligger foran gårdene syd for Sanderumvej, mens en af de nordlige ligger for enden af en meget smuk allé. Grænsen til de omgivende kvarterer virker udflydende. Den vestlige del af Sanderum kan stadig opfattes som en landsby med fritliggende gårde og huse langs gaden. Beplantning og bebyggelse er dog for diffus til at der kan tales om et veldefineret, rumligt velafgrænset forløb, men en gennemgående beplantningsstrategi kunne afhjælpe dette. Gadens bølgede forløb markerer tydeligt terrænets stigninger. Stedet er et kontrastfyldt udtryk for de seneste års udvikling og Odenses ekspansion.

Kirken ligger som et markant fikspunkt, her set fra øst.

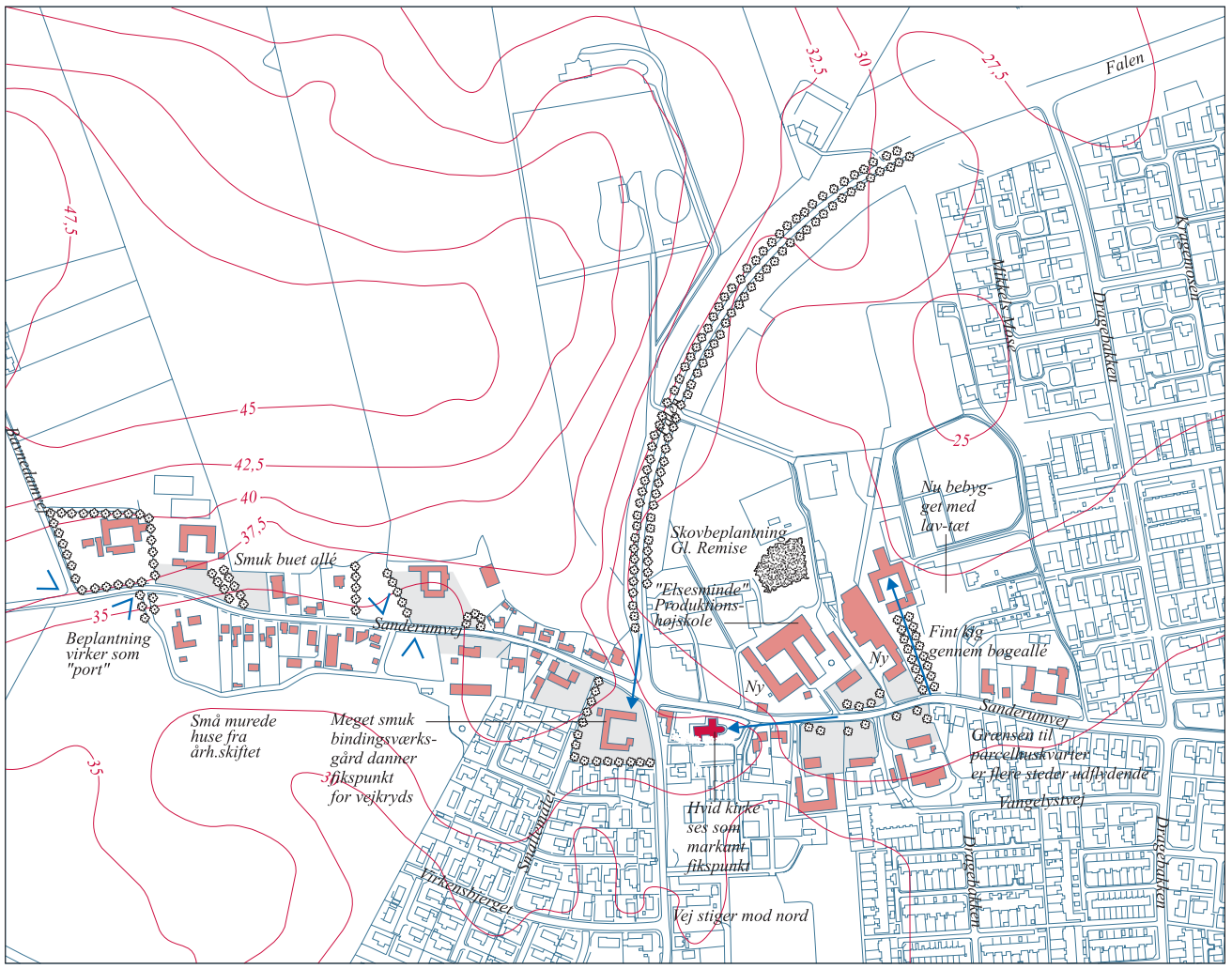

Alléen i byens vestlige ende.

Kik ad mod vest ad Sanderumvej.

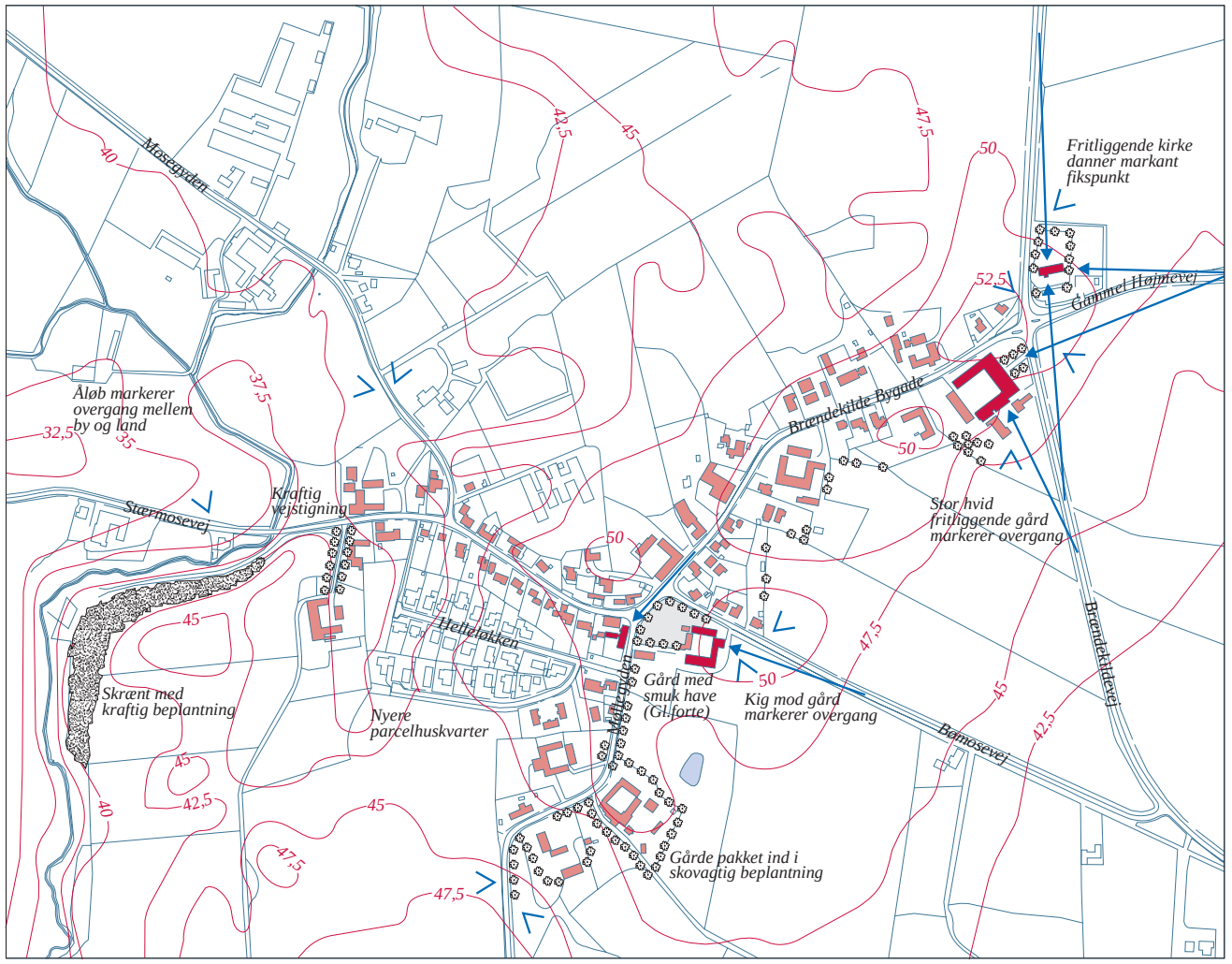

Det stærkt kuperede terræn fornemmes tydeligt via kurverne på kortet. Byen ligger højt.

Brændekilde

Landsbyen ligger på overgangen til dødislandskabets skovbygd. Det meste af skoven var dog forsvundet i 1600-tallet. Formen kan karakteriseres som slynget vejby i uregelmæssig form. By og vejforløb er indrammet af et smukt kuperet landskab med åbne markarealer, der når helt ind til byen. Vejene fra syd og øst går gennem dalstrøg umiddelbart før byen. Vest for byen krydses et åløb som sammen med en skrænt, og en skovagtig beplantning, danner en markant overgang mellem by og land.

De fleste gårde ligger på deres oprindelige tomt, ligesom vejnettet i store træk er uændret. Men det nye parcelhusområde bryder med vejbystrukturen med sine blinde, rette veje i kontrast til de gamle snoede vejforløb. Byens hovedgade samler de mange små huse og relativt få gårde omkring sig til et intimt vejforløb med kun én række huse eller gårde på hver side.

Overgangene mellem by og land ved Stærmosevej, Møllegyden og især Brændekilde Bygade rummer bygningsmæssige tyngdepunkter med større gårde og kirken. Udadtil markerer byen sig med flere fine kik til de smukke anlæg. Kirkens separate placering nordøst for byen og den store hvide gård markerer byens start på en fin måde. Ved byens centrale kryds findes et større, smukt haveareal i tilknytning til en af gårdene. Dette kunne være resten af en egentlig vejforte eller et tingsted. Et ganske lille hus får her placering som fikspunkt for hovedgadens nordøstlige del.

Brændekilde virker ikke så tæt som mange andre landsbyer, og der er en del nyere tilføjelser. På trods af dette har byen kvaliteter i sammenhæng med og som understregning af landskabets form. Den fritliggende kirke og gårdene ved indfaldsvejene markerer beliggenheden.

Kirken ligger i den nordøstlige ende af Brændekilde og markerer indkørslen.

Et kik mod sydvest ad Brændekilde Bygade.

Elmelund

Den meget lille landsby ligger i intim kontakt med det omgivende landskab. Gårdene ligger beskyttet af de omgivende bakkedrag, og især på den nordlige side danner en kraftig skrænt ryg. Syd, øst, og vest for byen gives fine kik ud over terrænet.

Oprindelig har landsbyen været større, men ved udskiftningen i 1789 blev halvdelen af gårdene flyttet ud. Den ligger mellem to T-kryds på Elmelundsvej med gadekæret syd for vejen som centrum. Selv midt i byen virker landskabet meget dominerende. En skovagtig beplantning markerer det østlige vejkryds. Mod syd markerer en større fritliggende gård byens begyndelse. Uanset landsbyens begrænsede størrelse er her mange, fine oplevelser med gadekæret og de omgivende bindingsværkshuse som det centrale element.

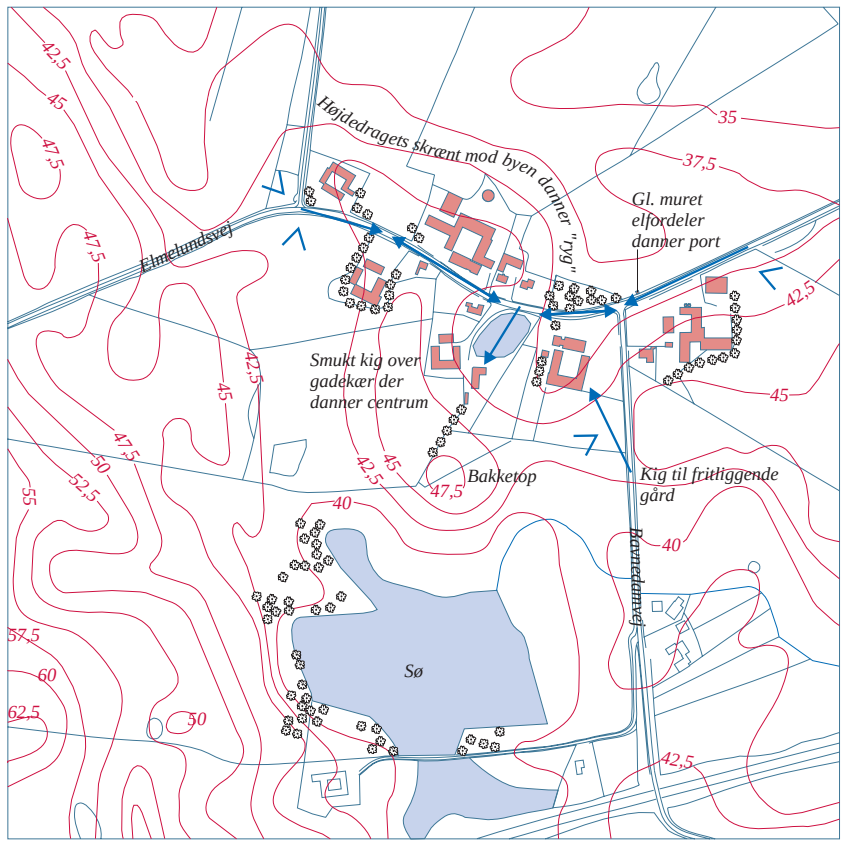

Gadekæret ligger i centrum af landsbyen omgivet af fritliggende gårde.

Troelse

Landsbyen knytter sig til vejen langs et højdedrag i det smukke, kuperede landskab. Der er ikke nogen egentlig grænse mellem by og land, og overalt er der fine udsigter. Flere mindre skovplantninger er med til at fremhæve landskabets bevægelser.

Den mest markante af gårdene ligger fremskudt på et højdedrag i forbindelse med den svage dalstrækning mod sydvest. En allé fører op til den fra vejen. Stedet virker meget oprindeligt, uden skæmmende nybygninger. Byens særpræg består i integrationen mellem den selvgroede bebyggelse og landskabet. Trods manglen på bymæssighed må bebyggelsen ikke opfattes som tilfældig; hver gård har sin særegne beliggenhed, bestemt af de landskabelige forudsætninger.

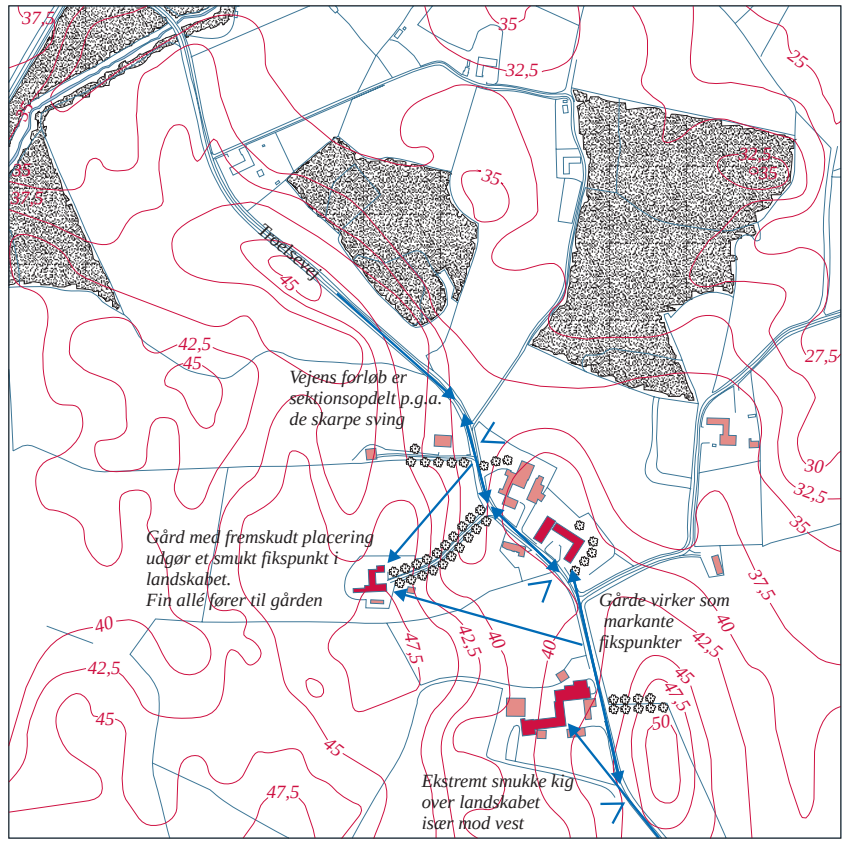

Troelsevej med landsbyens gårde slynger sig smukt gennem landskabet.

Lumby

Lumby ligger på en kraftig skråning mellem en højere beliggende bakkeø mod vest og den inddæmmede strand mod øst. Byvejen, H.C. Lumbyes Vej, følger højdekurverne, men drejer ved byens nordlige udkant skarpt på tværs og markerer afslutningen. Dette savnes i den sydlige, nyere del af byen, hvor vejene og bebyggelsen er udlagt uden større tilpasning til landskabet. Fra byens sydlige og nordlige udkant er der fine kik ud over det omgivende åbne land. Kirken udnytter det højeste punkt til sin (tidligere mere) fremtrædende placering.

Bebyggelsen langs H.C. Lumbyes Vej er forskellig i alder og karakter. Den ældste del af landsbyen findes omkring og nord for kirken. Nord for kirken er alle gårde bevaret, omkring kirken er der flyttet flere gårde ud og der er opført huse, mens bebyggelsen syd for kirken er yngre. Dette deler landsbyen i to klare dele: En nyere sydlig hovedsagelig med parcelhuse og villaer, og den oprindelige nord for kirken, med gårde og mindre udfyldninger af småhuse langs hovedgaden. Kirken udgør nu et markant overgangspunkt mellem de to bebyggelsesformer. Især fra syd opleves tårnet, der står helt ud til vejkanten, som et fint fikspunkt. Det må have været et yderst markant grænseelement før i tiden, som modspil til den mølle der selv udgør et markant punkt i landskabet mod syd. Hovedgadens centrale del afgrænses af stenhegn og en bred rabat med vejtræer, der markerer overgangen til forhaverne ved gårdene, som konsekvent lagt på gadens østlige side, mens småhusene er placeret på vestsiden. Bebyggelsen er mere eller mindre skjult af træerne.

Bortset fra enkelte gårde er det den nordlige del, der rummer de væsentlige kvaliteter. Den ret brede hovedgades buede forløb, kantet af stenhegn og træer er med til at danne en fin sammenhængende strækning mellem de to markante punkter: Kirken i syd og gadekæret i nord.

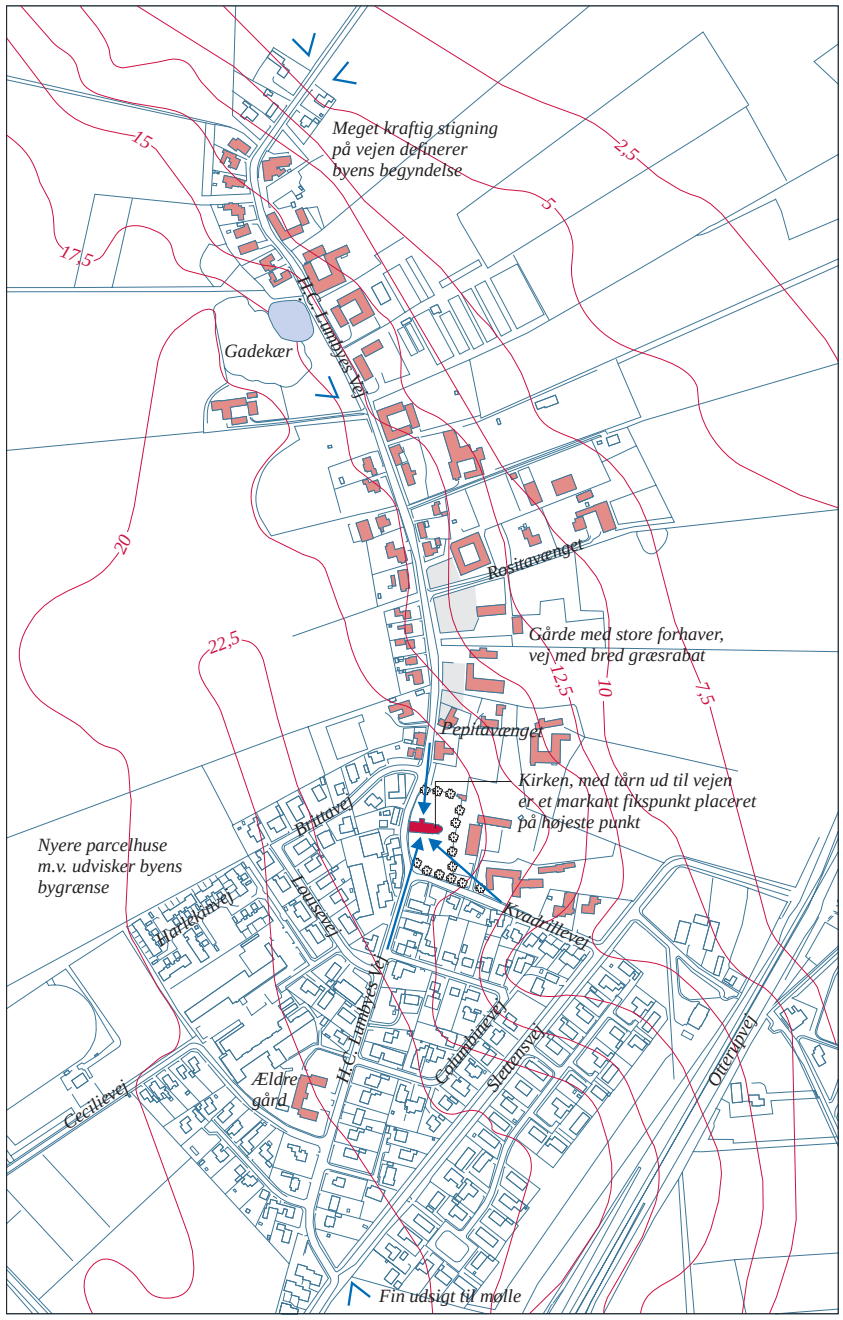

Markskellenes vifteform er resultat af stjerneudskiftningen i 1794.

Kirken ligger markant placeret helt ude på kanten af den blidt slyngede bygade.

Gårdene i den nordlige ende af byen ligger helt ud til vejkanten og danner et fint sammenhængende bymæssigt forløb.

Lumby Torp

Landsbyen ligger neden for et bakkedrag, som rejser sig mod sydøst. Hovedgaden falder fra syd mod nord samtidig med at den følger højdekurverne rundt om bakkedraget. På den første del af strækningen mod syd løber vejen ovenfor en kraftig skrænt mod sydvest. Ved den nordlige udkant falder vejforløbet kraftigt, og gadekæret findes her i en lille lavning. På grund af bebyggelsens langstrakte struktur, med kun én række gårde og huse på hver side, virker den gennemsigtig og det omgivende kuperede landskab fornemmes hele tiden.

Byen er en udflytterby fra sognets hovedby Lumby. Det er en typisk slynget vejby, opbygget omkring det nord-sydgående forløb, der ved hjælp af markante retningsskift opdeler byen i mindre dele og samtidig lukker vejforløbet så en vis rumlig afgrænsning opstår. Der er kun en enkelt sidevej i byens nordlige del, med tre gårde tilknyttet.

Den nordlige del af byen samler sig omkring gadekæret med et fint grønt rum. Bebyggelsen består næsten udelukkende af gårde; den falder i tre dele med ganske åbne strækninger imellem. Den centrale del af byen er præget af en meget fin samling af bindingsværksgårde. Haverne, der ligger ud mod vejen, har smukke stendiger. Hele landsbyen er meget oprindelig uden større nye tilføjelser til at gribe ind i oplevelsen af helheden.

Lumby Torps største attraktioner ligger i den velbevarede, overordnede struktur, de fine bygninger og kontakten til det omgivende landskab. Kun omkring gadekæret findes et egentligt bymæssigt rum med store kvaliteter.

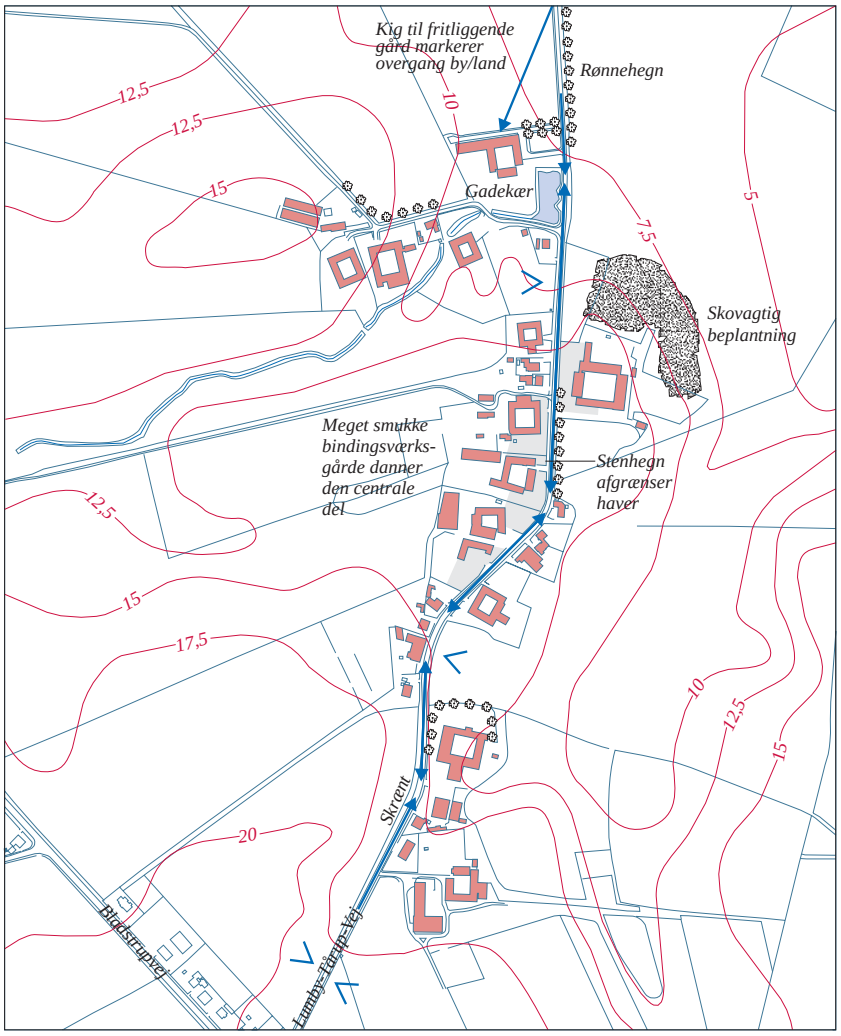

Markskellenes karakteristiske stjerneform er resultat af udskiftningen i 1795.

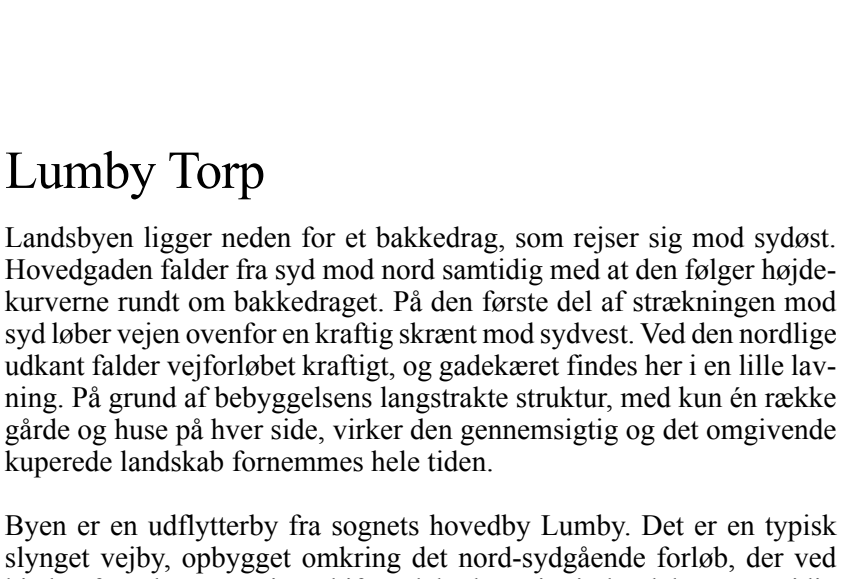

Til venstre: Gårdenes haver afgrænses mod vejen af stengærder af marksten.

Nederst til venstre: Kik mod landsbyen fra syd.

Lumby Torp set fra nord.

Stige

Stige er en rektangulær, reguleret vejby med to parallelle veje, Lodsvej og Skippervej, som dominerende træk. Der er et par meters højdeforskel mellem vejene, men de mødes mod nord ved havnen, og mod syd løber de begge ud i Stigevej, byens hovedtrafikåre. Byen ligger på kanten af Odense Kanal. Der er et par meters forskel på de to parallelle veje, hvor vejen mod kanalens bugtning ligger lavt. Husene ligger tydeligt højest mod nordvest og kirken betegner det højeste punkt. Det meste af bebyggelsen er adskilt fra kanalen af et lavtliggende engdrag. Mod vest dominerer parcelhuskvarteret.

Navnet kommer af stok/stage (spærring?) for søfarende. Byen nævnes første gang i år 1300 ved navn Steeke og var sammen med Skibhuse havn for Odense fra sidst i 1600-tallet indtil omkring 1800, hvor Odense Kanal blev anlagt – et fint skippermiljø fra sejlskibstiden ved fjorden. Oprindelig bestod byen af 10 gårde.

Den oprindelige landsby er iblandet en del nyere huse og er vokset sammen med større parcelhuskvarterer mod vest. Det er dog stadig muligt at opfatte den gamle vejstruktur. Bebyggelsen består af en mængde smukke bindingsværkshuse og rester af mindre gårde, placeret hovedsageligt på skråningen mellem de to veje. I området umiddelbart ved kirken kan en vis bymæssig rumlighed opleves, da husene ligger tæt på vejen og kirken danner et bygningsmæssigt tyngdepunkt. Ved lystbådehavnen og det gamle færgested er der fin kontakt til kanalen. Området mod syd domineres dog meget af det mægtige Fynsværk.

Stiges beliggenhed langs Odense kanal og den direkte adgang til vandet er stedets største attraktion. Den nyere bebyggelse er skyld i en vis udviskning af de oprindelige forhold. Kirken skaber et ganske markant fikspunkt - i nogen grad overdøvet af den store nabo.

Odense Kanal set fra Stiges nordlige ende. Kanalen blev anlagt 1796-1806 og gjorde Odense til havneby.

Smøge mellem Lodsvej og Skippervej med kirken i baggrunden.

Ved lystbådehavnen er byen i tæt kontakt med kanalen.

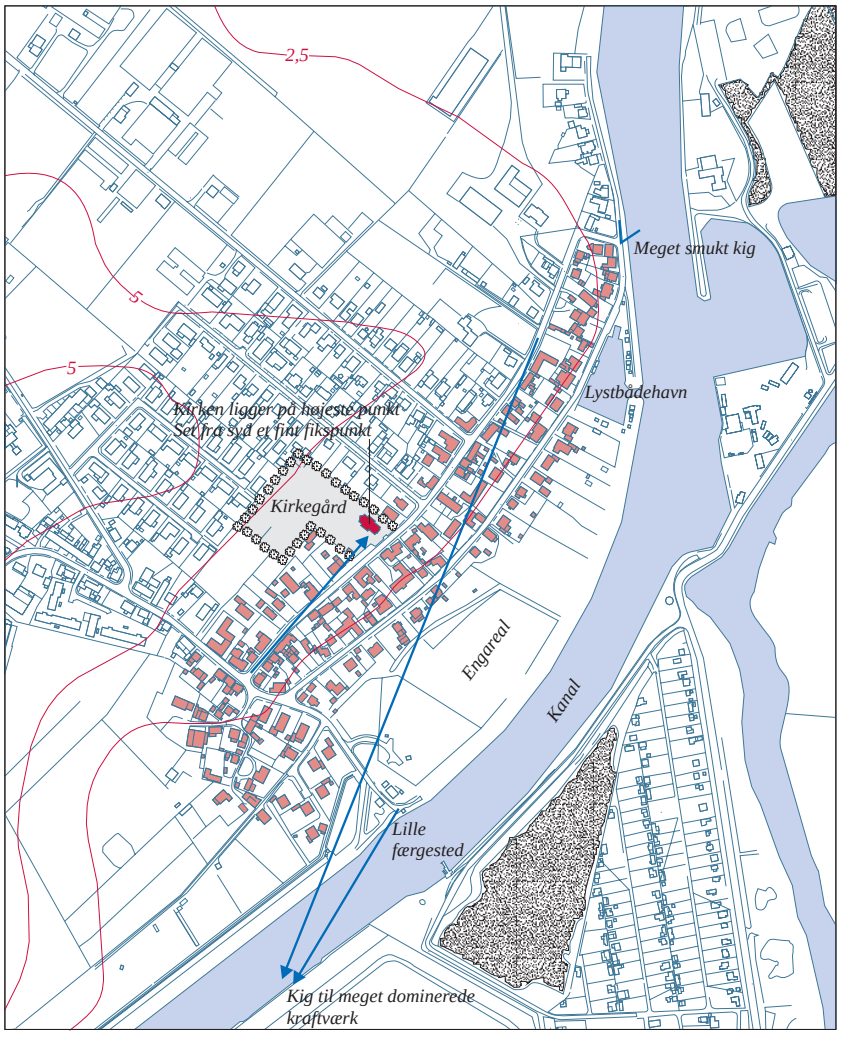

De to parallelle veje i byen giver kontakt til kanalen mod nord og syd.

Sanderumgård

Sanderumgård ligger som et klart defineret, samlet anlæg, i et svagt kuperet landskab. Vejrup Å/Davinde Bæk løber vest og syd om gården og indgår i opstemmet form som kanaler og søer i dens haveanlæg.

Sanderumgårds første bebyggelse opførtes i 1594 af Margrethe Skovgaard. Siden har ejendommen tilhørt slægterne Løwenhielm, Bülow og Vind. Haven blev anlagt af den daværende ejer Johan Bülow i romantisk stil i begyndelsen af 1800-tallet. 1870-72 opførtes de nuværende bygninger i røde sten med stejlt skifertag og karnapper efter tegninger professor Hans J. Holm. Tillige fornyedes ladegården og i 1881 staldgården i bindingsværk med mønstermuret tavl.

Haveanlægget stammer i sin nuværende form fra slutningen af 1800-tallet – ved Kgl. Haveinspektør H.A. Flindt i 1871. Ændringerne i forhold til det tidligere, romantiske haveanlæg var dog ikke større end at der eksisterer betydelige rester heraf. Blandt de nye anlæg var de to udsigtsakser fra hovedbygningen til hhv. et familiemonument og til landskabet mod sydvest. Der er i de senere år gjort en indsats for at kortlægge og få genskabt Johan Bülows have.

Sanderumgård står som et velbevaret vidnesbyrd om herregårdenes storhedstid i slutningen af forrige århundrede. Bygningsanlægget indeholder fine elementer fra en periode, som ellers i arkitektonisk henseende må betegnes som problematisk.

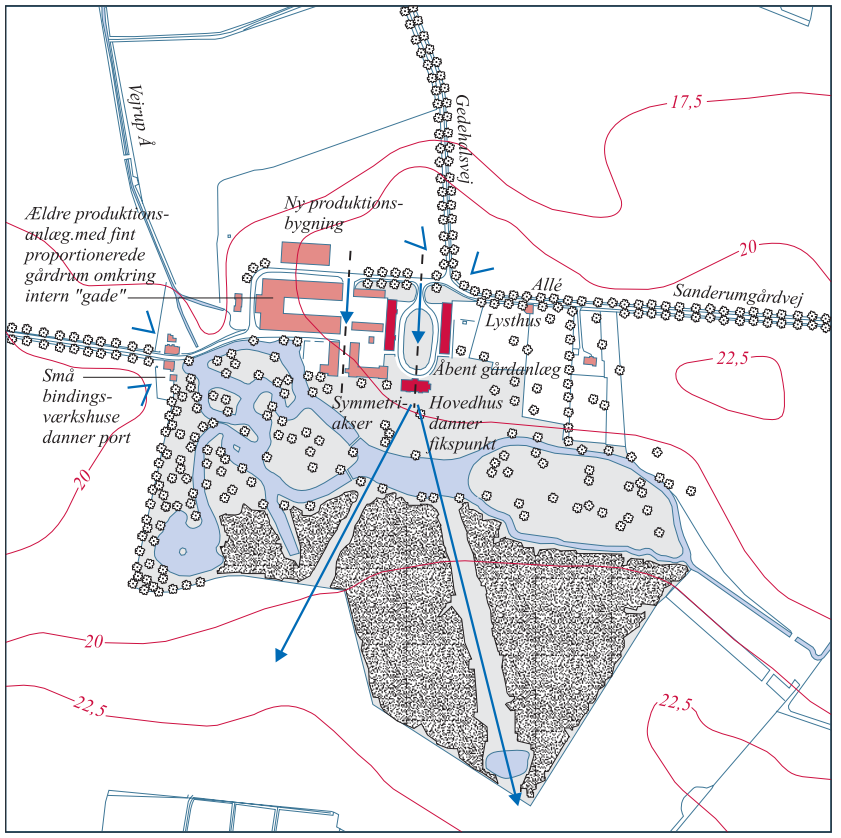

Kortet gengiver alléer, bebyggelse og vandflader. Mht. parken er kun hovedtrækkene angivet.

Allerede i begyndelsen af 1800-tallet var haveanlægget kendt på egnen. Det var udformet med udgangspunkt i romantikken og i stærk kontrast til bygningerne anlagt som et kompliceret forløb af beplantninger og snoede spadserestier. Åens gennemstrømning blev udnyttet til forgreninger, kanaler og søflader, der dannede øer og tanger og havde behov for små broer. I kompositionen indgik lysthuse, monumenter og 12 arrangerede udsigter. Haven skulle både kunne opleves fra spadserestierne og fra en robåd.

Hovedtrækkene er bevaret, selvom kanalsystemet er blevet meget forenklet. Derimod eksisterer der ikke megen af den oprindelige beplantning, som bestod af både fremmede og danske træer og buske. Fra anlæggets periferi og fra alléerne er der fine kik ud over det omgivende landskab.

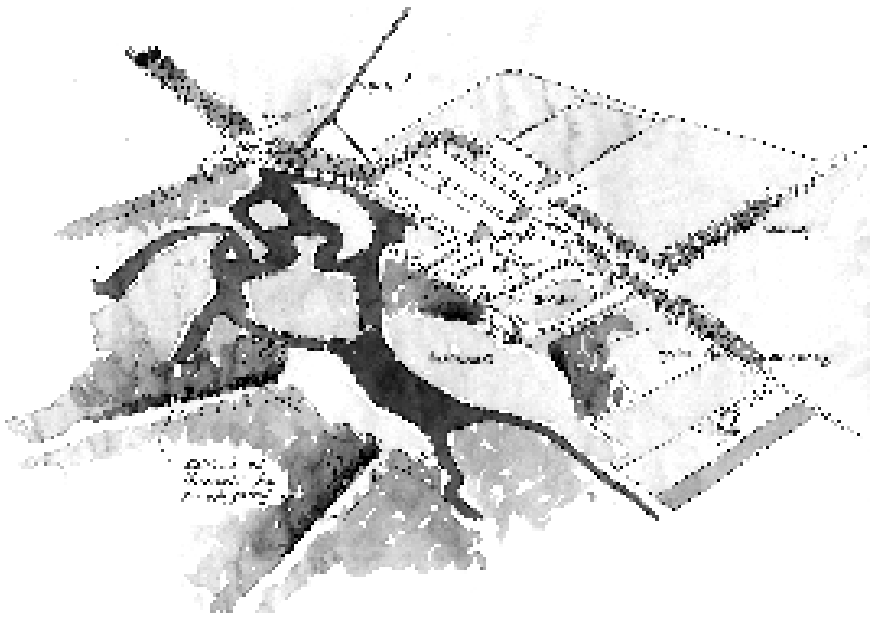

Sanderumgård 1996. Søen foran hovedbygningen er et resultat af havens omlægning ca. 1871. Haven er efterhånden noget tilgroet. Bag hovedbygningen anes den fine staldgård.

Markante alléer fører fra tre retninger til gården.

Hovedbygningen og staldgården med de smukke bindingsværkslænger.

Bevaringsplanlægning

Der er nu med Odense Kommuneatlas I sat ord og billeder på bevaringsværdige sammenhænge i byen og på landet. Kommuneatlasset er et enestående grundlag for indarbejdelse af bevaringshensyn i planlægningen af Odenses by- og landskabsmiljø.

I sig selv giver atlasset ikke bindende retningslinier for bevaringsplanlægningen eller lovhjemmel til at sikre bevaring af bebyggelse eller landskab. Først når kommuneatlassets resultater er indarbejdet i kommune- og lokalplanlægningen, vil de få bindende virkning for eksisterende forhold og kommende projekter. Men allerede med atlassets udgivelse forventer kommunen at kunne spore en positiv effekt i Odenses historiske bymiljø og arkitektur. Alene på grund af atlassets oplysninger og fine fremstilling af bevaringværdige sammenhænge. Kommunen vil fremover i sin planlægning indarbejde atlassets anbefalinger i både kommuneplan, lokalplanlægning, byggesagsbehandling og anden kommunal planlægning.

Men det er mindst ligeså vigtigt, at den enkelte borger i Odense ved ombygninger, nybyggeri og anlægsarbejder bruger atlasset. Dvs. planlægger og udfører bygge- og anlægsarbejder i respekt for kommuneatlassets arkitektoniske iagttagelser.

Sigtet med Odense Kommuneatlas er ikke at bevare for enhver pris, men at skabe opmærksomhed om vores bygningskulturarv. Kommuneatlassets analyser og registreringer skulle også gerne give inspiration til nybyggeri i en moderne tidstypisk arkitektur. Det vigtige i Odense Kommunes bevaringsplanlægning er at finde og fremhæve de særlige kvaliteter, som Odense har på grund af dens bebyggelse, landskab og historie. At værne om de unikke forhold, som gør Odense til Odense. Og tilføje nyt byggeri i en skala og en kvalitet, som bidrager positivt til det historiske bymiljø.

Nyt liv i gamle bygninger og kvarterer

De offentlige bygninger i bymidten er kendt af de fleste odenseanere. De har tyngde og kvalitet. Nogle er fredede, og andre har en naturlig "autoritet", således at ingen kunne finde på at foreslå dem nedrevet. De er en del af vores bygningskulturarv. De skal bevares, og deres betydning i gadebilledet skal fastholdes og gerne styrkes.

Men bymidten og de gamle blandede erhvervs- og boligområder i randen omkring bymidten rummer også mange kvaliteter, som for blot få år siden ikke i samme grad var sikret mod nedrivning. Den offentlige opfattelse af disse områders bevaringskvaliteter var anderledes end i dag. En del af områderne er beskrevet i kommuneatlasset. Og det er specielt disse områder, Odense Kommune vil sætte fokus på i bevaringsplanlægningen i de kommende år.

Brandts Klædefabrik er et skoleeksempel på, hvilke kvaliteter der kan fremkomme ved at puste nyt liv i gamle og halvgamle bygninger. Brandts er blevet et kulturcenter med museer, biblioteker og cafeer. Og et nyt musikbibliotek er med sikker hånd tilføjet det historiske bygningsmiljø. Det gamle kvægtorv på Rugårdsvej huser i dag TV 2. Andre industribygninger er ombygget til kollegier, ældreboliger, butikker osv. Odense Kommune vil gennem kommune- og lokalplanlægning og byfornyelse fastholde kvaliteterne i sådanne bygninger.

I en guide om Arkitektur og Bymiljø har Odense Kommune beskrevet 20 eksempler herpå og ligeledes 20 eksempler på nyt byggeri opført i og omkring bymidten inden for det sidste årti. En meget spændende guide om arkitektur og kulturhistorisk interessante bygninger i Odense Centrum er bogen "Huse i Odense" udgivet af Odense Bys Museer i 1995. Og endelig skal fremhæves de fire registranter udarbejdet i årene 1977 - 1984 om Albanigadekvarteret, Vesterbrokvarteret, Overgadekvarteret og Vestergadekvarteret.

Papirgården, Oluf Bagers Gade 28. Ombygget til ældreboliger og plejecenter i 1990.

Odense har gennemført et analyse- og planlægningsarbejde for Glasvejkvarteret. Projektet har taget sigte på at udarbejde en handlingsplan for omdannelsen af et ældre, nedslidt og centralt beliggende bykvarter med mange kvaliteter, som skal fastholdes gennem bevaring og tilføjelse af nybyggeri. Området vil gradvis blive planlagt og ombygget til et spændende blandet bolig- og erhvervsområde.

Byfornyelse

I byfornyelsen i kommunen i øvrigt lægges der vægt på, at bygninger med særlige arkitektoniske kvaliteter eller særlig kulturhistorisk betydning søges bevaret. H. C. Andersen kvarteret, som blev byfornyet i 1970'erne, er et markant eksempel herpå. I dag gennemføres byfornyelsen på grundlag af kvarterplaner og med mange forskellige virkemidler, hvor også den enkelte ejer og lejer i høj grad medvirker. Et godt eksempel på fornyelse af en industriejendom er ombygningen af Papirgården, Oluf Bagers Gade 28, til ældreboliger. I Godthåbskvarteret i øvrigt er der foretaget en omfattende renovering af mange boligejendomme efter byfornyelseslovens regler. Tilsvarende byfornyelse og boligforbedring er sket på Vesterbro og i Skibhuskvarteret. Og indsatsen fortsættes i de kommende år i samarbejde med ejere og lejere.

Byens rum

I byens rum - det offentlige gaderum - ønsker Odense Kommune gennem planlægning og konkrete anlægsarbejder at fastholde og udvikle en høj kvalitet. Det gælder gader og pladser, som danner byens gulv, og det gælder by- og gadeinventar, beplantning og belysning, som er byens møbler. Og ikke mindst huse, facader og butikkers skiltning, som danner byrummets vægge.

Odense bymidte har i de sidste 20 år gennemgået en stor forvandling. Fra at være domineret af bilveje og parkeringspladser er de centrale bydele givet tilbage til fodgængerne. Vi har i dag et omfattende net af gågader, og mange torve er omlagt fra trafikpladser til hyggelige opholdspladser. Belægningen er sammenhængende fra væg til væg i en ensartet rolig overflade og af materialer af høj kvalitet. Dette skal fastholdes. Fremover vil der i stigende grad på pladser og særlige gadestrækninger blive anvendt granitbelægning, som er smuk og meget holdbar. Mange forskellige træsorter, søjler med klatreplanter og blomster er i dag med til at give byrummet et grønt præg. Odense Kommune vil fastholde en høj grad af grønt islæt i byrummet - også på de befæstede

arealer som veje og pladser. Og kommunen lægger vægt på, at byinventaret bidrager positivt til oplevelse af kvalitet i gaderummet. Byinventaret - om det er en bænk, en læskærm, en papirkurv eller et bykort - skal fungere, være holdbart, nemt at vedligeholde og smukt designet.

Fornyelse af pladser og torve

Odense Kommune vil i de kommende år udarbejde en designmanual for belægning, byinventar og belysning i det offentlige gaderum. Det er tænkt som en form for bevaringsplanlægning for det offentlige byrum, som supplerer og forstærker bevaringsplanlægningen for bebyggelse og landskab.

I de kommende år påregnes områderne omkring Rådhuset, dvs. Klingenberg, I. Vilh. Werners Plads og Fisketorvet, styrket ved tilføjelse af nybyggeri og omlægning og nyetablering af torve og pladser. Tilsvarende forventes området omkring banegårdene og ved Brandts Klædefabrik at blive styrket som spændende offentlige byrum af høj kvalitet.

Smukkere facader

Hvad angår husenes ydre, har Odense Kommune i 1995 udarbejdet en Vejledning om Arkitektur, Facader og Skilte. Vejledningen henvender sig til bygherrer, arkitekter, entreprenører, håndværkere, handlende, reklamefirmaer og de mange andre, som er med til at præge bybilledet. Vejledningens hovedformål er at skabe opmærksomhed om byarkitekturen og forståelse for dens betydning for vores oplevelse af byen samt at fastsætte nogle retningslinier, der kan være med til at sikre kvalitet ved renovering og nybyggeri.

Odenses kommunes vejledning fortsættes de kommende år under følgende hovedoverskrifter: “Ved nybyggeri skal vi ikke kopiere tidligere tiders arkitektur, men nyt skal bygges med respekt for det gamle. Facaden skal være varieret og spændende, men rytme og proportioner må tilpasses nabohusene. Skilte må godt være fantasifulde, men må aldrig dominere huset”. Vejledningen giver en lang række fotoeksempler på godt og skidt i gadebilledet.

Grønne områder

Odense har tradition for det grønne. Et afvekslende tilbud af friarealer skaber gode muligheder for friluftsliv i og omkring byen og er af væsentlig betydning for folks trivsel. Der har i Odense været en lang tradition for at lægge vægt på dette synspunkt ved udarbejdelse af nye planer og ved administrationen af de eksisterende grønne områder. Byens grønne områder og landskabelige værdier er derfor sikret i kommuneplanen. Der er fastlagt en grøn hovedstruktur. Områder, der indgår i den grønne hovedstruktur, skal friholdes for bymæssig bebyggelse og anlæg og gøres tilgængelige ved stianlæg.

Smukkere facader. Renoveret ejendom før og efter. En enkelt murpille og nye sprossevinduer forbedrer facaden markant.

Kommuneatlasset peger på nogle dominerende træk, som er væsentlige at bevare og pleje. Først og fremmest Odense Å, som er byens vigtigste gennemgående grønne element. Men også de karaktergivende grønne vejbilleder og de udstrakte villaområder. Odense Kommune har i samarbejde med Fyns Amt igangsat udarbejdelsen af et forslag til fredning af Odense ådal. En sådan fredning er den bedste måde at sikre dette enestående landskabselement på.

Der er i den gældende kommuneplan en målsætning om, at vejene og vejenes omgivelser skal udformes på en sådan måde, at det kan give byen et godt image og fremme trafiksikkerheden. Og den grønne karakter af de mange forskellige villaområder søges fastholdt gennem bestemmelser i kommune- og lokalplanlægningen om udlæg af arealer til lokale friarealer, kvarterparker, skov- og naturområder og bynære landskaber. Nye arealer udlægges i takt med udbygningen af bolig- og erhvervsområder.

Veje og stier

Kommuneatlasset angiver betydningen af nogle af de store indfaldsveje, hvor der opleves en særlig udsigt til byen. To af de overordnede veje: Nyborgvej og Middelfartvej peger direkte mod Skt. Knuds Kirkes tårn. På andre veje, eksempelvis Skt. Jørgens Gade, opstår på grund af vejenes særlige linieforløb og placering i landskabet en ganske særlig oplevelse af byens oprindelige profil. Noget som har stor betydning for en forståelse af byens historie og dens fremtræden i tidligere tid. Disse spændende iagttagelser er ikke sikret bevaret i den gældende kommuneplan, men bør sikres under en eller anden form ved kommende revisioner af kommuneplanen.

Bevaringsværdige sammenhænge på landet

I kommuneatlasset er medtaget 13 ud af Odense Kommunes knap 30 landsbyer. Landsbyerne varierer meget med hensyn til størrelse, bebyggelse og samspil med det omgivende landskab. Kommuneatlassets eksempler viser kvaliteterne i de mange forskellige landsbytyper, der findes i kommunen.

Odense Kommune vedtog i 1980 at foretage en registrering af sine landsbyer. Og der foreligger i dag registranter for en stor del af landsbyerne. Baggrunden herfor var, at kommunen i sin planlægning kunne tage hensyn til indpasningen af landsbyerne i den samlede planlægning, herunder også udarbejdelse af bevarende lokalplaner for de landsbyer, hvor landsbyernes karakteristiske træk er truede.

Det er fortsat et af kommuneplanens væsentlige mål for landsbyerne, at de kulturhistoriske og arkitektoniske værdier i landsbymiljøet bevares, og at de særlige trivselsmuligheder, der findes her, bevares og udvikles. Kommunen vil således også fremover udarbejde lokalplaner for landsbyerne for at forebygge, at kvaliteter forsvinder, og for at fremme nye initiativers indpasning i landsbymiljøet.

Kommuneatlasset giver Odense Kommune nye og spændende vinkler på dette planlægningsarbejde. Især registreringerne af landsbybebyggelsernes forhold til det omgivende landskab giver interessante oplysninger til det videre planlægningsarbejde.

Litteraturliste

Hans Ole Hansen: *Danske Naturområder*, Fredningsstyrelsen og Politikens Forlag, København, 1979.

Erland Porsmose: *De fynske landsbyers historie - i dyrkningsfællesskabets tid*, doktorafhandling, Odense Universitetsforlag, 1987.

Trap Danmark: *Odense Amt*, Bind V, I. G.E.C. Gads Forlag, København, 1956.

Odense Bys Historie, bind 1-10 + register, Odense Kommune, i kommision hos Odense Universitetsforlag, 1978-88.

Per Grau Møller og Erland Porsmose: *Byen Vokser. Odense Kommune i Kort*. Udgivet af Odense Kommune, i kommision hos Odense Universitetsforlag, 1988 – appendiks til Odense Bys Historie.

Jens Th. Uldall: *"Her løb jeg om med træsko paa"*. Historien om H.C. Andersens eventyrlige barndom i Odense. Odense Bys Museer, 1991.

Anemette S. Christensen: *Middelalderbyen Odense*, 1988.

Danmarks Arkitektur: Peter Brogaard, Hakon Lund og Hans Edvard Nørregård-Nielsen: *Landbrugets Huse*, Gyldendal, 1980.

Jørgen Elsøe Jensen: *Danmarks Middelalderlige Byplaner, Fyn med omliggende øer*, Dansk Komité for Byhistorie, Skov- og Naturstyrelsen, Odense Universitetsforlag, 1992.

Hans Henrik Engqvist: *Dansk Stilhistorie*, Thaning & Appel, 5. udgave, 1971.

Hans Chr. Johansen, Per Boje og Anders Monrad Møller: *Fabrik og Bolig*, Odense Universitetsforlag, 1983.

Per Nørbach: *Borgerlig bygningskunst, arkitekt Niels Jacobsens præg på byen*, Odensebogen 1993, s. 112-155.

Knud Millech: *Danske Arkitekturstrømninger 1850-1950*, Østifternes Kreditforening, København, 1951.

Jørgen Sestoft og Jørgen Hegner Christiansen: *Guide til Dansk Arkitektur I og II*, 2. reviderede udgave, Arkitektens Forlag, 1995.

Finn Grandt-Nielsen: *Huse i Odense*, Odense Bys Museer, 1995.

Finn Grandt-Nielsen: *Odense i fotografiets barndom*, Odense Bys Museer, 1979.

Henrik Harnow: *Industrimonumenter i Odense, tekstilindustriens arbejdsbygninger fra ca. 1750 til i dag*, Odensebogen 1991, s. 105-121.

Odense Kommunes Registranter over hhv. *Albanikvarteret, Overgadekvarteret, Vesterbrokvarteret og Vestergadekvarteret*, 1977-84, og landsbyregistranterne.

Miljø- og Energiministeriet, Fredningsstyrelsen: *Om byggeskik og vedligeholdelse*, 2. oplag, 1984.

Jan Gehl m.fl.: *Bedre Byrum*, Dansk Byplanlaboratoriums Skriftserie nr. 40, 1991.

Byarkitektur i kommunens planlægning, Statens Byggeforskningsinstitut, 1991.

Byens træk, om by- og bygningsbevaringssystemet SAVE, Miljø- og Energiministeriet, 1992.

Signaturforklaring

Kommuneatlas Odense

Bevaringsværdige sammenhænge

Signaturforklaring til Atlas I

- *Dominerende træk*
- *Markant, rumdannende bebyggelse*
- *Højdekurver. I byen: 1,0 m (opmålt 1904), på landet: 2,5 m*
- *Sigtelinie, kig*
- *Udsigt*
- *Enkelttræ/træhække*
- *Trægrupper/skov*
- *Vej/Gade/Plads*
- *Græs/Grønning*
- *Jernbane*
- *Vand*
- *Sti*

Bevaringsværdige bygninger

Signaturforklaring til Atlas II

- *Fredet bygning **
- *Høj bevaringsværdi*
- *Middel bevaringsværdi*
- *Lav bevaringsværdi*

* *Bygning fredet efter bygningsfredningsloven eller kirke omfattet af lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde.*

Der er i atlas I og atlas II foretaget to slags vurderinger, som er uafhængige af hinanden. De to vurderinger giver derfor ikke altid det samme resultat, når man ser på den enkelte bygning.

Vurderingen i atlas I vedrører de bevaringsmæssige sammenhænge. Den omfatter det samlede bymiljø eller forhold i en bebyggelse. Vurdering en i atlas II vedrører de enkelte bygninger. I begge vurderinger benyttes to røde farver, en lys og en mørk.

Bygninger der er dominerende eller markante set som led i en bevaringsmæssig sammenhæng, er ikke nødvendigvis bevaringsværdige i sig selv. Man vil derfor kunne finde bygninger, der fremhæves med rødt i en bevaringsmæssig sammenhæng, men som ikke er fremhævet i enkeltbygningsregistreringen. Det omvendte forhold vil også kunne forekomme.

Titel:
Kommuneatlas Odense I
Bevaringsværdige sammenhænge 1996

Udarbejdet af:
Skov- og Naturstyrelsen.
Bybevaringskontoret

Redaktion:
Arkitekt M.A.A. Alvaro Ferreira

Tekst og illustrationer:
Fa. Hasløv & Kjærsgaard
Arkitekt M.A.A. Steen Allin
Arkitekt M.A.A. Kirsten Rasmussen
Arkitekt M.A.A. Benny Bøttiger
Tegner Karin Post
Møntergården, Odense Kommune

Fotos/luftfotos:
Sten Lange

Grundlag for kurvekort:
Odense Kommune samt
Generalstabens Topografiske Kort 1904

Digitale kort:
Odense Kommune ©

Bogtilrettelæggelse:
Steen Allin

Forarbejder:
Fa. Hasløv & Kjærsgaard

Repro og tryk:
F. Hendriksens Eftf. A/S, København
P.J. Schmidt A/S, Vojens

Oplag:
1000 eksemplarer. 1. oplag.

Udsnit af kort, hvortil Kort- og Matrikelstyrelsen har ophavsret, er gengivet med styrelsens tilladelse (G-3 - 94)

Henvendelse angående publikationen:
Skov- og Naturstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø
Telefon 39 47 20 00
Skov- og Naturstyrelsens j-nr. 1966-9721/461-0001

ISBN 87-7279-041-5
Publikationen kan citeres med kildeangivelse.

December 1996

Tidligere udkomne kommuneatlas/ bydelsatlas:

Bydelsatlas, København:

Vesterbro 1991, 2. oplag
Bispebjerg 1991
Østerbro 1992, 2. oplag
Amager 1992, 2. oplag
Kongens Enghave 1993
Valby 1994
Vanløse 1995
Brønshøj-Husum 1995
Nørrebro 1996
Byatlas København 1996, 2. oplag
Indre By / Christianshavn 1996

Kommuneatlas:

Sjælland med omgivende øer og Bornholm:
Fladså 1991
Frederiksberg 1994 (udsolgt)
Holbæk 1993
Nakskov 1990
Nykøbing Falster 1993
Nysted 1993
Næstved 1991
Præstø 1991
Roskilde 1990
Rødovre 1991
Rønne 1990
Skælskør 1994
Suså 1990
Søllerød 1993, 2. oplag
Vordingborg 1995

Fyn med omliggende øer:
Bogense 1990
Faaborg 1992
Middelfart 1993
Nyborg 1993

Jylland med omliggende øer:
Brande 1992
Christiansfeld 1992
Esbjerg 1992
Fredericia 1995
Grenaa 1995
Gråsten 1992
Haderslev 1991
Herning 1992
Horsens 1991
Kolding 1991
Lemvig 1996
Mariager 1994
Nordborg 1991
Ribe 1990
Ringkøbing 1993
Samsø 1990
Sindal 1991
Skive 1995
Sønderborg 1990
Tønder 1993
Varde 1992
Viborg 1990
Aabenraa 1991
Aalborg Nord 1994
Aalborg Syd 1994

Information om bygningsbevaring:
Som et led i Miljø- og Energiministeriets information om bygningsbevaring og vedligeholdelse af fredede og bevaringsværdige ejendomme er der udarbejdet en række informationsblade om afgrænsede emner.

Eksempelvis er det et om mørtel, et om reparation af vinduer, et om vedligeholdelse af bindingsværk, et om stråtage, om udskiftning af skorstenspiber, etc.

Miljø- og Energiministeriets informationsblade om bygningsbevaring kan fås på to måder. Enten enkeltvis gratis hos den kommunale tekniske forvaltning eller i abonnement.

Distribution og abonnement:
Byggecentrum Boghandel
Dr. Neergårdsvej 15
2970 Hørsholm
Telefon 45 76 73 73

Atlas kan bestilles i boghandel eller hos:

Byggecentrum Boghandel
Dr. Neergårdsvej 15
2970 Hørsholm
Telefon 45 76 73 73

Odense Kommuneatlas I - Bevaringsværdige sammenhænge 1996
er det første af to bind om bevaringsværdige miljøer og bygninger i Odense Kommune.

Skov- og Naturstyrelsen har i samarbejde med Odense Kommune kortlagt de bevarings-
værdige bymiljøer i Odense. Resultaterne præsenteres i dette atlas. Samtidig skitseres
de bevaringsværdige miljøers topografi og deres historiske og arkitektoniske kvaliteter.